

Uwe Commissie, overwegende:

- a. dat de heer J. J. VAN SCHUIJLENBURG requestant is ten behoeve van een ander, die geen lidmaat is eener Gereformeerde Kerk en daarbij de kerkrechtelijke vraag rijst of de heer J. J. VAN SCHUIJLENBURG in deze zaak wel appellabel is;
- b. dat Uwe vergadering ook zonder aan het verzoek van den heer J. J. VAN SCHUIJLENBURG te voldoen, toch geroepen wordt om met de zaak-CASEMIER zich bezig te houden naar aanleiding van het protest der Classis Grootegast van Gereformeerde Kerken;
- c. dat mitsdien het ter zijde leggen van zijn verzoek geen oorzaak kan zijn, waarom het doel, dat de heer VAN SCHUIJLENBURG beoogt, niet in hoofdzaak zou kunnen worden bereikt; adviseert:
 - a. uit te spreken, dat zij op prijs stelt, dat de heer J. J. VAN SCHUIJLENBURG een vermeend onrecht heeft pogen te herstellen;
 - b. te besluiten om op het verzoek van den heer J. J. VAN SCHUIJLENBURG niet in te gaan;
 - c. kennis te geven van deze uitspraak en van dit besluit met de overwegingen, die daartoe geleid hebben, aan den heer J. J. VAN SCHUIJLENBURG.

J. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XCV.
(Art. 136).

**Advies in zake een schrijven van den Kerkeraad der
Gereformeerde Kerk te Groningen (B) in zake H 19.
Agendum H 23.**

Het schrijven van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Groningen B vestigt bijzonder de aandacht van Uwe vergadering op de ter Synode aanhangig gemaakte quaestie-CASEMIER, en verzoekt, zoo het eenigszins mogelijk is, dat in een rapport, dat publiek gemaakt wordt, uwe gronden voor de te nemen beslissing worden toegelicht, en wel om twee redenen:

vooreerst: omdat die zaak in geheel het land en vooral in de provincie Groningen veel opspraak heeft verwekt;

vervolgens: omdat zij velen tot de vraag heeft geleid, of de rechtspositie van de Dienaren des Woords in de Gereformeerde Kerken niet te gemakkelijk kan worden te niet gedaan.

Voorts verheugt de Kerkeraad zich er over dat Br. J. J. VAN SCHUIJLENBURG geheel belangeloos deze zaak aanhangig heeft gemaakt, en geeft, zonder de verantwoordelijkheid voor alles wat hij schreef te aanvaarden, en zonder een oordeel over de quaestie zelf te willen uitspreken, aan Br. VAN SCHUIJLENBURG getuigenis, dat hij naar het oordeel des Kerkeraadts naar zijn geweten handelt en volkomen te goeder trouw is.

Na lezing van dit schrijven heeft Uwe Commissie overwogen:

- a. dat het protest der Classis Grootegast Uwe vergadering roept om hare bijzondere aandacht op de zaak-CASEMIER te vestigen en zij daarbij dan ook kan beslissen of het rapport van de zaak al of niet zal worden gepubliceerd;
- b. dat het waardeerend woord over den arbeid en de bedoeling van den heer VAN SCHUIJLENBURG voor de beslissing Uwer vergadering over het rapport der Classis Grootegast van geen belang is;

en adviseert aldus te besluiten: [volgt in Art. 136].

J. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XCVI.
(Art. 136).

Advies in zake het bezwaarschrift van de Classis Grootegast, tegen het besluit van de Particuliere Synode van Groningen in zake O. CASEMIER. Agendum H 20.

Wat nu de taak betreft, die uwe vergadering thans heeft te vervullen nopens de zaak CASEMIER, die na meer dan 9 jaar door het protest der Classis Grootegast bij U aanhangig is gemaakt, is de meening uwer Commissie, dat de Synode daarop niet mag ingaan. Ook al zou uwe Commissie overtuigd zijn, dat de afzetting in 1905 niet wettig ware geschied, dan zou nog haar oordeel blijven, dat uwe vergadering de zaak niet meer in behandeling moet nemen, en daar geen verandering in zou kunnen brengen. Zelfs al zou uwe vergadering haar plicht achten om de procedure dezer zaak te reviseeren en tot het besluit komen, dat de afzetting moest worden opgeheven, wat dan zou insluiten *weer inzetten* in het ambt *waaruit hij gezet is*, het zou haar volstrekt onmogelijk zijn gemaakt, doordat de heer CASEMIER geen lid is van eenige Gereformeerde Kerk.

En nu is wel verklaarbaar, dat de Classis Grootegast de zaak opnieuw ter hand heeft genomen, ook wegens de ruchtbaarheid, die de zaak heeft verkregen, vooral in de Provincie Groningen. Toch had ook zij welbeziën, voor nieuwe behandeling geen voldoende gronden, omdat de zaak voor wat de Classis kon doen door haar afgehandeld was, en omdat de heer CASEMIER in haar besluit dier afzetting heeft berust. Wel heeft hij tegen de afzetting geprotesteerd, naar zijne meening zelfs zeer krachtig, door voor zijn lidmaatschap der Gereformeerde Kerk van Oldekerk te bedanken. Maar dat was toch feitelijk berusten in de afzetting.

De rechte weg om te toonen, dat hij *niet* in de afzetting wilde berusten, ware geweest om zich te beroepen op de Particuliere Synode. Die weg moest den heer CASEMIER als Dienaar des Woords bekend zijn, en was hem ook zeer goed bekend, want hij had reeds zijn voornemen te kennen gegeven om zelfs van het Classisbesluit van Januari zich op de Particuliere Synode te beroepen, zoodat van dwaling uit onkunde geen sprake kan zijn. Dien weg heeft de heer CASEMIER *willens en wetens niet gekozen*. Had hij dit niet gedaan, dan zou ter rechter tijd en op de rechte plaats over het wettige of onwettige van zijn afzetting zijn geoordeeld en het vermeende onrecht kunnen zijn hersteld, en indien ook ter Particuliere Synode niet, dan op de Generale Synode, *wanneer een dier vergaderingen de afzetting onwettig had geacht*. Maar dien weg heeft de heer CASEMIER niet willen bewandelen, den tijd van appel, die niet eindeloos kan duren, laten voorbijgaan, en in plaats van te appelleeren, even dwaas als schuldig gebroken met de Gereformeerde Kerk van Oldekerk, om zich te voegen bij de Nederlandsche Hervormde Kerk van Twello. Dat heeft verdere behandeling formeel onmogelijk gemaakt.

Zou de zaak, die in 1905 is afgehandeld, in 1914 worden gereviseerd, zooals nu beproefd is buiten den betrokken persoon om, dan moesten heden zaken aan het licht zijn gekomen of in het geding zijn gebracht, die in 1905 niet bekend waren. Daarvan is echter noch op de Meivergadering dezes jaars der Classis Grootegast, noch ter Particuliere Synode van Groningen iets gebleken.

Zal de zaak van den heer CASEMIER nog eens kerkelijk behandeld worden, dan dient dat van hem zelf uit te gaan. Wanneer hij het werkelijk ernstig begeert, dan dient *hij* dat te toonen door den eenigen weg te bewandelen, die daartoe kan leiden. Die weg is, dat hij terugkeert tot een onzer Kerken, schuldbelijdenis doet over zijn verkeerde handelingen, met name zijn breken met de Kerk, en daarna metterdaad toont zijn verkeerde wegen te willen verlaten. Eerst dan is hij in eene positie, die opheffing der afzetting, wanneer eventuele revisie der procedure die mocht noodig achten, mogelijk maakt. Zoolang hij zelf *weigert* dien weg te bewandelen, kan naar de meening uwer Commissie uwe vergadering niets aan het besluit der afzetting veranderen, en adviseert u op de aangevoerde gronden te besluiten:

- a. dat het op dit oogenblik en onder de thans bestaande omstandigheden om formeele reden niet doenlijk is, om terug te komen op het besluit der Classis Grootegast (weleer Enumatil) waardoor de heer O. CASEMIER in Mei 1905 is afgezet van zijn dienst;
- b. hiervan kennis te geven aan de Classis Grootegast en de Particuliere Synode van Groningen, en den heer VAN SCHUILENBURG te Groningen;
- c. dit besluit met de gronden waarop het rust op te nemen in de Acta en te publiceeren in het persverslag dezer Synode.

J. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE XCVII.
(Art. 138).

Advies in zake Agendum G 5.

Wat de vraag betreft van de Particuliere Synode van Friesland ten Zuiden *of iemand, die in alles met de Gereformeerde belydenis accoord gaat, maar den kinderdoop verwerpt, doch van dit afwijkend gevoelen belooft geen propaganda te maken en de getuigenis heeft van een vromen wandel, geacht mag worden te voldoen aan de vereischten gesteld in Art. 61 der Kerkenordering voor de toelating tot het heilig Avondmaal*, meent Uwe Commissie, dat deze vraag, zoo gesteld, kwalijk anders dan ontkennend kan beantwoord worden, omdat iemand, die op een zoo voornaam punt als den kinderdoop afwijkende gevoelens koestert, zeker niet gezegd kan worden te *voldoen* aan de vereischten, welke onze Kerk voor de toelating tot het Heilig Avondmaal stelt en tot welke vereischten o.a. behoort, dat men betuigen moet met de belijdenis onzer Kerken in te stemmen. Intusschen zal de bedoeling dezer vraag wel dezelfde wezen als van een dergelijk gravamen, dat door de Noord-Hollandsche Synode op de Nationale Synode te Dordrecht in 1618/19 is ingebracht en juist geformuleerd aldus luidde: of men ten Avondmaal zal toelaten die alle stukken der leere voor goed bekennen, maar den Christelijken kinderdoop niet toestemmen, begeerende *daarin gedragen te worden* (Dr H. H. KUYPER, Post-Acta, blz. 434). Hoewel de Synode van Dordt, vermoedelijk om straks te melden redenen, op deze vraag geen bevestigend antwoord heeft gegeven, blijkt toch èn uit de handelwijze onzer vroegere Gereformeerde Kerken èn uit de uitspraken onzer beste Theologen, dat men ten opzichte van gemeenteleden (niet ten opzichte van de ambtsdragers, voor wie gansch andere regelen golden) die ter goeder trouw omtrent eenig stuk der leere twijfelden, mits dit niet de fundamenteele stukken der waarheid raakte, met groot geduld en toegevendheid opgetreden is, mits altoos onder beding, dat zij bereid waren zich beter te laten onderrichten en dat zij voor hun afwijkend gevoelen geen propaganda zouden drijven. Deze practijk grondde onze Vaders daarop, dat de Apostel ons gelast de „zwakken in het geloof” aan te nemen en de „zwakheden der onsterken te dragen” (Rom. 14: 1 en 15: 2, zie voorts Phil. 3: 15, Hebr. 5: 11, 12 enz.); dat de Schrift in dit opzicht voor de ambtsdragers andere eischen stelt dan voor de gewone gemeenteleden (1 Tim. 3: 2, Titus 1: 9) en dat GODS Woord zelf onderscheid maakt tusschen fundamenteele geloofsstukken en dezulke welke niet het fundament der zaligheid raken (Phil. 3: 15 en 1 Joh. 4: 1—3). Terecht leidt Voetius Pol. Eccl. Pars I, tract. I, cap. IV p 56 hieruit af, dat deze tolerantie ons door de Schrift geboden wordt niet alleen tegenover onwetenden, maar zelfs tegenover dwalenden. En al zal deze tolerantie zich natuurlijk verder hebben uit te strekken tegenover degenen, die reeds lid der gemeente zijn dan tegenover degenen, die zich voor het eerst tot de gemeente willen begeven, omdat de Kerk toezien moet, dat zij geen vijanden der waarheid binnen hare poorten toelate, toch hebben onze vaders zelf in de dagen der Remonstrantsche twisten wel getoond, hoe ze met groot geduld optraden niet alleen tegenover de gemeenteleden, die tot de Gereformeerde Kerk behoorden en daarbij ook bleven maar min of meer Remonstrantsche sympathien hadden, maar zelfs tegenover degenen, die na een tijdlang bij de Remonstrantsche broederschap zich gevoegd te hebben, later tot de Gereformeerde Kerken wilden terugkeeren. Zoo werd van dezulken bijv. niet geëischt, dat zij de V artikelen tegen de Remonstranten in hun geheel zouden onderteekenen, maar werd een ietwat minder scherp belijnde verklaring daarvoor in de plaats gesteld, gelijk bijv. door den Kerkeraad van Utrecht is geschied. Maar hoezeer onze vaders deze tolerantie in theorie aanprezen en in de practijk beoefenden, werd toch tegelijk door hen de zeer juiste raad gegeven, dat de Synode liefst geen generale besluiten zou nemen om te bepalen ten opzichte van welke leerstukken een afwijkend gevoelen kon gedragen worden, omdat anders zoo licht de indruk zou ontstaan, alsof de Synode dit bepaalde stuk der belijdenis niet meer verbindend achtte (Voetius, Pol. Eccl. Pars III, lib. II, tract. II, p. 377). Hoewel Uwe Commissie eenparig van gevoelen is, dat hoe groot belang het leerstuk van den kinderdoop ook voor de Gereformeerde Kerken heeft, dit leerstuk daarom toch nog niet gezegd kan worden tot de fundamenteele geloofstukken te behooren en daarom tolerantie van een afwijkend gevoelen op dit punt, bij een broeder, die overigens van ganscher harte met de Gereformeerde belijdenis instemt, haar niet ongeoorloofd toeschijnt, zou Uwe Commissie toch niet gaarne een generale uitspraak van de Synode uitlokken, dat instemming met dit gewichtig stuk onzer belijdenis niet langer noodig zou zijn om als lidmaat onzer Kerken te worden aangenomen. Hier komt nog bij, dat de beantwoording van de vraag, of in een bepaald geval zulk een tolerantie geoorloofd en gewenscht is, afhangt van allerlei omstandigheden, die niet door de Generale Synode, maar alleen door den plaatselijken Kerkeraad of Classis beoordeeld kunnen worden, zoo b.v. of zulk een persoon ongehuwd en boven de jaren is om kinderen te krijgen, in welk geval zijn afwijkend gevoelen omtrent den kinderdoop practisch geen invloed zal hebben; dan wel of hij reeds kinderen heeft of vermoedelijk nog krijgen zal, in welk laatste geval hem zeker de eisch zou moeten gesteld worden, dat hij deze kinderen zou moeten laten doopen. De Commissie adviseert daarom de Generale Synode: [volgt in Art. 138]. Namens de Commissie,

Dr H. H. KUYPER, *Rapporteur*.

BIJLAGE XCVIII.
(Art. 139).

Advies in zake de kerkelijke positie van geestelijke verzorgers in stichtingen. Agendum G 1 en 3.

Naar aanleiding van het voorstel der particuliere Synode van Groningen, dat de Generale Synode de kerkelijke positie regele van geestelijke verzorgers in stichtingen overeenkomstig Art. 11 en 6 K.O. merkt de Commissie op, dat de bedoeling van dit voorstel haar niet geheel duidelijk is. Bedoelt de particuliere Synode, zooals uit de verwijzing naar Art. 6 K.O. zou volgen, dat de Generale Synode de kerkelijke positie dezer geestelijke verzorgers als zoodanig zou moeten regelen, dan stemt de Commissie geheel in met de uitspraak der Generale Synode te Utrecht 1905 Art. 88, die op een dergelijk voorstel reeds heeft geantwoord, dat geestelijke arbeid, die buiten de Kerken omgaat, ook niet door de Kerken kan geregeld worden. Als geestelijke verzorgers hebben deze personen geen kerkelijke positie en kan de Synode deze positie derhalve ook niet regelen, aangezien deze personen onderworpen zijn aan de besturen der betrokken Stichtingen, waarover de Synode natuurlijk niets te zeggen heeft. Ook de verwijzing naar beide genoemde artikelen der K.O. maakt de zaak niet duidelijker, daar deze artikelen slechts door misverstand met deze zaak in verband kunnen worden gebracht. Wat de verwijzing naar Art. 11 betreft, bedoelt de particuliere Synode van Groningen vermoedelijk, dat het ontslag van predikanten, die geestelijk verzorger worden, geschieden zal volgens de bepalingen in dit Artikel gemaakt voor de zoogenaamde losmaking van predikanten van hunne gemeente. Uwe Commissie merkt echter op, dat èn blijkens de oorspronkelijke redactie van dit artikel, èn blijkens de nadere toelichting van dit artikel door onze Generale Synoden gegeven, Art. 11 bepaaldelijk ziet op zulke gevallen, waarin een predikant niet langer met vrucht zijn gemeente dienen kan en daarom verplaatst moet worden naar een andere gemeente, gelijk dit oudtijds wel door de Classis geschiedde. In zulke gevallen is het zeker noodig, teneinde alle misbruik te voorkomen, dat hierop strenge controle worde geoefend en bepaalt Art. 11 daarom, dat deze losmaking alleen geschieden mag met approbatie van de Classis en van de provinciale deputaten. Het is echter duidelijk, dat deze bepaling niet kan toegepast worden op predikanten, die tot een anderen geestelijken arbeid overgaan en om die reden ontslag uit hun dienst verzoeken. En evenmin kan op deze geestelijke verzorgers slaan hetgeen Art. 6 der K.O. bepaalt aangaande predikanten, die in gasthuizen of heerlijkheden eenen dienst aannemen, aangezien zooals het woord *diens* uitwijst en ook uit de historische wording van dit artikel genoegzaam blijkt, hier niet sprake is van wat wij thans noemen *geestelijke verzorgers*, maar van *gasthuis-predikanten*. Het artikel ziet op gevallen, zooals vroeger in onze groote steden wel voorkwamen (zie bijv. voor Amsterdam Bachiene, Kerkelijke geographie IIe stuk, blz. 209, 210), dat er gasthuizen waren, waaraan een kerkgebouw met vollen predikdienst verbonden was en de Magistraat nu krachtens het jus patronatus, dat hij over deze gasthuiskerken uitoefende, aan zulk een kerk predikanten aanstelde, die daar het Woord en de Sacramenten bedienden. Al konden de Kerken, die zulk een aanstelling van predikanten door de Overheid steeds afkeurden, dit niet geheel verhinderen, zoo hebben ze toch in dit artikel getracht de gevaren, die aan dit jus patronatus verbonden waren, zoo veel mogelijk te verminderen, door te bepalen 1e. deze predikanten volgens de voorgaande artikelen (d.w.z. Art. 4 en 5, die over de beroeping en examinatie der beroepen dienaren handelen) tot dezen dienst zouden geadmitteerd worden, d.w.z. dat de Kerken hen zouden examineeren en formeel zouden beroepen en 2e dat zij aan de kerkenordering zouden onderworpen blijven, met name aan de kerkelijke censuur; zelfs werd op een vroegere Synode (acta der Synode van Dordrecht 1578 Art. VIII) bepaald, dat deze predikanten ook in de Classen en Synoden verschijnen moesten en evenals andere dienaren aan het oordeel dezer vergaderingen zouden onderworpen zijn. Uit deze nadere toelichting zal aan de Particuliere Synode van Groningen wel blijken, dat deze bepaling niets te maken heeft met de door haar bedoelde geestelijke verzorgers, die volstrekt niet als predikanten aan deze stichtingen worden aangesteld en in deze qualiteit dan ook geen bevoegdheid hebben het Woord of de Sacramenten te bedienen, huwelijken te sluiten, kerkelijke tucht uit te oefenen of den zegen op te leggen, of eenige andere ambtelijke handeling te verrichten, wat bovendien van zelf spreekt omdat deze stichtingen geen Kerken zijn, elke vorm van kerkeraad ontbreekt en de saamkomst van verpleegden en verplegers zeker geen vergadering der geloovigen kan heeten. Als geestelijke verzorgers kunnen zij in deze stichtingen alleen een stichtelijke toespraak houden, geestelijke verzorging bieden aan krankzinnigen, ouden van dagen enz. maar ze hebben zich zelfs stipt te onthouden van al wat naar een kerkelijke handeling zou zwemen. Hieruit volgt tevens, dat voor dit optreden als geestelijk verzorger, al wordt hiervoor gewoonlijk een predikant gekozen, toch op

zich zelf geen kerkelijke examinatie of beroeping tot predikant vereischt wordt, evenmin als ze in hun qualiteit van *geestelijke verzorgers* aan de kerkelijke ordening onderworpen zijn. Ze hebben daarom ook geen het minste recht *jure suo* in den Kerkeraad van de plaats, waar zulk een stichting zich bevindt, zitting te nemen of met adviseerende stem ter classicale vergadering te verschijnen, gelijk de Synode van Middelburg 1896 Art. 125 uitdrukkelijk heeft uitgesproken.

Anders echter staat het met de vraag, wat vermoedelijk wel door de Particuliere Synode van Groningen bedoeld zal wezen, of personen, die vroeger predikant in onze Kerken zijn geweest en daarna tot dezen geestelijken arbeid overgaan, deswege hun naam en eere als Dienaar verliezen, gelijk bijv. het geval is met degenen, die volgens Art. 12 K. O. tot een anderen staat des levens overgaan. Indien dit het geval ware, zouden ze natuurlijk ook niet meer op uitnoodiging van een Kerkeraad in eenige gemeente het Woord en de Sacramenten mogen bedienen. Het is deze moeilijkheid, waarop ook de particuliere Synode van Zuid-Holland ten Noorden de Generale Synode wees in haar voorstel, dat als letter G 3 op uw agendum voorkomt, al geldt dit gravamen niet uitsluitend deze geestelijke verzorgers maar in het algemeen degenen, die tot een anderen geestelijken arbeid overgaan zooals met name de professoren in de Theologie. Uwe Commissie erkent, dat een bepaalde aanwijzing, hoe de Kerken in zulke gevallen te handelen hebben, in de Kerkenorde ontbreekt, aangezien noch Art. 12 noch Art. 13 onzer K. O. geheel op zulke personen van toepassing is. Wat Art. 12 betreft, hebben de Kerken steeds geoordeeld, dat het „overgaan tot een anderen staat des levens” waarvan hier sprake is en dat tot gevolg heeft, dat men zijn radicaal als predikant verliest, niet geldt ten opzichte van personen, die hoewel ze hun dienst als predikant verlaten, toch niet tot een wereldlijk beroep, maar tot een *geestelijken* arbeid overgaan, die rechtstreeks of zijdelings met de Kerk in verband staat, zooals bij de opleiding van de a.s. Dienaren des Woords of de geestelijke verzorging van krankzinnigen enz. het geval is. Maar evenmin kunnen zij in eigenlijken zin onder Art. 13 thuis worden gebracht, daar hier alleen gesproken wordt van predikanten, die wegens *ouderdom* of *ziekte* onbekwaam zijn geworden tot hunnen dienst en daarom emeritus verklaard worden, aangezien van zulk een onbekwaam worden voor hun dienstwerk bij bedoelde personen natuurlijk geen sprake is. Hoewel uwe Commissie dus erkent, dat hier eene leemte in de Kerkenordering is, gelijk de particuliere Synode van Zuid-Holland ten N. het uitdrukte, zoo meent ze toch dat het niet noodig is deze leemte aan te vullen door een afzonderlijke bepaling voor zulke gevallen in de K. O. op te nemen. De Kerkenorde kan niet alle speciale gevallen regelen, maar geeft alleen de grondlijnen aan en de Kerken hebben in zulke gevallen naar analogie te handelen. En dan komt het Uwe Commissie voor, dat de particuliere Synode van Zuid-Holland ten N. terecht heeft geoordeeld, dat in zulke gevallen gehandeld moet worden naar analogie van Artikel 13, d.w.z. dat aan zulke predikanten, ook al zijn ze dan niet door ouderdom of zwakheid onbekwaam geworden, toch emeritaat worde verleend met behoud van hun naam en eere als *Dienaar des Woords*, zoodat zij bevoegd blijven het Woord en de Sacramenten te bedienen, wanneer een Kerkeraad hen daartoe uitnoodigt. Maar uit den aard der zaak volgt dan ook, — waarmede Uwe Commissie ten slotte de vraag van Zuid-Holland ten N. beantwoordt — dat de slotalinea van Art. 13, waarin sprake is van het pensioen, dat aan hen en aan hunne weduwen en weezen toekomt, op deze personen natuurlijk niet van toepassing kan wezen, aangezien dit pensioen dienen moet om in hun „nooddrift te voorzien”, gelijk er uitdrukkelijk bijstaat, en van zulk een nooddrift bij deze personen geen sprake is, waar zij den dienst der Kerk verlaten om in een anderen gesalarieerden dienst over te gaan. Een toevoeging bij Art. 13 om dit uitdrukkelijk uit te spreken, acht Uwe Commissie echter overbodig, daar de zaak van zelf spreekt; voorts, voorzoover Uwe Commissie bekend is, nog geen geval zich heeft voorgedaan, dat een geestelijk verzorger, hoogleeraar enz. op zulk een kerkelijk pensioen voor zichzelf of voor zijne weduwe en weezen aanspraak heeft gemaakt en eindelijk omdat de Kerkeraad, die dit emeritaat verleent, wil hij alle misverstand in dit opzicht voorkomen, uitdrukkelijk in de acte van ontslag uit den dienst stipuleeren kan, dat alle recht van den betrokkene op pensioen voor hemzelf en zijne weduwen en weezen vervallen is.

De Commissie heeft daarom de eer aan de Synode de volgende conclusies voor te stellen: [volgen in Art. 139].

*Namens de Commissie,

Dr. H. H. KUYPER, *Rapporteur*.

BIJLAGE XCIX.
(Art 140).

**Advies in zake de kerkelijke behandeling van
lidmaten die elders kerken. Agendum G. 6, 7 en 9.**

Het vraagstuk, hoe men te handelen heeft met personen, die niet kerkelijk medeleven maar voortdurend of meestal elders Kerken of thuis zich stichten en toch niet met uitdrukkelijke verklaring zich van de gemeente afscheiden, is, niettegenstaande de beslissingen daaromtrent reeds genomen door de Generale Synoden van Middelburg 1896 Art. 93 en van Utrecht 1905 Art 14, wederom ter Synodale tafel gebracht door de Particuliere Synode van Zuid-Holland ten N. (G. 6) de Classis Schiedam (G. 7) en naar aanleiding van een concreet geval door de Classis Edam (G. 7), welk laatste gravamen door de Particuliere Synode van Noord-Holland is doorgezonden met de uitdrukkelijke verklaring, dat zij geenerlei uitspraak over dit gravamen doet. De Particuliere Synode van Zuid-Holland ten Noorden evenals de Classis Schiedam stellen voor, dat de Generale Synode besluiten zal, dat de Kerkeraden de feitelijke onttrekking aan het Kerkverband van zulke lidmaten kunnen constateeren, wanneer deze na herhaalde vermaning en na het oefenen van groote lankmoedigheid niet terugkeeren van hun verkeerd weg, doch dat zulk een constateeren en de daaruit voortvloeiende afvoering van het lidmatenboek niet mag plaats hebben dan op advies der Classis en eerst nadat de betrokken persoon zich heeft kunnen verantwoorden op den Kerkeraad en zich op een meerdere vergadering heeft kunnen beroepen; de Classis Edam vraagt alleen, hoe met zoodanige personen moet gehandeld worden, op wie overigens de Kerkeraad den inhoud van het Formulier van den Ban niet toepasselijk acht.

Uwe Commissie meent, dat aan het verzoek van de Particuliere Synode van Zuid-Holland ten N. en van de Classis Schiedam om een dergelijk Synodaal besluit te nemen niet kan worden voldaan op grond van hetgeen desaangaande reeds aangevoerd is in het rapport, ingediend op de Generale Synode van Utrecht, welks conclusiën door bedoelde Synode zijn aangenomen. Volkomen terecht is door de Commissie van advies destijds tegenover een gelijkloeiend voorstel van de Particuliere Synode van Zuid-Holland opgemerkt, dat dit voorstel feitelijk neerkomt op schrapping van lidmaten, die elders gaan kerken en geheel onaannemelijk is, wijl schrappen voor geen Gereformeerd tuchtmiddel kan gelden. De Particuliere Synode van Zuid-Holland ten N. heeft geen enkel motief aangevoerd, waarom de Generale Synode terug zou moeten komen op de beslissing door de Generale Synode te Utrecht genomen; ze heeft alleen een zekere procedure willen invoeren, waardoor deze schrapping of afvoering van het lidmaatschap gelijk zij het noemt, nader zal geregeld worden, maar de meerdere waarborgen die zij blijkbaar door deze regeling trachtte te geven tegen eventueel misbruik van deze bepaling, maakt de *zaak zelve* daarom niet geoorloofd. Eer blijkt uit deze nadere regeling te meer, hoe het afvoeren van het lidmaatschap langs dezen weg ongeoorloofd is, daar bij deze schrapping, die dan geschieden zou op grond van feitelijke onttrekking aan het Kerkverband, tegelijk ondersteld wordt, dat de betrokken persoon wel bereid zou wezen door den Kerkeraad zich te laten hooren en zelfs de mogelijkheid wordt verondersteld, dat hij tegen de beslissing van den Kerkeraad in appèl zal gaan bij een meerdere vergadering. Wie feitelijk aan het Kerkverband zich onttrokken heeft, zal zeker niet voor den Kerkeraad verschijnen om gehoord te worden en nog veel minder appèl bij de Classis aanteekenen. Reeds hieruit blijkt, hoe de onderstelling, waarvan dit voorstel uitgaat, met de feiten ten eenemale in strijd is. Uwe Commissie ontkennt daarom niet, dat het op zich zelf denkbaar is, dat iemand zonder uitdrukkelijke verklaring, maar dan toch rebus et factis zich onttrekt aan de gemeenschap der Kerk, waartoe hij behoort bijv. door naar een ander kerkgenootschap over te gaan. Natuurlijk zou de Kerkeraad in zulk een geval, zelfs al verklaarde de betrokken persoon tegelijk lid te willen blijven van de Gereformeerde Kerk of al zond hij geen uitdrukkelijke verklaring, dat hij ophield lid der Gereformeerde Kerk te zijn, hem niet langer als lidmaat der Gereformeerde Kerk kunnen beschouwen, aangezien men niet tegelijk lid van twee Kerken kan zijn. En evenzoo zou een dergelijk geval zich kunnen voordoen, wanneer iemand niet alleen bij voortduring bij de predikanten van een ander kerkgenootschap kerkte, zijn kinderen bij hen ter catechisatie zond, en daar de Sacramenten gebruikte, maar ook hardnekkig weigerde de ambtsdragers zijner Kerk te ontvangen of naar vermaning van den Kerkeraad te luisteren en daarmede toonde feitelijk alle gemeenschap met zijn Kerk verbroken te hebben. Afsnijding door tuchttoefening zou in zulk geval een schijnvertooning zijn, want men kan iemand niet afsnijden die zich zelf feitelijk reeds van de gemeenschap der Kerk afgesneden heeft. Maar de Particuliere Synode van Zuid-Holland ten Noorden en de Classis Schiedam hebben blijkbaar niet dergelijke gevallen op het oog, maar gevallen, waarin de betrokken persoon, trots zijn onkerkelijken wandel, nog wel naar den Kerkeraad luisteren wil zelfs bereid is eventueel voor den Kerkeraad te verschijnen, ja appèl zou willen aanteekenen

bij de Classis tegen het Kerkeraadsbesluit, waardoor hij verklaard werd geen lid der Kerk meer te zijn. In zulke gevallen nu kan van een feitelijke afscheiding van de Kerk, die de Kerkeraad dan alleen zou te constateeren hebben, natuurlijk geen sprake wezen. Bovendien zou uwe Commissie de Synode ten stelligste ontraden eenige generale bepaling te maken aangaande deze zaak, daar juist zulk een generale bepaling tot groot misbruik zou aanleiding kunnen geven, zooals uit de historie der Nederlandsch Hervormde Kerk genoegzaam gebleken is.

En wat eindelijk de vraag van de Classis Edam betreft, meent uwe Commissie, dat een eenparige gedragslijn voor de hier bedoelde personen niet te geven is, omdat de gevallen te veel verschillen. Met het feit, dat de Kerk van Christus in ons vaderland gedeeld ligt; dat ook in andere Kerken nog een zuivere prediking van het Woord Gods plaats vindt en dat dientengevolge bij weinig ontwikkeld kerkelijk besef sommige leden onzer Kerken meermalen of zelfs bij voortduring in deze Kerken de prediking gaan bijwonen, dient bij de beoordeeling dezer zaak rekening te worden gehouden. Blijkt het, daarentegen dat deze lust om elders te kerken in verband staat met een kettersche dwaling en gaat daarmede gepaard een propaganda maken voor een bepaalde secte, dan mag de Kerkeraad natuurlijk niet aarzelen om de censuur desnoods tot het uiterste toe te passen. Maar wanneer het personen geldt, die alleen naar Gereformeerde predikers buiten onze Kerken gaan luisteren, dan dient hier groote lankmoedigheid en geduld te worden geoefend. De Kerkeraad kan dezulken vermanen en onderrichten; wanneer zij niet naar deze vermaning luisteren, hun het Avondmaal ontzeggen, maar tot den uitersten trap der excommunicatie over te gaan zou in zulke gevallen niet geoorloofd wezen. Meer dan vermaan en afhouding van het Avondmaal acht uwe Commissie in zulke gevallen ook niet noodig; het ziekte-proces zal daardoor of gestuit worden of deze herhaalde vermaning zal van zelf tot gevolg hebben, dat bedoelde personen zich op den duur aan de gemeenschap der Kerk zullen onttrekken. Maar ook al ware dit niet zoo, en al moest een dergelijk vermaan jarenlang worden voortgezet zonder zichtbare vrucht, dan ware dit nog beter dan de toevlucht te nemen tot de zoogenaamde schrapping, die in het Gereformeerd Kerkrecht niet thuis hoort.

Uwe Commissie heeft daarom de eer aan uwe Synode voor te stellen: [volgt in Art. 140].

Namens de Commissie,

Dr. H. H. KUYPER, *Rapporteur*.

BIJLAGE C.
(Art. 141).

Protest van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Niezijl in zake de grensregeling tusschen Kommerzijl en Niezijl. Agendum H 5.

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Namens den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Niezijl (provincie Groningen) wenden ondergeteekenden zich tot U met het vriendelijk verzoek om herstelling eener onbillijkheid, waarmee genoemde Kerk en Kerkeraad door de Particuliere Synode te Groningen, laatstgehouden, zijn bejegend.

Het ressort n.l. van de Gereformeerde Kerk te Niezijl grensde sedert 1901 oostelijk aan dat van de Kerken Oldehove en Zuidhorn, westelijk aan dat der Kerken Munnikezijl en Grijskerk, noordelijk aan het Reitdiep en Zuidelijk aan het Hoendiep.

Op dit grondgebied liggen twee dorpen n.l. Kommerzijl en Niezijl, in welk laatste dorp het kerkgebouw stond.

Nu vormde zich uit onze kerkelijke gemeente onder de bewoners van Kommerzijl eene beweging, waarvan het resultaat is, dat er te Kommerzijl een Kerk is ontstaan, met eigen Kerkeraad, eigen kerkgebouw etc., en in dit alles door de Classis erkend, gesteund en beschermd.

Ook te Niezijl verheugen zich thans Kerkeraad en gemeente over dit afzonderlijk bestaan der Gereformeerde Kerk te Kommerzijl, ofschoon genoemde beweging tot dit bestaan schier immer op eene voor Niezijl verdrietige wijze zich uitte, en ook het verlies, thans door Niezijl geleden, in vele opzichten met diepen spijt wordt gevoeld.

Zoodra nu beide Kerken, Kommerzijl en Niezijl, naast elkander bestonden, lieten zij zich door de Classis voorlichten omtrent eenige, tusschen beiden opgekomen vraag, n.l. deze: „waar ligt in de oppervlakte van het voormalig ressort der vroegere Kerk Niezijl het rechtsgebied, waarop de Kerkeraad van Kommerzijl ambtelijk zeggenschap bezit”?

De Classis gaf hierop een duidelijk antwoord. Maar met dit door de Classis gegeven advies kon of wilde Kommerzijl niet instemmen; en daarom begaf het zich in hooger beroep bij de Particuliere Synode, bovengenoemd. Doch deze adviseert en besluit in bovengemeld geschil op eene voor Niezijls Kerk beslist onaannemelijke wijze.

Ter bepaling van het rechtsgebied der beide Kerken wil genoemde Synode van gelijke *oppervlakte* van ressort niet weten; maar gaat zij, ook zonder eenigermate op bestaande natuurlijke grenzen acht te slaan, uit van dit onredelijk standpunt: gelijke verdeling van den *afstand* dier beide dorpen; en stelt de op het hierdoor ontstane scheidingspunt getrokken loodlijn vast als de door beide Kerken te aanvaarden grens.

Deze bepaling der Particuliere Synode kent nu op deze wijze van het aloude ressort der vroegere Kerk Niezijl aan de Kerk Kommerzijl twee derde, en aan de tegenwoordige Kerk Niezijl één derde deel van de oppervlakte toe. De Synode mist hiertoe allen grond, en bevordert hierdoor een bedenkelijke (. . .!) onrust tusschen beide Kerken.

Met dank voor de door de Particuliere Synode genomen moeite en met erkenning harer goede trouw te midden harer overigens o. i. grove dwaling, wendt zich Niezijls Kerkeraad tot uwe Eerwaarde Vergadering met het beleefd verzoek uwer hooggewaardeerde en zeer gewenschte bemoeienis en beslissing in ons grensgeschil met Kommerzijl.

Met heilbede en beleefde broedergroete,

Namens den Kerkeraad te Niezijl,

J. SYBRANDY, *Praeses*.

A. DONKERBROEK, *Scriba*.

BIJLAGE CI.
(Art. 141).

Advies in zake de grensregeling tusschen Kommerzijl en Niezijl. Agendum H 5.

In handen van uwe Commissie werd gesteld een protest van de Kerk te Niezijl tegen een besluit van de Particuliere Synode van Groningen. De zaak, waarover het gaat, is deze: Na de institueering van de Kerk te Kommerzijl regelde de Classis Grootegast de grens tusschen de Kerken van Niezijl en Kommerzijl. De laatste Kerk oordeelde, dat zij niet in deze regeling mocht berusten, en wendde zich tot de Particuliere Synode om wijziging te verkrijgen.

De Synode benoemde eene Commissie, aan wie zij de opdracht gaf het gerezen geschil nauwkeurig te onderzoeken. Uit het rapport, dat deze Commissie op een volgende vergadering der Particuliere Synode uitgebracht had, blijkt duidelijk, dat zij zich met de noodige toewijding van haar taak heeft gekwet. Na zelve het terrein bezocht en de beide Kerkeraden gehoord te hebben, kwam zij tot de overtuiging, dat het bezwaar van Kommerzijl gegrond was en zij adviseerde de Synode om de grens te veranderen. De Particuliere Synode keurde het eenparig oordeel harer Commissie goed en besloot om de grens, zooals deze nu voorgesteld werd, vast te stellen.

Tegen deze beslissing nu komt de Kerk van Niezijl op, beweert dat zij onbillijk is, omdat het standpunt waarop de Synode zich plaatste bij de wijziging der grenzen onredelijk is. Volgens haar was dit: „gelijke verdeling van den *afstand* der beide dorpen”. Natuurlijk kon, waar het standpunt niet deugde, de uitkomst ook niet goed zijn en de Kerk van Niezijl spreekt dan ook uit, dat de Particuliere Synode allen grond voor haar besluit mist.

Uwe Commissie, overwegende, dat de Particuliere Synode van Groningen eerst overgegaan is tot haar besluit nadat zij een duidelijke en grondige voorlichting ontvangen had van broederen, die geheel onpartijdig geacht konden worden;

overwegende, dat er geen genoegzame bezwaren door de Kerk van Niezijl tegen de nu vastgestelde grens ingebracht zijn;

overwegende, dat volgens een bijgevoegd kaartje een andere grensregeling, althans op dit oogenblik, allerlei praktische moeilijkheden zou opleveren;

besluit om uwe vergadering voor te stellen: [volgt in Art. 141].

BOUMA, *Rapporteur*.

BIJLAGE CII.
(Art. 142).

**Advies in zake het rapport van Deputaten voor
de Generale Kas naar Art. 13 K.O. Agendum J 1.**

Het rapport van de Deputaten voor de Generale Kas tot steun der verzorging van Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen over het Synodetijdvak 1911—1914, gelezen in uwe vergadering van 2 October j.l., is door Uwe Commissie behandeld en tevens in den staat van ontvangst en uitgaaf vergeleken met de boeken en bescheiden.

Het is verblijdend, dat de Particuliere Synoden steeds tijdig de bijdragen aan de Deputaten deden toekomen en daardoor de geregelde uitkeeringen hielpen bevorderen, alsook dat met niet ééne der Particuliere Synoden moeilijkheden over den jaarlijkschen omslag zijn gerezen.

Evenzeer verblijdend is het feit, dat deze regeling na een negenjarig bestaan zoo gunstig werkt, dat een bedrag van f 93.000.— door de Kerken, zonder ernstig bezwaar, wordt saam gebracht en daarmede eene, ook buiten ons kerkverband voorbeeldig genoemde, verzorging aan de Emeriti-Dienaren en de weduwen en weezen van Dienaren onzer Kerken geeft.

Wel hebben nog niet alle Kerken zonder uitzondering voldaan aan de aanbeveling, van de Synoden van Utrecht en Amsterdam uitgegaan, om aan hare predikanten de acte van pensioneerijng en emeriteering uit te reiken; waarom dan ook wordt voorgesteld de nalatigen door hare respectieve Classes op te wekken.

Nevens de offervaardigheid der Kerken wijst het rapport ook met dankbaarheid op belangrijke giften en legaten tot een gezamenlijk bedrag van f 2391.67. Dit bedrag, gevoegd bij de aandeelen, met vruchtgebruik bezwaard of geheel rentegevend, stelt de kas in de gelegenheid voor bijzondere omstandigheden een soort reservefonds van f 28.300.— achter de hand te hebben.

Het is Uwe Commissie aangenaam te kunnen uitspreken, als haar eenparig gevoelen, dat de ervaring toont, hoe wij met de aanvaarding dezer principieele regeling werkelijk op een goeden weg zijn gekomen, dien de Kerken niet lichtvaardig zullen verlaten.

De boekhouding, door den penningmeester der Deputaten Ds W. B. RENKEMA sedert de vorige Synode gewijzigd, werd aan Uwe Commissie voorgelegd en blijkt alleszins te voldoen aan de eischen eener administratie, die op de hoogte van de tegenwoordige wijze van boekhouding staat. Een woord van bijzonderen dank mag aan den penningmeester voor den hierin betoonden ijver niet worden onthouden.

De geheele administratie is vanwege Uwe Commissie nagezien en vergeleken en na accoordbevinding voor accoord geteekend.

Ook komt den Deputaten een woord van dank toe voor de voorzienige zorg te bate der kas, door het verkrijgen van een schriftelijke overeenkomst met het Bestuur der Vereeniging tot Christelijke Verzorging van Krankzinnigen, om namelijk voor de aandeelen dier Vereeniging, welke intusschen waren uitgeloosd en stilzwijgend door nieuwe waren vervangen, de oude rechten te handhaven en dus de uitkeering der rente op de oorspronkelijke termijnen te behouden, benevens het recht om indien noodig, één of meer aandeelen tot volle nominale waarde te doen uitkeeren.

Uwe Commissie stelt daarom aan de Generale Synode voor te besluiten: [volgt in Art. 142].

L. G. GORIS, *Rapporteur.*

BIJLAGE CIII.
(Art. 143).

**Schrijven van Ds J. P. VISSCHER met betrekking tot
de uitvoering van Art. XIII K. O. Agendum I 7.**

Hooggeleerde Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Ondergeteekende neemt de vrijheid met broederlijke beleefdheid de aandacht uwer vergadering te verzoeken voor het volgende. Waar de Kerkenorde verklaart, dat de predikanten, die in den dienst des Woords zijn, beroepbaar zijn bij andere Kerken, zal niemand kunnen wraken, dat elke Kerk dien Dienaar beroept, dien zij voor zich het

geschiktst acht. Ook moet toegestemd, dat de beoordeeling dier geschiktheid bij haarzelve staat. Maar het doet pijnlijk aan, wanneer men ziet, dat in die beoordeeling de vrees voor spoedige emeriteering geheel op den voorgrond treedt en de overheerschende factor is. Uit Hand. 6 : 3 blijkt toch, dat in de beroeping de *geestelyke motieven* den doorslag moeten geven. Thans is de toestand in onze Kerken zóó, dat die predikanten, welke tot de tweede helft van hun ambtelijk leven naderen of daarin zijn, zonder dat op hun leer, leven of ijver aanmerking kan gemaakt worden, stilzwijgend door de grootere Kerken in de rubriek „onberoepbaar” worden geplaatst. Wat tot nadeel der Kerken is. Het is immers in haar belang, wanneer een voldoende aantal jongelingen opleiding zoekt tot den dienst des Woords. Zij doen dat natuurlijk met het oog op zekere vooruitzichten, en een dier vooruitzichten is, dat er Gereformeerde Kerken zijn, waarin de predikanten beroepbaar zijn. Onze Kerkenorde verklaart toch *in het algemeen zonder beperking alle* Dienaren voor beroepbaar, tegen wier leer of leven geen beschuldiging kan worden ingebracht. En zonder nu iets te willen afdingen op de vrijheid der Kerken in het verkiezen moet men toch toestemmen, dat de beperking, die thans in de praktijk op vele plaatsen wordt uitgeoefend, niet met de Kerkenorde overeenkomt. Indien leer, leven en ijver zonder aanmerking zijn, hebben, naar de overtuiging van ondergeteekende, de Dienaren het recht te verwachten, dat zij niet willekeurig, zonder eenigen grond, bij een aantal Kerken voor onberoepbaar worden verklaard. Hij is overtuigd, dat, indien dit geschiedt, den Dienaren dan onrecht wordt aangedaan.

De zucht naar promotie moet, weliswaar, onder strenge contróle staan van de vreeze des HEEREN. Deze zucht heeft rekening te houden met velerlei gegevens, bovenal met GODS alleen wijzen en goeden raad, maar zij is toch in den grond een trek, die van de menschelijke natuur onafscheidelijk is en door GOD haar ingeschapen. Althans prof. PERKINS beschouwt het als eene schaduw zijde, dat in zijn tijd het leeraarsambt zonder *verhooging* was. En wanneer dit zoo is, strekt dit tot nadeel der Kerken. De Kerken hebben in den middellijken weg het hoogste belang bij de volkomen geestdriftige toewijding der Dienaren. En nu stemt ondergeteekende wel van heeler harte toe, dat volharden tot den einde ook in het leeraarsambt onder alle omstandigheden heilige en dure roeping is, maar hij meent toch, dat het wederkeerig ook aan de Kerken niet vrijstaat door stilzwijgende uitsluiting den strijd, aan dit volharden eigen, noodeloos zeer te verzwaren. En dit is toch het gevolg van den tegenwoordigen toestand. Niet alleen dat men, op zekeren leeftijd gekomen, zich uitgesloten ziet, maar ook nemen gerucht en indruk en ver overdreven zenuwachtige angst voor finantieele schade de plaats in, die het nauwkeurig en ernstig onderzoek behoort in te nemen. Niemand kan ontkennen, dat bij een Dienaar des Woords, die in een dergelijk geval verkeert, de levenshope wordt geknakt. Hoe kan dit gerijmd met het bevel des HEEREN, dat zij dubbele eere zullen waardig geacht worden, voornamelijk die arbeiden in het Woord en de leer. Ondergeteekende twijfelt niet, of indien iets soortgelijks op maatschappelijk gebied plaats vond, de pers, ook onze christelijke pers, vol ernstige afkeuring zou zijn, en er in de Tweede Kamer met nadruk op zou gewezen worden. Een en ander geeft aan ondergeteekende de vrijmoedigheid van Uwe hooggeachte vergadering beleefd te verzoeken, dat zij:

1. uitspreke, dat de hier geuite klacht alleszins billijk en gegrond is;
2. er bij de Kerken zeer ernstig op aandringe in geval van vacature een nauwkeurig onderzoek in te stellen of bevredigende vervulling daarvan niet verkregen kan worden in een weg, die tevens ook deze klacht wegneemt.

Hooggeachte Synode, de HEERE bestrale U met het licht van Zijn Heiligen Geest!

Uw dienstwillige broeder,

J. P. VISSCHER, *v. d. m.*

HUIZEN, Juli 1914.

BIJLAGE CIV.
(Art. 143).

BOSKOOP, 17 Augustus 1914.

**Schrijven van J. CAMP MZN. te Boskoop in zake
de verzorging naar Art. 13 K.O. Agendum I 8.**

*Den Weleerwaarden Zeergeleerden Heer den Heer Voorzitter der
Generale Synode der Gereformeerde Kerken te 's Gravenhage.*

Weleerwaarde Zeergeleerde Heer!

„Is de herziening van de regeling ter uitvoering van Art. 13 K.O. een vereischte“? Zie daar een vraag, die in de laatste jaren, in den laatsten tijd vooral, nog al veel is besproken, er werd reeds veel over geschreven en door de meesten, zoo niet door allen, werd die vraag beantwoord met „een herziening is zeker vereischt“. In bijzonderheden te treden welke gevolgen men al wijt aan het z.g.n. Utrechtsch Advies is onnoodig, maar wel is te constateeren dat van zeer vele zijden herziening wordt noodig geoordeeld, zoo zelfs, dat eenige Particuliere Synoden de wenschelijkheid uitspraken, dat de a.s. Generale Synode een Commissie benoemen zou, die staande de vergadering nog zou trachten een regeling aan te geven, die, geheel blijvend in de lijn van Art. 13 K. O., toch zou voldoen aan hetgeen in het praktische leven is noodig gebleken. Voorwaar zeker geen gemakkelijke taak.

En nu op gevaar af, dat ik moet hooren: Wij hebben geen ongevraagd advies noodig, wil ik Ueerwaarde hierbij overhandigen eenige gedachten over een regeling ter uitvoering van Art. 13 der K.O. met daarbij behoorend Concept-reglement en modellen voor boeking.¹⁾

Reeds sedert lang was als gevolg van gesprekken met predikanten over deze zaak en mede door toestanden, welke bij sommige Kerken waren waar te nemen, de gedachte bij mij opgekomen: „Zou het niet mogelijk zijn een regeling aan te geven, die geheel bleef in de lijn der bedoeling van Art. 13 en toch de misstanden wegnam, die door de opvolging van Utrechts advies hier en daar zijn ontstaan“?

Ik heb toen voor mijzelf aan de hand van eenige gegevens eenige gedachten neergeschreven over een regeling, die m.i. een praktische oplossing zou geven en voor continueering vatbaar is.

Wanneer nu een Commissie door de Synode belast wordt met het geven van een nieuwe regeling, moet ze dat werk in eenige dagen afdoen, en 't is daarom, dat ik na eenig overleg de vrijheid neem, Ueerwaarde te verzoeken den inhoud dezes aan die te benoemen Commissie te willen ter hand stellen. Kan de Commissie er eenig nut van hebben, ik zal dubbel beloofd zijn.

Wanneer de Synode een regeling kon treffen als deze, zij het dan met eenige wijzigingen, dan konden de Kerken nog vóór de November-Classis worden op de hoogte gesteld en door het in te stellen Bureau tot deelneming worden uitgenoodigd, konden de zaken op de November-Classis met den Classis-deputaat voor Art. 13 worden geregeld en de regeling alzoo reeds 1 Januari 1915 in werking treden tot groot gerief van de Kerken.

Gaarne is ondergeteekende bereid op nader overeen te komen voorwaarden de administratie loopend te maken en desverlangd geheel op zich te nemen.

Mocht uwe te benoemen Commissie onduidelijkheden ontmoeten of inlichtingen wenschen, zoo ben ik bereid, zoo noodig mondeling, alle verlangde inlichtingen te geven. Ge hebt me dan maar even op te roepen per brief, per telegraaf of per telefoon No. 7.

Met beleefde hoogachting en broedergroete

Ueerwaardes dienstwillige dienaar,

**J. CAMP MZN, Diaken-Administrateur
der Gereformeerde Kerk te Boskoop.**

¹⁾ Deze stukken zijn in het archief gedeponeerd.

BIJLAGE CV.
(Art. 143).

Rapport in zake punt I, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8.

In handen der Commissie voor het bovengenoemde zijn gesteld de volgende verzoeken en voorstellen:

1. De *Particuliere Synode van Zuid-Holland ten Noorden*, overwegende, dat aan de tegenwoordige regeling tot uitvoering van Art. 13 K. O. voor de Kerken, die voor een emeritus-predikant, weduwe of weezen hebben te zorgen, alsmede voor dienstdoende predikanten, die op zekeren leeftijd zijn gekomen, zeer groote bezwaren verbonden zijn, verzoekt de Generale Synode eene commissie te benoemen, die, zoo mogelijk nog staande de Synode, een weg zoek, waarbij deze bezwaren worden ondervangen.
2. De *Particuliere Synode van Zeeland*, van oordeel, dat de huidige regeling der Emeriti etc. gedrukt wordt door tal van bezwaren, acht den tijd gekomen, dat de Generale Synode de huidige regeling van Art. 13 K. O. aan eene grondige herziening onderwerpe.
3. De *Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg*, handhavende de beginselen in de Emeritaats-regeling der Synode van Utrecht, overwegende, dat de thans geldende uitvoering dier regeling door zeer ernstige bezwaren gedrukt wordt, stelt aan de Generale Synode voor, maatregelen te treffen, dat de praktische bezwaren, thans door Kerken en Dienaren des Woords gevoeld, worden weggenomen.
4. Voorstel van de *Particuliere Synode van Utrecht*:
De Generale Synode benoeme Deputaten, die vóór de e. k. Generale Synode een regeling ontwerpen ter uitvoering van Art. 13 K. O., waarbij de tegenwoordig bekende bezwaren worden weggenomen. Deze regeling worde binnen twee jaren ter kennisse der Kerken gebracht.

Voorts is in hare handen gesteld een verzoek van de Classis Edam aan de Generale Synode, om wijziging, d. w. z. verhooging van het cijfer der uit te keeren bedragen aan Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen, alsmede een schrijven van Ds J. P. VISSCHER te Huizen, waarin deze klaagt over het feit, dat tengevolge van de tegenwoordige emeritaatsregeling de predikanten op zekeren leeftijd niet meer voor beroeping in aanmerking komen, en den wensch uitspreekt, dat de Synode de billijkheid en gegrondheid van deze klacht zal erkennen en er bij de Kerken op aandringen zal, om in dezen stand van zaken verandering te brengen.

Ten slotte is nog in hunne handen gesteld een schrijven van Br. J. CAMP MZN. te Boskoop, bevattende „eenige gedachten over de beste wijze van uitvoering van Art. 13 onzer Kerkenorde” en eene „Regeling tot samenwerking van de Gereformeerde Kerken in Nederland voor de verzorging van hare Emeriti-predikanten, Predikants-weduwen en -weezen,” ten doel hebbende, om door een omslag over de Kerken het voor Art. 13 K. O. benoedigde naar den maatstaf der predikants-traktementen bij elkander te brengen.

Uwe Commissie heeft al deze voorstellen en stukken besproken en beoordeeld. In al wat van de zijde van Particuliere Synoden te dezer zake te berde is gebracht, wordt gesproken van bezwaren, van tal van bezwaren zelfs (Zeeland), tegen de huidige regeling van de verzorging naar Art. 13 K. O. Welke echter die bezwaren zijn, dat wordt niet gezegd. De Particuliere Synode van Utrecht spreekt wel van de „bekende” bezwaren, maar ook zij noemt ze niet, evenmin als de Particuliere Synode van Zuid-Holland ten Noorden, die wel zegt, dat er zeer groote bezwaren aan de tegenwoordige regeling verbonden zijn voor de Kerken, die met emeriteering en pensioneerding belast zijn, en voor de dienstdoende predikanten, die op zekeren leeftijd zijn gekomen, maar van de bezwaren zelf wordt gezwegen.

Het komt de Commissie voor, dat het toch niet aangaat op deze wijze de zaken te behandelen. Men wil oplossing en wegneming van groote en vele bezwaren tegen de regeling van de verzorging naar Art. 13 K. O., zonder te zeggen, waarin die bezwaren bestaan.

Wat dit punt betreft, dan is ten minste het schrijven van Ds J. P. VISSCHER te roemen, wijl daarin een bepaald bezwaar genoemd wordt, hierin bestaande, dat die predikanten, welke tot de tweede helft van hun ambtelijk leven naderen of daarin zijn, stilzwijgend door de grootere Kerken in de rubriek „onberoepbaar” worden geplaatst.

Wellicht ligt daarin wel het hoofdbezwaar, dat tegen de bestaande regeling voor de verzorging naar Art. 13 K. O. wordt ingebracht. Er wordt beweerd, dat er Kerkeraden in den lande zijn, die het besluit genomen hebben geen predikanten boven de 45 jaar te beroepen en dat bepaald met het oog op de lasten, die aan eene eventueele emeriteering verbonden zijn. Natuurlijk ligt in deze laatste zinsnede het zwaartepunt. Is dat de

diepere grondslag van het nemen van zulk een besluit, dan is zulk een daad ten zeerste af te keuren en zou het zeker niet ondienstig zijn, dat de Synode haar ernstig protest tegen zoodanig besluit doe uitgaan.

Toch is ook het bezwaar, dat tengevolge der tegenwoordige regeling van de verzorging naar Art. 13 K.O. predikanten op meergevorderden leeftijd niet meer voor een beroep in aanmerking komen, meer denkbeeldig dan werkelijk. Tal van predikanten, die „tot de tweede helft van hun ambtelijk leven gekomen zijn”, komen nog wel degelijk voor beroeping in aanmerking. Daarbij, dat vele Kerken de voorkeur geven aan jeugdige predikanten, is toch ook niet zoo heel onredelijk en onverklaarbaar.

Doch genoeg daarvan.

Als tweede bezwaar tegen de bestaande regeling wordt ook dikwijls genoemd, dat vele Kerken daardoor hulpbehoevende Kerken worden, wijl zij voor de verzorging van haren emeritus-predikant, of van hare predikantsweduwe, finantieelen steun van andere Kerken ontvangen, en dat dit vernederend is voor deze Kerken. Is deze beschouwing echter juist? Is zij naar den Woorde GODS? Is het vernederend voor een Christen, als hij van de Diaconie ondersteuning ontvangt? Beter nog. Is het vernederend voor een Zendende Kerk, als de met haar samenwerkende Kerken haar finantieel bijstaan? Als de bezwaarde Kerk werkelijk doet, wat zij kan, is er niets vernederends voor haar in gelegen, als zij geholpen wordt. Het geschiedt immers naar den regel: „Draagt elkanders lasten, en vervult alzoo de wet van Christus”.

Inderdaad, wel zijn de genoemde bezwaren van geringe beteekenis in vergelijking met het groote bezwaar, waaronder jaren lang de verzorging van Emeriti-predikanten gebukt ging. En dat was: *gebrek aan geld*. Wij hebben de tijden gehad, dat aan een emeritus-predikant jaarlijks een bedrag van *f* 200.— werd uitgekeerd en aan eene predikantsweduwe *f* 150.—. Het was in de dagen van de z. g. Algemeene Kas. Er is toen bepaald gebrek geleden door onze oude en invalide Dienaren en door de predikantsweduwen. De regeling van Middelburg in 1896 gaf eenige verbetering en bracht ons in beginsel tot het voorschrift van Art. 13 K. O. terug.

Maar toen kwam de regeling van de Utrechtsche Synode en zij schonk aan onze Emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -weezen de verzorging, zooals zij die behoefden. Binnen enkele jaren steeg het budget voor deze zaak van ongeveer *f* 30.000 tot p. m. *f* 90.000.

Bij de naar deze regeling verzorgden wordt dan ook geen enkel bezwaar tegen dezen gang van zaken vernomen. Integendeel. Daar is in hun hart een gevoel van groote dankerkentenis aan den HEERE GOD, die door de Utrechtsche regeling onze Kerken tot ongekende offervaardigheid te dezen opzichte heeft gebracht en die hen door de tegenwoordige verzorging naar Art. 13 waarlijk in de ruimte heeft gesteld. Van Hervormde zijde is dan ook publiekelijk de verzuchting gedaan: Hadden wij maar voor onze oude Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen eene verzorging, gelijk aan die van de Gereformeerde Kerken!

Het komt uwe Commissie dan ook onverantwoordelijk voor, indien de tegenwoordige regeling, die sinds negen jaar zoo uitnemend werkt, die in alle Kerken haar beslag heeft gekregen en die de levenskracht van het beginsel, dat aan Art. 13 K. O. ten grondslag ligt, op zoo alle verwachting te boven gaande wijze tot openbaring heeft gebracht, mocht worden losgelaten en door eene andere vervangen.

Er wordt in den laatsten tijd van meer dan eene zijde gesproken van een omslag van het benooidigde voor de verzorging naar Art. 13 K. O. over al de Kerken, berekend naar het bedrag van de predikantstraktementen. Er zouden dan geen hulpbehoevende Kerken meer zijn, en geen enkele Kerk zou meer boven vermogen bezwaard wezen ten gevolge van de verzorging van Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen. Men vergeet daarbij echter, dat bij de huidige regeling niet alleen de finantieel-sterke Kerken de finantieel-zwakkere Kerken ondersteunen, maar dat ook de finantieel-sterke Classes en de finantieel-sterke Particulier-Synodale ressorten de zwakke Classes en Synoden bijstaan en helpen.

Het voordeel van deze samenwerking zou natuurlijk bij een omslag naar het bedrag der predikantstraktementen geheel wegvallen.

Tegen zulk een omslag bestaat trouwens ook nog dit groote bezwaar, dat hij moet worden geacht in strijd te zijn met de beginselen van Gereformeerd kerkrecht en kerkregeering en dus ook met Art. 13 K. O. zelve. Terwijl ook alle waarborg ontbreekt, dat de benooidigde som zal worden bijeengebracht. Geen enkele kerkelijke corporatie kan te dezer zake met eene dwingende macht optreden. En met strafbepalingen, zooals Br. J. CAMP ze in zijne „Regeling tot samenwerking” heeft opgenomen, komt men ook al niet klaar.

Resumeerende komt alzoo de Commissie tot de slotsom, dat *blijven* bij de tegenwoordige regeling alleszins aanbevelenswaardig is. En zoo kon ook het voorstel, dat bij haar ter tafel was gebracht, en dat doelde op verlichting van eventueele finantieele bijdragen

voor Art. 13 bij de Kerken, die een Dienaar des Woords op meergevorderden leeftijd mochten beroepen, geene instemming vinden in de vergadering. Daardoor toch zouden de lasten van andere Kerken niet weinig verzwaard worden, en dit zou allicht schade doen aan de goede werking der bestaande regeling.

De Commissie stelt der Generale Synode daarom voor: [volgt in Art. 143].

RENKEMA, *Rapporteur*.

BIJLAGE CVI.
(Art. 144).

Rapport en advies inzake een schrijven van de Deputaten voor Hulpbehoevende Kerken volgens Art. 11 en 13 K.O. der Particuliere Synode van Zuid-Holland (Noordelijk Gedeelte). Agendum J 4.

Uwe Commissie heeft kennis genomen van een schrijven van de Deputaten voor Hulpbehoevende Kerken volgens Art. 11 en 13 K. O. der Particuliere Synode van Zuid-Holland (Noordelijk Gedeelte) in zake het „geven van inlichtingen door Deputaten naar Art. 13 K.O. van de Generale Synode”, overeenkomstig de beslissing gevallen in de vergadering van 25 Augustus 1911 te Zwolle (Acta Generale Synode 1911 Art. 28).

Bij Uwe Commissie is ernstige twijfel gerezen omtrent de ontvankelijkheid van genoemd schrijven. Hieruit blijkt ons toch niet, dat de lastgeefster van deze Broeders Deputaten, in casu de Particuliere Synode van Zuid-Holland (Noordelijk Gedeelte), hen tot deze correspondentie heeft geïnstrueerd; wel dat zij zich tot Uwe vergadering wenden „mede in opdracht van de Classes 's Gravenhage en Leiden”. Uwe Commissie overweegt echter, dat niet de Classis, maar de Particuliere Synode dezen Broeders Deputaten hun mandaat verschafft.

Om deze redenen neemt Uwe Commissie de vrijheid U te adviseeren: [volgt in Art. 144].

A. DE GEUS, *Rapporteur*.

BIJLAGE CVII.
(Art. 145).

Verslag van den Kerkeraad van Amsterdam in zake de Medische Zending. Agendum F 7.

Aan de Algemeene Synode der Gereformeerde Kerken, vergaderd te 's Gravenhage 26 October 1914 en volgende dagen.

Hooggeachte Broeders!

Hierbij leggen wij over:

1. het verslag van het Petronella-hospitaal over 1912—1914,
2. rekening en verantwoording van hetzelfde hospitaal over dezelfde jaren,
3. instructiën der Missionaire Artsen te Djokja¹⁾.

Mocht een en ander toelichting behoeven, dan stellen zich onze Deputaten voor de Medische Zending de H.H.: W. HOVY, te Zeist, DR RIJK KRAMER, Stadhouderskade 150 Amsterdam, en Ds N. A. DE GAAY FORTMAN, Oosterpark 85 Amsterdam, op ons verzoek beschikbaar, om op uw opontbod voor u te verschijnen.

¹⁾ Deze instructiën zijn in het Archief gedeponneerd.

Bij deze eenvoudige mededeelingen zijn wij gedwongen te voegen de uiting van ons innig leedwezen, dat door U in uwe vorige zitting ons ontnomen is een recht, dat wij gekregen hebben, toen wij het Petronella-hospitaal van u overnamen onder verschillende conditiën, o.a. het recht, dat de Vereeniging „Scheurers-hospitaal” van hare inkomsten geen 10% zou behoeven af te dragen aan de algemeene Zendingkas. Vooreerst smart ons, dat dit verkregen recht ons is ontnomen als bij verrassing en zonder dat te voren met ons daarover is gesproken. Usance toch is, dat eer aan een verkregen recht getornd wordt, met den bezitter van dat recht wordt onderhandeld, wat met ons niet is geschied.

Doch niet minder smart ons, dat de ontneming van dit recht onze schuld zoo ontzaggelijk groot heeft gemaakt, dat wij niet weten, hoe haar betaald te krijgen. Wel is door u ons eene subsidie toegestaan naar het welgevallen uwer Deputaten voor de Zending, doch deze subsidie van f 1500.— is voor $\frac{2}{3}$ illusoir gemaakt, daar wij, onder protest ons onderworpen hebben aan Uwe bepaling in zake de 10%. Nu gij weer samen zijt, komen wij tot u met de vraag, of gij wilt terug komen op uw besluit van vóór 3 jaren, zoodat wij weer in ons recht hersteld worden. Wel weten wij, dat tegen dit recht enkele zendende Kerken in verzet zijn gekomen, maar is dat verzet rechtmatig? Is ons niet opgelegd de taak tot opleiding van vroedvrouwen, waarom wij ook eene vroedvrouw in den dienst der Medische zending te Djocjakarta hebben? tot vorming van verplegers en verpleegsters, zoodat wij de bestaande hospitalen en kleine ziekenhuizen hebben moeten voorzien van verplegers en verpleegsters? Komen niet de nieuwe doktoren en Europeesche verpleegsters in ons hospitaal, om zich te trainen voor hun taak?

Voorts hebben wij nog een hospitaal te Solo, dat geheel voor onze rekening ligt, waarop dan ook het bovengenoemd verkregen recht niet van toepassing is, zooals wij van den aanvang af voor dit hospitaal de bekende 10% betaald hebben.

Behalve de herstelling van het ons ontnomen oude recht, vragen wij nog een steun van u voor het hospitaal. Dat die noodig is, bewijst u de rekening en verantwoording, waarbij wij nog een tekort van 1911 zouden moeten voegen.

In de hoop, dat onze beden bij u gehoor zullen vinden, hebben wij, na toebidding van 's HEEREN genade, sterkte en wijsheid voor al uwe besluiten en handelingen, de eer te zijn,

Uw dw. B.B. in CHRISTUS,

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam

Namens hem,

B. VAN SCHELVEN, *h.t. Praeses.*

N. A. DE GAAY FORTMAN, *Scriba.*

AMSTERDAM, October 1914.

Hooggeachte Broeders!

Nu de dag nadert, waarop de Generale Synode der Gereformeerde Kerken van Nederland samenkomt, maakt de Kerk van Amsterdam haar verslag gereed omtrent het Petronella-hospitaal te Djokja, dat nog immer den naam van Zendingshospitaal der Gereformeerde Kerken draagt en de taak vervult, welke het door de Generale Synode van Middelburg van 1896 is voorgeschreven.

Aan dat hospitaal arbeiden nog steeds als missionaire artsen Dokter H. S. PRUYS als geneesheer-directeur en Dr OFFRINGA als tweede geneesheer. Door GODS genade is hun gezondheid in deze laatste drie jaren vrij gunstig geweest, wat voor een deel mag toegeschreven worden aan de ontspanning, die er door de stichting van het Zendingshospitaal te Solo gekomen is in den zwaren arbeid dezer broeders te Djokja. Met deze broeders arbeiden in de verpleging vooreerst Europeesche verpleegsters, in 1911 twee in getal, Mej. J. C. RUTGERS en Mej. A. LOGGER, maar na het huwelijk van eerstgenoemde met Dr H. A. VAN ANDEL, missionair Dienaar des Woords te Solo, slechts eene. Een poging van den Kerkeraad, op verzoek van Dokter PRUYS gedaan, om Juffrouw NETELNBOS als verpleegster naar Djokja af te vaardigen, mislukte, omdat deze meende eene andere roeping te hebben. Ook moest de Kerkeraad Mejuffrouw GOKKEL, die haar rusttijd in Nederland had doorgebracht en verlangde naar haar arbeidsveld terug te keeren, adviseeren, eenen anderen werkkring te zoeken, daar de geneesheeren te Djokja meenden, met haar niet langer te kunnen samenwerken, omdat zij te zelfstandig tegen hen optrad. Wie de verpleegster zal zijn, naar wie

Dokter PRUYS verlangend uitziet en die wij bereid zijn uit te zenden, is op dit oogenblik niet te zeggen. Aangaande de Javaansche verplegers en verpleegsters kunnen wij zoo goed als niets zeggen. Alleen weten wij, dat RADEN SOEDIKOEN, een uitnemend Christen van adellijken bloede, aan het hoofd der verplegers is geplaatst, en de jongere verplegers heel wat zorg baren, omdat zich soms een geest openbaart, die aan den Sarekat-Islam-geest doet denken. Doch in zijn strijd hiertegen vindt Dokter PRUYS steun bij de andere verplegers, bij wie een uitnemende geest woont.

Voor de administratie heeft de Kerkeraad Br. ZUIDEMA aangezocht, daar hoe langer hoe meer bleek, dat de geneesheer-directeur het veel te druk had, zoo hij zijn eigenlijken arbeid goed wilde volbrengen. Toen Br. ZUIDEMA zich bereid verklaard had, de taak van administrateur op zich te nemen, mits de 12 Zendingdeputaten der Generale Synode hunne toestemming daarvoor gaven, is die toestemming gevraagd en voor een jaar gegeven. Br. ZUIDEMA geniet voor dit werk f 600.— per jaar. Tot voor korten tijd had hij daarbij de hulp van Br. SILAS. Doch deze heeft zijn arbeidsveld verlaten, daarvoor als voorwendsel nemende eene bestraffing van den geneesheer-directeur en is nu te Solo.

Dr PRUYS is buitengewoon ingenomen met het werk van Juffrouw ENSERINK, eene Indoesche, die haar werkkring van vroedvrouw, als hoedanig zij haar brood en dat harer moeder ruim verdiende, prijs gaf om in de Zending te arbeiden. Ten einde haar eenigszins tegemoet te komen in het geldelijke verlies, dat Mej. ENSERINK leed, doordat zij zich aan de Zending verbond, besloot de Kerkeraad, op voordracht van Dr PRUYS, haarboven het gewone salaris nog eene personeele toelage van f 500.— per jaar toe te kennen, te meer, omdat zij nog de zorg heeft voor eene moeder, die hare hulp niet ontberen kan. Zij is den doktoren eene groote hulp niet alleen in haren arbeid als accoucheuse, maar ook in haar onderricht aan de aanstaande Javaansche vroedvrouwen.

Aangezien de Generale Synode door de bange omstandigheden, waaronder wij verkeerden, uitgesteld is, kunnen wij hierbij omtrent de Europeesche arbeiders te Djokja nog voegen, dat door GODS gunst op hare benoeming van dokter C. VAN PROOSDIJ JR tot missionair arts van het Petronella-Hospitaal van dezen een gunstig antwoord is ontvangen, waarbij hij den wensch uitte, dat hij zoo spoedig mogelijk (21 November a.s.) zou uitgezonden worden. Of het gelukken zal, met hem eene Europeesche hoofdverpleegster uit te zenden, ter voorziening in de afwezigheid van Mej. LOGGER, die dit jaar repatrieert (zij is 11 October j.l. in het vaderland aangekomen), valt te betwijfelen. Van de Javaansche medearbeiders kan hierbij nog meegedeeld worden, dat, behalve eenige mutatiën in het verplegend personeel, ook eene verandering is gekomen bij de administratie, daar Br. SILAS meende den hospitaaldienst te moeten verlaten. Groot ongerief in den arbeid bracht dit vertrek niet, daar Br. ZUIDEMA in staat was de finantieele administratie zonder hem te voeren, maar toch stemde het tot droefheid. Gelukkig heeft deze droefheid niet lang behoeven te duren, daar Br. SILAS, die een plaats in een toko zich had veroverd, vooral op den aandrang zijner vrouw en zijner vrienden, weer teruggekeerd is tot den dienst der Zending. Zijnen vroegeren arbeid heeft hij echter niet meer hervat, omdat de doktoren beter vonden, dat dit niet gebeurde. Solo is nu zijn werkterrein geworden.

Voor ernstige krankheid bleven al onze broeders en zusters gespaard.

Na de opening van het hospitaal te Soerakarta en de uitbreiding van het aantal hulphospitalen, die op korteren of langeren afstand van het Petronella-Hospitaal werden gesticht, hetzij door Z. H. den Sultan, hetzij door de landbestuurders — thans zes in getal — kon de zorg van de doktoren voor het Petronella-Hospitaal tot haar recht komen, omdat de stroom van patiënten, die van verschillende zijden er heen vloeide en soms het hospitaal te overmatig overstroomde, daardoor verminderde. Hierdoor was Dr PRUYS in staat om zich te wijden aan de samenstelling van eene Javaansche „Handleiding voor ziekenverpleging” en Dr OFFRINGA om op bescheiden schaal een laboratorium, „waardoor het diagnostisch onderzoek der patiënten grondiger en meer naar de eischen der steeds voortschrijdende wetenschap zal kunnen geschieden”, in het leven te roepen, waarbij de regeering het niet liet ontbreken aan haren hooggewaardeerden steun.

Doch al kon de arbeid aan de ziekbedden in het Petronella-Hospitaal en de dessa's gemakkelijker dan vroeger door onze beide geneesheeren verricht worden, toch voelden dezen nog de noodzakelijkheid, dat hun aantal van twee op drie gebracht werd. Aan dezen wensch zouden zij dadelijk hebben kunnen voldoen, indien zij het Petronella-Hospitaal, dat er een van de 4e klasse is, tot een van de 5e klasse hadden gemaakt, door het aantal ziekenzalen uit te breiden, maar h. i. was dit niet wenschelijk, aangezien er op het oogenblik geen directe behoefte aan uitbreiding is, maar vooral, omdat daardoor niet verkregen zou worden, wat zij beoogden met de uitbreiding van het aantal doktoren, namelijk de verbetering van het onderwijs der verplegers en verpleegsters van het hospitaal en de opleiding van vroedvrouwen, waartoe het Petronella-Hospitaal van den aanvang af geroepen werd. In den geest van deze uitbreiding was reeds een rekest

aan den Gouverneur-Generaal afgezonden en onderhandelingen aangeknoopt met Dr PILON, geneesheer in Indië, toen de crisis ontstond, die het noodig maakte geen verdere stappen te doen in de door de geneesheeren gewenschte richting. Wat het onderwijs aan de leerling-verplegers en -verpleegsters betreft, kunnen wij mededeelen, dat het gewonnen heeft aan doelmatigheid, sinds de B.B. BAKKER en KOELEWIJN zich bereid verklaard hadden om voor hen eene andere schoolopleiding en schoolvorming in het leven te roepen dan de Keuchenius-school aan a.s. onderwijzers en onderwijzeressen moest geven. De zoogenaamde „landjongschool” geeft ontwikkeling op literarisch en theologisch gebied, die voor onze verplegers en verpleegsters voldoende is, om hen ook te gebruiken in den Evangelisatiedienst. Het hospitaal betaalt voor deze opleiding.

De opleiding tot vroedvrouwen heeft haar eerste vrucht afgeworpen. Zuster SOEKARRI heeft van het hospitaal haar diploma van vroedvrouw gekregen. Zij had ook het gouvernementsexamen kunnen doen, maar de geneesheeren waren daar niet voor, om de mogelijke gevolgen, daarvan te wachten. Het was namelijk mogelijk, dat zij, met dit laatste gewapend, den dienst der Zending verliet, om grootere winsten te behalen. En al was er geen gevaar, dat Zuster SOEKARRI dit uit zich zelve zou doen, de man, die haar ten deel kon vallen, zou haar in dien zin kunnen exploiteeren. Desniettemin gelukte het Br. PRUYS den Inspecteur van den geneeskundigen dienst in Djokja een goed begrip te geven van zijn streven in dezen, zoo dat deze, zijn drijfveer eerbiedigend, hem in zooverre ondersteunde, dat hij SOEKARRI's diploma voor gezien teekende, ofschoon met de vermelding dat Zuster SOEKARRI het gouvernementsexamen niet had afgelegd. Zij arbeidt nu op het terrein der Friesche Kerken (Glonggong).

Djokja's zendingshospitaal heeft verscheidene verplegers en verpleegsters mogen opleiden; zij bleven òf in het hospitaal, òf gingen naar andere zendingsposten heen, alsmede naar de hulphospitalen. Ook zijn er leerlingen, van Soemba en de Sangi- en Talaut-eilanden gezonden, in het Petronella-Hospitaal klaar gekomen, die naar hun vaderland weergekeerd zijn.

De Raad van Toezicht op het Petronella-Hospitaal is nu uitgebreid en bestaat uit al de arbeiders op het Zendingsterrein van de Gereformeerde Kerken in Nederland op Midden-Java met uitzondering van de geneesheeren en den Missionairen Dienaar des Woords, in het hospitaal werkzaam. Deze uitsluiting was o.i. noodzakelijk, doch daarbij werd gestipuleerd, dat de geneesheer-directeur in alles, wat niet tot het Medische terrein behoort, met den Missionairen Dienaar des Woords zou raadplegen. Laat ons hierbij nog mededeelen, dat aan denzelfden Raad ook het toezicht over het hospitaal van Soerakarta is opgedragen onder dezelfde bepalingen.

De kwestie van *betalende patienten* in het hospitaal is niet opgelost. Misschien komt zij in Solo beter aan de orde, omdat daar meerderen zijn, die betalen kunnen. Br. SCHEURER ging in zijn tijd van de stelling uit, dat men zijn Christelijk karakter gemakkelijker handhaaft, als men alle patienten gelijk stelt; anderen zijn van oordeel, dat betaling van ontvangen diensten meer waardeering wekt. Op dit oogenblik worden te Djokja wel vrijwillige gaven gevraagd aan degenen, die betalen kunnen, maar de ondervinding leert hierbij, dat zelfs een rijke Chinees zich niet schaamt met een tientje den arbeid, aan zijn lichaam besteed, te loonen.

Wat wij bijzonder betreuren is, dat onze Broeders ons zoo weinig berichten zenden, die wereldkundig kunnen gemaakt worden. In het Zendingblad zijn wel eens opmerkingen gemaakt, die den indruk maakten, als werd er iets verborgen gehouden, wat bekend gemaakt zou kunnen worden. Maar wij kunnen verzekeren, dat wij niets achterhouden, wat belang inboezemen kan. Weinig zijn echter de brieven, die wij krijgen, en dan zijn het nog vaak brieven, waarin vragen voorkomen als: of het geoorloofd is een kerkhof aan te koopen, een huis te huren, verbeteringen aan te brengen, of ook mededeelingen van moeielijkheden enz.

Reeds in ons vorig verslag is door ons bericht, dat de Medische Zending ook in Solo begonnen is. De arbeid daar is zeer vruchtbaar. Het aantal patienten loopt tot honderd; dus komt het Woord GODS tot vele Javanen in Solo en omstreken. Dit ondervindt vooral Br. VAN ANDEL, die zijn gehoor van week tot week ziet toenemen. Doch wat wij gehoopt hebben, dat spoedig geschieden zou, de oprichting van een zendingshospitaal, is nog niet geschied. Wel is er terrein gekocht, genoeg voor een hospitaal. Zelfs heeft ons een voorstel van Br. VOGELASANG bereikt, om het huis, waarin de Medische Zending nu haar intocht genomen heeft, aan te koopen voor f 18000.— als het gouvernement daarvoor subsidie wilde geven, een voorstel, waaraan wij onze goedkeuring gehecht hebben. Maar tot nu toe hebben wij niets vernomen, of de laatstgenoemde voorwaardelijke koop een definitieve is geworden, en ook niet, of er een begin met den bouw van het hospitaal is gemaakt. Wel hoorden wij, dat Br. VAN ANDEL niet onfortuinlijk is geweest op zijn collectereis voor het bouwgeld van het nieuwe hospitaal naar Batavia en elders, daar hij eenige duizenden aan giften en eenige honderden aan jaarlijksche contributiën kreeg. Ook kreeg Dr VOGELASANG voor een

Röntgen-apparaat f 3000.— van een Chinees en f 5000.— van enkele Chineezzen op voorwaarde, dat er in het nieuwe hospitaal een afdeling voor hunne rasgenooten werd ingeruimd, natuurlijk afgescheiden van die der Javanen, omdat Chineezzen en Javanen elkaar in deze dagen niet verdragen, maar dit is al. Nu kan er vertraging in de uitvoering der plannen te Solo zijn gekomen, omdat Br. VOGELANG aan malaria lijdende is, die hem vaak verplicht genezing te zoeken in kouder streken, terwijl een der andere broeders-medici in de Missie zijn werk doet als geneesheer, zonder dat dit voldoende is tot zijne genezing. Hiertoe kan alleen repatrieeren dienen. Daarvan is echter tot nu toe nog niets kunnen komen bij gemis van een plaatsvervanger. Wij hebben beproefd, zulk eenen plaatsvervanger te krijgen, toen de mare tot ons kwam, dat de Friesche Kerken een Missionaire arts gevonden hadden. Wij riepen al de zendende Kerken te Amsterdam samen en vroegen, in het algemeen of het wel wenschelijk was, dat de Medische Zending uitgebreid werd naar andere plaatsen, voordat de bestaande hospitalen voor ondergang behoed waren door gebrek aan artsen. Die vraag is niet beantwoord en eene andere concrete vraag aan de representanten van de Kerken van Friesland werd verwezen naar de Kerk van Heeg en de Deputaten der Missie in de provincie Friesland. Deze wenk is gevolgd, maar het antwoord, dat wij ontvingen, klonk bijna afwijzend. Hierdoor waren wij op ons zelve aangewezen. Men begon het zoeken en vragen naar eenen Missionaire arts, totdat ons GODS gunst onzen Br. C. VAN PROOSDIJ willig maakte om aan onze roepstem gehoor te geven.

Aan de broeders in Djokja is deze goede tijding reeds overgebracht; tegelijk zijn zij verzocht Br. OFFRINGA te vragen Br. VOGELANG te remplaceeren, zoodra Br. VAN PROOSDIJ in Djokja zou zijn. Gemakkelijker zou zeker geweest zijn indien deze zelf dadelijk naar Solo ware gegaan, maar dit is niet mogelijk, omdat deze broeder in de Javaansche taal niet machtig is; 2e ongehuwd is. Solo's hospitaal heeft nog geen Europeesche verpleegster. Br. VOGELANG begeerde haar tot nu toe niet. Wij vermoeden echter, dat hij, in Holland zijnde, wel zal trachten in deze nu ook door hem gevoelde behoefte te voorzien.

Wat wij reeds lang als noodzakelijk gevoeld hadden is eindelijk door ons tot een goed einde gebracht. Wij bedoelen de salarisregeling voor de Missionaire artsen. Hoe die is, kunnen u de hierbijgaande, op dat punt herziene instructies onzer artsen zeggen. Dr. VOGELANG en Dr. OFFRINGA namen haar aan, Dr. PRUYS daarentegen bleef liever bij zijn oude instructie, omdat hare bepalingen omtrent het kindergeld hem voordeelijker waren op dit oogenblik, waarop hij zijne oudste dochter naar Nederland zond, teneinde hier voor het examen voor bewaarschoolhouderes zich gereed te maken.

De Vereeniging „Scheurers Hospitaal” heeft ons gedurende drie jaren trouwe hulp geboden. Jaarlijks schonk zij ons ± f 9000.—. Wat haar arbeid is, blijk U uit bijgaand laatste verslag. Namens U schonken ons Uwe 12 Deputaten voor de Zending uit de Generale Zendingkas eene subsidie van f 1500.— over drie jaren. Onze inkomsten zijn echter beneden onze uitgaven gebleven. Daarom hopen wij, dat ons hierbijgaand schrijven gehoor bij U vinde.

De HEERE zegene Uwen arbeid in deze dagen, en stelle deze tot eere van Zijnen naam.

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam

Namens hem,

B. VAN SCHELVEN, *Praeses.*

N. A. DE GAAY FORTMAN, *Scriba.*

AMSTERDAM, October 1914.

ONTVANGSTEN.	1912	1913	1914	1915
Bijdragen Vereen. Scheurers Hospitaal	f 12.924.88 ⁵	f 9.631.33	f 9.000.—	f 9.000.—
Rijkssubsidie	„ 18.672.23	„ 18.672.23	„ 18.672.23	„ 18.672.23
Subsidie Alg. Zendingkas	„ 2.000.—	„ 1.499.98	„ 1.500.—	„ 1.500.—
Giften, Contributiën op Java en hier	„ 6.559.49	„ 7.767.07	„ 7.000.—	„ 7.000.—
	f 40.156.60 ⁵	f 37.570.61	f 36.172.23	f 36.172.23
UITGAVEN.				
Salariissen	f 15.665.25	f 16.000.78	f 16.000.—	f 16.000.—
Onderhoud gebouwen enz.	„ 3.652.—	„ 3.054.20 ⁵	„ 3.000.—	„ 3.000.—
Voeding en verlichting	„ 6.552.51	„ 7.741.71	„ 7.500.—	„ 7.500.—
Medicijnen en Instrumenten	„ 1.605.47	„ 699.40	„ 1.000.—	„ 1.000.—
Diverse onkosten	„ 9.040.48	„ 8.531.21	„ 8.000.—	„ 8.000.—
Repatriatiefonds	„ 500.—	„ 500.—	„ 500.—	„ 500.—
Pensioenfonds	„ 500.—	„ 500.—	„ 500.—	„ 500.—
Subsidie naaivereenigingen	„ 900.—	„ 1.500.—	„ 900.—	„ 1.500.—
Uitkeering Alg. Zendingkas	„ 1.464.—	„ 1.158.—	„ 900.—	„ 1.000.—
	f 39.879.71	f 39.685.30 ⁵	f 38.300.—	f 39.000.—

BIJLAGE CVIII.
(Art. 145).

**Rapport over F 7 van het Agendum. Medische
Dienst van de Kerk te Amsterdam.**

In handen uwer Commissie van advies in zake de Zending zijn gesteld:

- a. een breed rapport, ingezonden door den Raad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam betreffende den Medischen Dienst te Djogja en Solo;
- b. een begeleidend schrijven, tevens inhoudende een dubbel verzoek.

Wijl de Kerk te Amsterdam de Medische Zending reeds sinds lang voor eigen rekening heeft genomen, mag het wel bijzonder op prijs gesteld, dat deze Kerk telkens ter Generale Synode een breed rapport betreffende deze Zending indient.

Het tegenwoordig rapport behelst:

1. een uitvoerig verslag van den arbeid;
2. een afschrift van de rekening en verantwoording over de laatste drie jaren;
3. een exemplaar van de thans geldende instructies.

Met bijzondere belangstelling nam uwe Commissie kennis van dit zaakrijk verslag.

Zij wenscht u voor te stellen dit verslag, alsmede de rekening en verantwoording, in pleno op te nemen onder de bijlagen van de Acta dezer Synode.

Uit dit rapport zij slechts het volgende vermeld:

De Geneesheer-Directeur Dr H. J. PRUYS en de Geneesheer Dr OFFRINGA mochten een doorgaande goede gezondheid genieten en waren met ijver en toewijding werkzaam.

Naast de geneesheeren werkt Mej. O. LOGGEN als Europeesche verpleegster. In de plaats van Mej. J. C. RUTGERS, die in het huwelijk trad met Dr H. A. VAN ANDEL, is nog geen ander gevonden. Ook de plaats van Mej. GOKKEL is nog niet vervuld. Een staf van Inlandsche verplegers en verpleegsters is werkzaam, aan wier hoofd Raden SOEDIKOEN staat.

Op daartoe strekkend verzoek heeft Br J. ZUIDEMA zich met de administratie belast. Hij ontving daartoe vrijheid van de Deputaten voor de Zending, nadat deze zich hadden overtuigd, dat hij dit werk kon waarnemen zonder schade voor zijn schoolarbeid.

Met bijzondere waardeering maakt het verslag gewag van den arbeid van Mej. ENZERINK — een geborene in Indië — die zich met veel opoffering aan de Zending verbond en als accoucheuse onderricht geeft aan de aanstaande Javaansche vroedvrouwen.

In Dr C. VAN PROOSDIJ Jr heeft de Kerkeraad voorts den man gevonden, die bereid is de Zending als Arts te dienen en nog deze maand hoopt te vertrekken.

Tengevolge der opening van het hospitaal te Solo en de inrichting van hulphospitalen rondom Djokja, nu reeds zes in getal, is het hospitaal te Djokja van den al te grooten toevloed van patienten ontlast. Hierdoor was Dr PRUYS in staat om de samenstelling van een Javaansche handleiding voor ziekenverpleging aan te vangen en Dr OFFRINGA om een laboratorium in het leven te roepen.

De arbeid tot practische vorming van verplegers en verpleegsters, waartoe bijzonder het hospitaal te Djokja geëigend is, gaat geregeld voort.

Ook de opleiding van vroedvrouwen droeg resultaat. Met SOEKARRI ging de eerste leerlinge in de practijk, voorzien van een door Dr PRUYS gegeven diploma, voor gezien geteekend door den Inspecteur.

De vraag, of het al of niet gewenscht is, van particulieren, die het wel betalen kunnen, ook eenige vergoeding te vorderen, bleef nog onbeslist.

Ook te Solo, waar Dr VOGELANGSANG werkt, bloeit het hospitaal.

Het aantal patienten loopt tot honderd. Het hospitaal is echter nog gevestigd in gehuurde gebouwen. Wel is er een geschikt terrein gekocht, terwijl ook overwogen wordt de thans in gebruik zijnde gebouwen te koopen. Voor het hospitaal te Solo zijn in Indië onderscheiden belangrijke giften ontvangen. Een Chinees gaf aan Dr VOGELANGSANG f 3000.— voor de aanschaffing van een Röntgen-apparaat en enkele andere Chineezers gaven f 5000.—, mits in het te bouwen hospitaal een afdeling voor Chineezers werd ingericht. Deze feiten teekenen de belangstelling der Chineezers in den arbeid der Zending.

Nog merkt het verslag op, dat de Kerkeraad zeer gaarne door middel van het Zendingsblad wat meer van den Medischen Dienst zou willen publiceeren dan tot nu geschiedt, maar dat tot zijn leedwezen van hetgeen uit Indië geschreven wordt, slechts zeer weinig voor openbare mededeeling geschikt is.

Tot zoover het belangrijk verslag.

Uit den staat der ontvangsten en uitgaven blijkt, dat in 1912 werd ontvangen f 40.156.60^s en uitgegeven f 39.879.71 en de rekening dus sloot met een voordeelig saldo van f 276.89^s. In 1913 werd ontvangen f 37.570.61 en uitgegeven f 39.685.30^s, zoodat dus deze rekening sloot met een nadeelig saldo van f 2114.69^s.

De daling der inkomsten was vooral een gevolg van de daling der bijdragen van de Vereeniging: „Scheurers Hospitaal”.

Tevens blijkt uit deze cijfers, dat de Medische Dienst de subsidie, die zij uit de Generale kas ad f 1500.— per jaar genoot, moeilijk zal kunnen missen.

Over het overgelegde exemplaar der instructies behoeft Uwe Commissie in dit rapport niet te rapporteeren. Voor zooveel noodig is dit geschied in het rapport, rakende het Zendingrapport hoofd 5.

In het begeleidend schrijven richt de Raad der Gereformeerde Kerk te Amsterdam tot Uwe vergadering een tweede verzoekschrift.

In de eerste plaats wenscht de Kerkeraad, dat van de inkomsten, die de Vereeniging „Scheurers Hospitaal” aanbrengt, geen 10 pCt behoeft afgedragen te worden aan de Generale kas. Voor 1911 is van deze inkomsten nimmer 10 pCt afgedragen en zulks in overeenstemming met wat de Generale Synode te dezer zake uitdrukkelijk bepaald had. Nu meent de Kerkeraad, dat de Synode van 1911 ten onrechte deze vrijstelling heeft opgeheven.

Er wisten dezen een zeker verkregen recht, te meer omdat reeds bij de overneming van den Medischen Dienst te Djokja door de Kerk van Amsterdam bedoelde vrijstelling verleend is.

Bovendien veroorzaakt het vervallen van deze vrijstelling eene schade van circa f 1000.—, waardoor het tekort belangrijk verhoogd wordt. Uwe Commissie heeft deze zaak ernstig overwogen. Het komt haar voor, dat hier eigenlijk niet van een verkregen recht kan worden gesproken. Zij heeft geen enkele bepaling kunnen vinden, waarbij als een „recht” is voorgesteld, dat de bijdrage der Vereeniging „Scheurers Hospitaal” ten allen tijde zou zijn vrijgesteld van de verplichting tot storting van 10 pCt in de Generale kas.

In de bepalingen, die bij de overneming van de beschikking over het „Petronella-Hospitaal” zijn gemaakt — zie Acta Generale Synode 1902, Art. 130 en Bijlage DD pag. 229 — is hiervan niets te vinden. Wel is door de Generale Synoden van 1902, 1905 en 1908 telkens bedoelde vrijstelling verleend. Maar hieruit volgt nog niet, dat dit een verkregen recht is. Voorts komt het Uwe Commissie voor, dat het niet gewenscht is thans weder die vrijstelling toe te staan.

Vooreerst moet hierbij opgemerkt, dat de Medische Zending tegenwoordig door bijna alle zendende Kerken met kracht wordt aangevat. Al heeft nu het „Petronella-Hospitaal” centrale beteekenis, toch is het tegenover de andere Zendingen niet billijk, dat de Kerk van Amsterdam, voor wat betreft de voornaamste bron van inkomst voor haar Medischen Dienst, zou zijn vrijgesteld van de storting der 10 pCt in de Generale kas, tenzij ook de andere Kerken gelijke vrijstelling verkregen. Met het oog op de bijzondere beteekenis van het Petronella-Hospitaal kan wel een subsidie uit de Generale kas verleend, maar behoort bedoelde vrijstelling niet meer te worden gegeven.

Bovendien kon de Generale kas de inkomst der 10 pCt van wat voor de Medische Zending bijeengebracht wordt niet derven zonder zeer aanmerkelijke schade. Op den duur zou dit kunnen leiden tot een nadeel van eenige duizenden guldens per jaar, waarvoor dan noodwendig op andere wijze vergoeding zou moeten worden gezocht.

Ook is het niet gewenscht voor wat betreft de verplichting tot storting der 10 pCt ook maar eenige exceptie toe te laten. Derhalve meent Uwe Commissie U te moeten adviseeren om niet te voldoen aan dit verzoek der Kerk van Amsterdam.

Geheel anders staat het echter met het tweede verzoek.

De Kerkeraad van Amsterdam vraagt in de tweede plaats ten behoeve van het Petronella-Hospitaal subsidie te mogen ontvangen uit de Generale kas. Tot nu toe is deze subsidie steeds genoten, zij het ook dat het bedrag daarvoor van f 3000.— tot f 1500.— is geslonken.

Het Petronella-Hospitaal heeft centrale beteekenis voor heel de Zending op Midden-Java.

Vooreerst staat dit hospitaal onder de verplichting — zie Acta der Generale Synode 1902 pag. 229 — patienten uit geheel Midden-Java op te nemen.

In de tweede plaats heeft in dit hospitaal de opleiding plaats van vroedvrouwen voor geheel Midden-Java.

Ten derde ontvangen de andere hospitalen geregeld hun verplegend personeel uit de helpers, die in het Petronella-Hospitaal zijn gevormd.

Ook is dit hospitaal als aangewezen om aan nieuw aankomende artsen de gelegenheid te bieden zich voor te bereiden voor hun werk.

Het ligt voor de hand, dat een en ander met kosten gepaard gaat. Uwe Commissie is daarom van oordeel, dat met het oog op die centrale beteekenis het verlenen van subsidie uit de Generale kas gemotiveerd is te achten, zoolang namelijk die subsidie beslist noodig is, blijkend uit den staat van ontvangst en uitgaaf van het laatst verlopen jaar en uit de begrooting van het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd.

Uwe Commissie stelt U voor te besluiten: [volgt in Art. 145].

W. BREUKELAAR, Rapporteur.

BIJLAGE CIX.
(Art. 146).

**Rapport over F I van het Agendum, Zendingsrapport
Hoofd 18, punt 14c van Bijlage VI: Opleiding van
Inlandsche Onderwijzers.**

In handen uwer Commissie van praeadvies over de zaken der Zending is gesteld een uiterst belangrijk voorstel in zake „tweeërlei opleiding van Inlandsche Onderwijzers”. Dit voorstel is ontworpen door Br. D. KOELEWIJN, is ingezonden door de Algemeene Vergadering en wordt door de meeste Broeders in Indië gesteund. Over dit voorstel is door de Deputaten voor de Zending een breed rapport en advies opgesteld, dat als Bijlage VI is opgenomen in hun Zendingsrapport.

Uwe Commissie kan zich met den inhoud van dit rapport geheel vereenigen. Zij acht niet noodig dien inhoud te memoreeren, wijl alle leden uwer vergadering dit rapport in druk bezitten.

Slechts zij er met een enkel woord op gewezen, dat de Keucheniusschool — ook zelfs in haar tegenwoordigen vorm — op den duur nog wel niet zal kunnen voldoen aan de eischen, die de zich snel ontwikkelende toestanden op Java aan de opleiding der Onderwijzers stellen.

Op den duur toch zal er tweeërlei opleiding noodig zijn.

Allengs meer wordt de behoefte gevoeld dat de Zending tweeërlei soort scholen moet hebben. Vooreerst de gewone lagere school voor de eenvoudige desa-bevolking, en daarnaast een school met uitgebreider leerplan. Met het oog daarop zal ook tweeërlei opleiding noodig worden.

Voor aanstaande Onderwijzers aan de gewone lagere school, wier inrichting nog zeer eenvoudig is, biedt de opleiding der Keucheniusschool volkomen genoeg. Zelfs zou misschien de leertijd voor a.s. Onderwijzers van dit soort wel met een jaar verkort kunnen worden.

Maar voor a.s. Onderwijzers aan scholen met uitgebreider leerplan geeft de tegenwoordige opleiding der Keucheniusschool nog veel te weinig, inzonderheid doordat de Hollandsche taal niet onder de leervakken is opgenomen. De verdere ontwikkeling van het onderwijs zal dus wellicht moeten gezocht in de richting van het voorstel der Algemeene Vergadering, dat eene splitsing der Keucheniusschool in twee afdeelingen beoogt, n.l. een eenvoudige zuiver Javaansche afdeeling en een Hollandsch-Javaansche afdeeling van hooger peil.

Uwe Commissie gevoelt echter ook den ernst der bezwaren, die tegen dit plan zijn ingebracht.

Wijl nu de bijzondere tijdsomstandigheden tot de hoogste voorzichtigheid dringen om zonder noodzaak geen gelden te voteeren, klemmen die bezwaren thans te meer.

Uwe Commissie durft u dan ook niet te adviseeren reeds nu tot bedoelde splitsing der school en inrichting van tweeërlei opleiding te besluiten.

Zij kan zich geheel vereenigen met het advies, door de Deputaten voor de Zending te dezer zake gegeven, en stelt U daarom voor, dat uwe vergadering besluite: [volgt in Art. 146].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE CX.
(Art. 147).

**Advies in zake de oprichting van een Christelijk-Javaansch
Boekenfonds. Rapport letter F I van het Agendum.
Hoofd 18, punt 23.**

In handen der Commissie van praeadvies voor de zaken der Zending is gesteld een schrijven van de Bizondere Vergadering van Dienaren des Woords op Midden-Java, d.d. 23 April 1914, inhoudende een verzoek om steun ten behoeve der vorming van een Theologisch Boekenfonds voor de Javaansche Christenen. Deputaten voor de Zending hebben deze zaak gememoreerd, Hoofd 18, punt 23.

Ongetwijfeld is dit een onderwerp van veel gewicht.

De bestaande Christen-kringen onder de Javanen hebben behoefte aan meer

Christelijke lectuur dan thans voorhanden is, opdat hun kennis verrijkt en het leven verdiept worden moge en van die kringen allengs meer kracht door getuigen en belijden moge kunnen uitgaan.

Bovendien is het dringend noodig, dat de onderscheidene soorten van helpers in den Zendingsarbeid gelegenheid ontvangen door lectuur zich, meer nog dan tot nu toe, te kunnen ontwikkelen.

Nu bestaat er in de Javaansche taal nog slechts weinig deugdelijke lectuur. Naast den Bijbel kunnen de Inlandsche Christenen gebruik maken van een vertaling van den Catechismus, het Kort Begrip en enkele catechisatieboekjes. Overigens is er niet veel.

In de dictaten van Br. D. BAKKER is reeds veel Christelijke kennis verwerkt, maar deze zijn niet in druk. Het zou wel van zeer groot gewicht zijn deze dictaten in druk te doen verschijnen. Zelfs mag dit van belang geacht worden voor heel de Zending onder de Javanen, wijl ook de helpers van andere Zendingen veel van deze dictaten gebruik maken.

De inrichting van een Christelijk Javaansche Bibliotheek of Boekenfonds zou dus wel zeer gewenscht zijn.

Nu vragen de Broeders in Indië voor dit doel de eerste drie komende jaren een bijdrage uit de Generale kas van f 1000.— per jaar. Zij hopen, dat later voor dit doel geen steun meer zal noodig zijn, omdat het in het voornemen ligt de boeken tegen den kostenden prijs te verkoopen.

Uwe Commissie heeft overwogen, dat de oprichting van een Christelijk-Javaansch Boekenfonds metterdaad van veel belang is;

dat echter over deze zaak nog geen correspondentie is gevoerd tusschen de Deputaten voor de Zending en de Broeders in Indië;

dat er te dezer zake nog wel enkele vragen rijzen waarover, eer eene beslissing genomen wordt, wel eenig licht mag worden ontstoken, b.v. wie zullen beslissen welke boeken gedrukt zullen worden? zullen ook de verschillende Zedende Kerken voor dit doel bijdragen? enz. enz.;

dat echter een uitstel der zaak tot de eerstvolgende Synode wel schadelijke gevolgen zou kunnen hebben, ook omdat bij de snelle ontwikkeling der toestanden op Java de behoefte aan meer Christelijke lectuur steeds dringender gevoeld worden zal.

Uwe Commissie wenscht u daarom te adviseeren: [volgt in Art. 147].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE CXI.
(Art. 148).

**Rapport over F 1 van het Agendum, Zendingsrapport
hoofd 16 en 18 punt 5, 17, 19: Finantieele aangelegenheden
der Zending.**

Onder hoofd 16 van hun rapport hebben de Deputaten der Generale Synode voor de Zending U breed gerapporteerd van de finantiën der Zending. Uwe Commissie van advies in zake de aangelegenheden der Zending heeft dit rapport met al de daarbij overgelegde bescheiden betreffende de administratie nauwkeurig nagegaan en de zaken, die daarmee in verband staan, overwogen.

Zij heeft de eer op de volgende punten bijzonderlijk uwe aandacht te vestigen:

- a. de benoeming en instrueering der quaestoren;
- b. de betalingen, die zijn gedaan gedurende deze drie jaren;
- c. de administratie en het beheer der Generale kas;
- d. den staat der Generale kas;
- e. de maatregelen, die ter zake van de finantiën behooren genomen te worden.

Vooraf wenscht uwe Commissie op te merken, dat over de rekening en verantwoording der huishoudelijke uitgaven van de Deputaten voor de Zending, over de kosten van de Zendingsbibliotheek op Midden-Java en van de Algemeene Vergadering, over de uitgaven gedaan voor het Zendingsblad, over de Zendingsbibliotheek in Nederland en

over de rekening en verantwoording der Opleidingsscholen in Indië reeds is gerapporteerd en geadviseerd, zoodat hierover in dit rapport niet meer wordt gehandeld.

a. Het eerste punt van dit rapport betreft de benoeming en instrueering van quaestoren. Volgens opdracht der Generale Synode van Zwolle, hebben de Deputaten voor de Zending naar Art. 27 der Zendingsorde tot 1en, 2en en 3en quaestor benoemd de heeren B. J. C. G. DE MOEN te Doesburg, L. G. WEISZ en F. D. THEIJSE, beiden te Amsterdam. Na het overlijden van den Heer DE MOEN, die met veel toewijding en nauwgezetheid tal van jaren de Zending als penningmeester heeft gediend, is in zijn plaats de huishoudelijke quaestor der Deputaten benoemd. Wijl de arbeid van den 1en quaestor, doordat schier alle Kerken tot eigen Zending kwamen, allengs zeer ingekrompen was en feitelijk alleen bestond in de ontvangst der gelden, wat bovendien toch nog voor een deel door de Deputaten geschiedde, kon de arbeid van den 1en quaestor gemakkelijk door één der Deputaten worden waargenomen, te meer daar in alle eenigszins moeilijke aangelegenheden de daarvoor noodige correspondentie toch steeds door den huishoudelijken quaestor der Deputaten gevoerd werd.

De instructie der quaestoren onderging geen verandering.

De 1e quaestor is belast met de ontvangst der gelden, die hij elke maand afdraagt aan den 2en quaestor.

De 2e quaestor beheert de Generale kas, voert de administratie en doet alle betalingen.

En de 3e quaestor houdt toezicht en controle.

Met een enkel woord zij er op gewezen, dat thans geen der quaestors eenigerlei vergoeding voor zijn arbeid geniet. Het honorarium, verbonden aan het eerste quaestoraat, is na het overlijden van Br. DE MOEN vervallen.

Thans behoort uwe vergadering opnieuw quaestoren te benoemen en te instrueeren, of die benoeming en instrueering op te dragen aan de te benoemen Deputaten voor de Zending. Wellicht is het voor de Synode het gemakkelijkst de gedragslijn te volgen, die sinds 1902 steeds gevolgd werd, door de benoeming en instrueering der quaestoren op te dragen aan de te benoemen Deputaten.

b. In de tweede plaats wenscht uwe Commissie te rapporteeren van de betalingen, die zijn gedaan. Uwe Commissie heeft het mandaatboek vergeleken met het Zendingsrapport. Al de mandaten tot betaling, die zijn afgegeven, zijn in het rapport opgenomen. Sinds het afdrukken van het rapport zijn echter nog enkele mandaten afgegeven, die natuurlijk niet konden opgenomen worden.

Deze mandaten zijn de volgende:

4 Augustus 1914. Aan Ds D. BAKKER voor de Opleidingsschool de rekening van 1913 f 34.92, en van den huishoudelijke quaestor van de Deputaten voor kosten van Deputaten f 184.07.

31 Augustus 1914. Aan J. DE BRUIJN EN Co. te Leiden, diens rekening aan de Zendingsbibliotheek op Midden-Java ad f 14.85.

Voorts heeft uw Commissie al de gedane betalingen in de boeken der quaestoren nagegaan, en deze getoetst aan de gegeven mandaten en gecontroleerd met de synodale besluiten.

Zij heeft het genoeg te kunnen constateeren:

1. dat de tweede quaestor geen cent heeft betaald, waartoe hij niet door de Deputaten was gemandateerd;
2. dat elk mandaat tot betaling ook stiptelijk is uitgevoerd;
3. dat alle mandaten, blijkens de notulen van de vergaderingen, harmonieeren met de besluiten door de Deputaten genomen;
4. dat door de Deputaten tot geen enkele betaling is besloten en geen enkel mandaat is afgegeven, dan waartoe zij door de Zendingsorde of door een of ander synodaal besluit waren gemachtigd;
5. dat, voorzover uwe Commissie kan nagaan, geen enkel synodaal besluit tot eenige betaling onuitgevoerd is gebleven.
6. dat al de posten van uitgaaf, voorkomende in de boeken der quaestoren, door behoorlijk geteekende quitanties zijn gedekt.

Uwe Commissie meent derhalve, dat er geen bezwaar is de Deputaten van de Zending te dezer zake te déchargeeren.

c. Wat betreft de administratie en het beheer der Generale kas kan uwe Commissie u mededeelen, dat zij met bijzonder genoeg inzage nam van de boeken. Met buitengewone accuratesse wordt onder verantwoordelijkheid van den heer L. G. WEISZ de administratie gevoerd.

Het zal niet misplaatst zijn, wanneer de Synode een woord van bijzonderen dank richt aan den heer L. G. WEISZ, die als tweede quaestor geheel belangeloos ook deze drie jaren zich weer met het werk van de administratie en het beheer heeft willen belasten.

De kosten van administratie zijn van f 534.07 in 1911 tot f 269.08 in 1913 gedaald. Alleen voorzooverre de heer WEISZ zich van de hulp van derden bedient, genieten deze eenige vergoeding, overigens geschiedt alle arbeid pro deo.

Door inzage in het Balansboek heeft uwe Commissie zich overtuigd, dat door de Deputaten van de Zending aan de quaestoren geen décharge is verleend, dan nadat volgens Art. 28 der Zendingsorde het daartoe strekkend advies van drie deskundigen was ingewonnen.

Als deskundigen tot het nazien van al de boeken en bescheiden betreffende de administratie der Generale kas fungeerden de heer J. C. VAN SCHAICK, H. D. VON MEIJENFELDT en H. VAN DE GRAMPPEL, allen te Amsterdam, die geheel belangeloos dezen arbeid verrichtten.

Zij hebben telken jare de administratie volkomen in orde bevonden en voor nagezien en accoord geteekend in het Balansboek, terwijl ook daarin door de Deputaten van de Zending ieder jaar de Balans is geteekend en de quaestoren zijn gedéchargeerd.

Hierbij zij opgemerkt, dat het boekjaar der administratie van de Generale kas met het kalenderjaar samensmelt. Het spreekt dus van zelf, dat geen rekening en verantwoording over het loopende jaar is overgelegd. Alleen de uitgaven, rechtstreeks door de Deputaten van de Zending gedaan, zijn alle verantwoord tot op den datum, waarop deze Synode aanving.

Deze verantwoording is echter reeds door uwe vergadering goedgekeurd.

d. In zake den staat der Generale kas meent uwe Commissie het volgende te moeten memoreeren.

De cijfers door de Deputaten voor de Zending in hun rapport genoemd stemmen overeen met het grootboek.

Het is niet noodig al die cijfers met de door de Deputaten daarbij gevoegde opmerkingen in dit rapport te herhalen.

De ontvangsten der Generale kas bedroegen in 1911 f 27.233.67, in 1912 f 24.537.86, in 1913 f 32.408.99⁵, dus te zamen f 84.180.52⁵.

De schommeling in de ontvangsten is veroorzaakt door de opbrengst der extra-collecte, die hoofdzakelijk in 1911 inkwam en als buitengewone inkomst moet aangemerkt, alsmede door de zeer wisselvallige posten als de Bijdrage der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging en de „Legaten”, „Giften en Schenkingen”.

De meer regelmatige inkomsten zooals de „Bijdragen der Zendende Kerken” en de opbrengst van het Zendingsblad wijzen er op, dat de Zendingsactie in onze Kerken deze drie jaren nog is toegenomen.

De Kerken zijn gehouden 10 % van wat zij ontvangen te storten in de Generale kas.

Al de Zendende Kerken houden zich ook over het algemeen stipt aan dezen regel.

Wel schijnt het, dat verschillende Kerken wel eens vergeten ook van de ingekomen gelden, die zij niet voor de eigen Zending gebruiken en dus niet afdragen aan de Zendende Kerken, 10 % te storten in de Generale kas.

Als 10 % van wat door de Kerken verzameld is, en die als „Bijdragen der Zendende Kerken” worden geboekt, is ontvangen:

in 1911 f 6904.54, in 1912 f 8823.29 en in 1913 f 11075.54s.

Dit wijst dus op aanzienlijke vermeerdering van inkomsten, zij het ook, dat van een der Kerken in 1913 de 10 % van het bijeengebrachte over twee jaren werd ontvangen, waardoor het cijfer voor dit jaar bijzonder hoog was.

Zooals uit de boeken blijkt was er vooral in de Noordelijke Provinciën en in Zeeland een verrassende stijging der ontvangsten.

Ook het Zendingsblad bracht van jaar tot jaar een hogere bate aan de Generale kas.

Slechts eenmaal, in het najaar van 1911, moesten de Deputaten een extra-collecte uitschrijven. Schier alle Kerken hebben zeer bereidwillig deze collecte gehouden. Zij bracht op f 13930.91.

Van hunne bevoegdheid, om desnoods ter voorkoming van stagnatie tijdelijk kasgeld te mogen opnemen, hebben de Deputaten slechts een enkele maal gebruik behoeven te maken.

De uitgaven beliepen in 1911 f 23.203.83; in 1912 f 32.936.49⁵; in 1913 f 22.009.48⁵; dus te zamen f 78.149.81.

Dat in 1912 de uitgaven zoo hoog stegen, ligt alleen in den post Keucheniuschool, die tengevolge van de reparatie van Br. J. ZUIDEMA, den terugkeer van Br. D. BAKKER naar Indië en de uitzending van Br. K. DIJKEMA een bedrag vroeg van f 14.541.75, terwijl dat jaar ook voor den bouw der woning van Br. BAKKER f 7000.— is betaald.

Het is echter aan de Deputaten voor de Zending, door beperking der uitgaven tot het strikt noodige gelukt, met de gewone uitgaven aanmerkelijk beneden de raming te

blijven, ter Synode te Zwolle voorgesteld. Van het loopende jaar kon natuurlijk nog geen overzicht worden gegeven. Wel kan uwe Commissie u mededeelen:

dat is ontvangen:		uitgegeven werd:	
in Januari	f 1027.14	in Januari	f 983.33
„ Februari	„ 1373.39	„ Februari	„ 1083.33
„ Maart	„ 1724.21	„ Maart	„ 1383.33
„ April	„ 796.55 ⁵	„ April	„ 2391.53 ⁵
„ Mei	„ 8064.75 ⁵	„ Mei	„ 2033.33
„ Juni	„ 4199.16	„ Juni	„ 1583.33
„ Juli	„ 484.59	„ Juli	„ 1233.78
„ Augustus	„ 2170.40 ⁵	„ Augustus	„ 1452.92
„ September	„ 210.73 ⁵	„ September	„ 1583.33
Dus te samen	f 20050.94	In totaal dus	f 13728.21 ⁵

Wijl reeds in October de boeken ter Synode zijn gedeponereerd en dus over die maand nog niet zijn bijgewerkt, kan uwe Commissie van de laatste maand U geen opgave doen.

In zake de reserve der Generale kas wil uwe Commissie U doen opmerken, dat de gebouwen in Indië op de Balans zijn gebracht ad f 10.—. Tot 1912 stond de waarde dezer bezitting op de balans pro memorie. Voor de goede orde is hieraan een einde gemaakt. Natuurlijk loopt de wezenlijke waarde in de duizenden. Wijl echter de voorheen gedane pogingen, om de reële waarde te schatten en daarbij de afschrijving behoorlijk te regelen, niet zijn geslaagd, zijn nu al die gebouwen maar ad f 10.— op de Balans gebracht.

Ook de Balanswaarde der Bibliotheken is niet veel, doch dit is van minder belang. Met erkentelijkheid mag worden herinnerd, dat de Gereformeerde Kerk van Soerabaia, die nog steeds finantieel niet sterk is, er ernstig naar staat om het aan haar verstrekte rentelooze voorschot allengs af te lossen. Dat voorschot dat weleer bedroeg f 6562.75, is gedaald tot f 4412.75.

De beschikbare gelden der reserve, boven wat als kasgeld noodig is, werden steeds door den tweeden quaestor in prolongatie belegd en alzoo rendabel gemaakt. Op 1 October j.l. bedroegen de beschikbare gelden in cassa en prolongatie de som van f 14080.28. De staat der Generale kas is dus niet ongunstig. Wanneer de drukkende tijdsomstandigheden geen ernstiger daling der inkomsten deden vreezen, zou mogen worden verwacht, dat de Generale kas met hare gewone inkomsten ook de uitgaven wel zoude kunnen dekken. Uwe Commissie is echter ten deze niet zonder zorg.

e. In de vijfde plaats wil uwe Commissie herinneren aan enkele maatregelen, die in verband met de finantiën behooren genomen te worden.

Vooreerst heeft uwe vergadering te voorzien in de benoeming van quaestoren voor de jaren 1915 tot 1917. Uwe Commissie heeft niet noodig geacht een voordracht bij het Moderamen in te dienen, omdat deze benoeming steeds opgedragen werd aan de Deputaten voor de Zending.

Het scheen haar wel gewenscht, te blijven in de lijn, door al de Generale Synoden sinds 1902 gevolgd.

Ook heeft uwe vergadering aan de te benoemen Deputaten voor de Zending instructies te geven betreffende het beheer der Generale kas, zooals Art. XVIII alinea 2 der Zendingssorde voorschrijft.

Uwe Commissie nam inzage van de instructiën, die de Generale Synode van 1902 Acta Art. 130 te dezer zake haar Deputaten gaf. Zij meent, dat daarin ook thans geen verandering behoeft te worden gebracht en dat dezelfde instructies aan de te benoemen Deputaten voor de Zending behooren te worden gegeven.

Voorts heeft uwe vergadering te beslissen, of de gelegenheid weder zal worden geopend, uit de Generale kas subsidie te verleen aan de Christelijk Hollandsche Inlandsche School te Magelang, weleer de school van Br. HORSTMAN. Uwe Commissie is van oordeel u dit te moeten ontraden. Vooreerst stelt de nood dezer tijden ten plicht, de uitgaven tot het strikt noodige te beperken. Bovendien valt deze school thans niet meer in de termen om steun uit de Generale kas der Zending te ontvangen. Deze school is thans overgenomen door eene Vereeniging en geniet Gouvernementssubsidie, wat vroeger niet het geval was, omdat het onderwijs niet door officieel bevoegd personeel werd gegeven. Ook ligt het meer in de lijn, dat dit soort scholen, indien zij door de Zending finantieel willen worden gesteund, dien steun ontvangen van de Zendende Kerk, op wier terrein de school is gevestigd.

Uwe Commissie meent derhalve, dat ten behoeve van de school te Magelang geen gelegenheid moet worden gegeven tot het verkrijgen van subsidie uit de Generale kas.

Hierdoor, alsmede door de verlaging van het maximum der subsidies aan de Kerken te Batavia en Soerabaia zullen de uitgaven dalen, die de Generale kas heeft te doen. Toch denkt uwe Commissie, dat de inkomsten de uitgaven niet zullen kunnen dekken.

Reeds nam uwe vergadering een besluit, dat er eene woning voor Br. J. ZUIDEMA

zal worden gebouwd. Nu zal uitvoering van dit besluit wel eene besparing van huur geven ad f 1200.— per jaar. Maar zij vraagt een bedrag van circa f 7000.—, waardoor de beschikbare reserve voor de helft wordt verslonden. Bovendien zal de repatriëring van Br. D. KOELEWIJN een extra-uitgave vorderen, die de reserve belangrijk zal doen dalen. Er mag dus niet op gerekend, dat van de reserve veel zal kunnen gebruikt tot dekking der gewone uitgaven.

Een eenigszins zuivere raming van inkomsten en uitgaven voor de komende jaren is vooral thans met het oog op de tijdsomstandigheden moeilijk te geven.

Uwe Commissie raamt de ontvangsten per jaar, berekend naar de voorafgaande jaren, aldus:

Per Pinkster collecten	f	500.—
„ Bijdragen Zendende Kerken	„	8500.—
„ Zendingsblad	„	7000.—
„ Giften en Schenkingen	„	3000.—
„ Bijdrage Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging pro memorie		
„ Legaten eveneens pro memorie		
		te zamen f 19000.—

Wijl de bijdrage van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging in hoofdzaak bestaat uit door die Vereeniging ontvangen legaten, is hiervan, evenmin als van de legaten aan de Generale kas, eenig bedrag te bepalen.

De gewone uitgaven zullen wellicht per jaar de volgende bedragen vorderen:

Aan de Algemeene Vergadering	f	100.—
„ de Bibliotheek op Midden-Java	„	200.—
„ Soerabaja	„	2100.—
„ Batavia	„	900.—
„ de respectieve Opleidingsscholen	„	10000.—
„ Pensioenen	„	2500.—
„ Subsidie Medische Dienst.	„	1500.—
„ Kosten Consulaat.	„	650.—
„ Kosten Bibliotheek	„	100.—
„ Kosten Zendingsblad	„	130.—
„ Kosten Deputaten.	„	650.—
„ Kosten Administratie	„	270.—
		te samen f 19100.—

Lager durft uwe Commissie de uitgaven niet te ramen.

Indien de gewone inkomsten niet al te zeer dalen kunnen daarmee de gewone uitgaven, die reeds zijn gevoteerd, ongeveer gedekt. Hierbij moet echter opgemerkt, dat voorwaardelijk reeds een bedrag van f 500.— voor een Christelijk Boekenfonds op Java, f 150.— voor den Studieraad en f 2500.— voor de aanvaarding van de Zending onder de Chineezers is toegestaan, die in bovengenoemde raming der uitgaven niet zijn opgenomen. Alleen wanneer de posten, die in de raming der ontvangsten pro memorie zijn genoemd, een beduidend cijfer aanbrengeu, zouden deze uitgaven kunnen geschieden, zonder dat er extra collecten behoeven gehouden te worden.

Het staat echter wel te vreezen, dat niet alleen deze posten, maar ook de meer regelmatige inkomsten belangrijk zullen dalen.

Wel mag dankbaar worden geconstateerd, dat, terwijl andere Zendingen hun inkomsten reeds nu onrustbarend zagen slinken, de Zending der Gereformeerde Kerken nog geenszins te klagen heeft. Ook in dit opzicht is het beginsel van kerkelijke Zending thans reeds proefhoudend gebleken. Dit neemt echter niet weg, dat, waar de nood der tijden schier alles drukt, ook de Zending onzer Kerken daarvan de gevolgen wel zal ondervinden.

In elk geval moet daarmee gerekend worden. Het komt uwe Commissie daarom voor, dat het alle aanbeveling verdient, dat aan de te benoemen Deputaten voor de Zending door uwe vergadering in navolging der Synoden van 1905, 1908 en 1911 mandaat worde verleend om, als de nood daartoe mocht dringen, in den loop dezer drie jaren tweemaal een extra-collecte uit te schrijven en in geval van uiterste noodzakelijkheid ter voorkoming van stagnatie kasgeld te mogen opnemen voor rekening der gezamenlijke Kerken.

Ten slotte resumeeuende stelt uwe Commissie U voor: De Synode besluite: [volgt in Art. 148].

W. BREUKELAAR, *Rapporteur.*

BIJLAGE CXII.
(Art. 149).

Rapport in zake het aanbrengen van wijzigingen in de Zendingsorde. F 1, Zendingsrapport hoofd 18, punt 11.

Deputaten tot de Zending, aan wie door de Generale Synode van Zwolle (1911) opgedragen werd te onderzoeken „of *wijzigingen* in de Zendingsorde moeten aangebracht, om — zoo noodig — daarover bij de e.k. Synode concept-voorstellen in te dienen”, spreken zich aan het einde van hun rapport te dezer zake aldus uit: dat zij het onnoodig hebben geacht thans met concept-voorstellen tot wijziging van de Zendingsorde te komen tot de Synode, en dat zij haar adviseeren het besluit te nemen thans de wijziging van de Zendingsorde niet ter hand te nemen.

Zij doen dat op grond van een 4tal overwegingen:

1. dat niet gebleken is, dat de artikelen, of de uitdrukkingen, of de enkele woorden van de tegenwoordige Zendingsorde aanleiding tot misverstand geven;
2. dat er ook in den laatsten tijd geene beschouwingen gehouden zijn op vergaderingen. of stukken geschreven in bladen of tijdschriften, of besluiten genomen in Classes of Particuliere Synoden, waaruit duidelijk is gebleken, dat de grondlijnen of beginselen, waarop de Zendingsorde geacht kan worden gebouwd te zijn, niet juist zijn, of wijzigingen behoeven;
3. dat de eigenaardige verschillen in de wijze van arbeiden, die in de Kerken zijn op te merken, voor Deputaten nimmer oorzaak geweest zijn om de onderscheiden regelingen van samenwerken niet goed te keuren, zoodat ook hierdoor wijziging niet geboden wordt; en
4. dat ook de ontwikkeling van de Zendingsactie op Java of Soemba in geen enkel opzicht een dergelijke wijziging heeft noodig gemaakt.

Uwe Commissie, van oordeel dat een zoo belangrijk stuk als de Zendingsorde niet gewijzigd dient te worden dan wanneer dit beslist noodig is, 't zij geboden door het beginsel of door de practijk, — en door het rapport van Deputaten bevestigd in de overtuiging, dat zulk een gebiedende noodzakelijkheid thans op geenerlei wijze zich voordoet, stelt daarom uwe vergadering voor te besluiten:

thans de wijziging van de Zendingsorde niet ter hand te nemen.

VAN DER VEEN, *Rapporteur.*

BIJLAGE CXIII.
(Art. 150).

Eindrapport aangaande de Zending. F 1, hoofd 18, punt 1.

Nu de verschillende zaken, die in het Zendingsrapport voorkomen, zijn behandeld geworden, heeft de 2e Commissie nog een enkel woord in uwe vergadering neer te leggen. Zij heeft met groote belangstelling en met niet minder groote waardeering kennis gemaakt met den veelbeteekenenden en veelomvattenden arbeid der Generale Deputaten voor de Zending.

Zij stelt de Synode voor: [volgt in Art. 150].

W. W. SMITT, *Rapporteur.*

BIJLAGE CXIV.
(Art. 152).

**Protest van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk
van Stads-Musselkanaal. Agendum H 4.**

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland,
vergaderd te 's Gravenhage, Augustus 1914.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Stads-Musselkanaal is door het besluit der Particuliere Synode van Groningen, 1914, niet ontlast van zijn principieel en praktisch bezwaar tegen de besluiten der Classis Stadskanaal van November 1913 en van Februari 1914, en beroept zich daarom op de Generale Synode der Gereformeerde Kerken.

De Commissie, benoemd door de Particuliere Synode, bracht het volgende rapport uit, dat onveranderd door de Particuliere Synode is aangenomen.

„De Commissie ,
overwegende, dat de oorspronkelijke overeenkomst tusschen deze twee Kerken de grens bepaalde op No 35, terwijl zij, die woonden tusschen No 30 — No 35, het recht behielden zich bij de Kerk van Tweede-Exloërmond te voegen, welk recht ook gold voor wie na de stichting der gemeente tusschen No 30 en No 35 kwamen te wonen, mits zij binnen zes weken daartoe besloten. En dat bedoelde overeenkomst wel spreekt van de mogelijkheid om later hierop terug te komen, zonder evenwel iets zekers daaromtrent te beloven;

overwegende, dat volgens besluit van de vergadering der Classis Stadskanaal van Mei 1912, tengevolge eener klacht van Tweede-Exloërmond, de grens aangegeven is op No 30, waarbij aan hen, die woonden tusschen No 30 en No 35, vrije keuze werd gelaten, maar bepaald, dat, indien nieuwe gezinnen uit de thans bestaande geformeed worden, deze zullen behooren tot de Kerk, binnen wier grens zij wonen, met welk besluit Stads-Musselkanaal accoord ging, maar tegen welk besluit Tweede-Exloërmond protesteerde;

overwegende, dat de Classis Stadskanaal in hare vergadering van November 1913 besloot de grens aan te geven op No. 25, bij 't nemen van welk besluit evenwel niet voldoende rekening werd gehouden met de oorspronkelijk aangegane overeenkomst en 't vroeger genomen besluit der Classis;

besluit aan uwe vergadering te adviseeren: (*Adviseeren?*)

a. Het protest van de Kerk van Stads-Musselkanaal in zooverre ontvankelijk te verklaren, dat de grens worde vastgesteld op No 30 en aan de huisgezinnen, wonende tusschen 30—35 vrijheid te laten, om, indien zij zulks verlangen, bij Stads-Musselkanaal te blijven, terwijl, zoo zij hunne attestaties opvragen, Stads-Musselkanaal verplicht is, die af te geven.

Wederkeerig geldt deze bepaling voor huisgezinnen, die thans woonachtig mochten zijn tusschen 25 en 30, en die hun attestaties nu nog hebben bij Tweede-Exloërmond. Deze mogen blijven bij Tweede-Exloërmond, maar vragen zij hunne attestaties op, dan moet Tweede-Exloërmond ze afgeven.

b. Een afschrift van dit besluit te zenden aan de betrokkene Kerkeraden en de Classis Stadskanaal”.

De overwegingen in dat rapport zijn onjuist, onvolledig en onwaar. Derhalve is de conclusie o. i. valsch.

De eerste overweging; „dat de oorspronkelijke overeenkomst tusschen deze twee Kerken”, is onjuist en onvolledig.

Drie broeders uit Tweede-Exloërmond, leden der Kerk van Stads-Musselkanaal, kwamen op de Kerkeraadsvergadering, om te beraadslagen, hoe men zou komen tot institueering van de Kerk te Tweede-Exloërmond. Die onderhandeling geschiedde dus niet tusschen twee Kerken. Er was geen Kerk; men was werkzaam om te beproeven, of er ook een Kerk kon geformeed worden.

Het waren al voorloopige werkzaamheden. De definitieve beslissing heeft plaats gehad op de vergadering der Classis Stadskanaal, 21 Augustus 1907. Deze vergadering heeft nog eenige wijziging aangebracht.

Toen toch is besloten: „dat de grens zal zijn No 35, terwijl de leden, die tusschen No 30 en No 35 wonen, vrije keuze hebben, waar zij willen behooren. Hun zal 6 weken bedenktijd worden gegeven”.

Daarna is, den 29 September 1907, de Kerk van Tweede-Exloërmond geïnstitueerd en zijn de ambtsdraggers gekozen en bevestigd. Toen was er dus eerst een geïnstitueerde Kerk van Tweede-Exloërmond.

In de vergadering der Classis Stadskanaal, November 1907, waren de afgevaardigden van Tweede-Exloërmond leden dier vergadering. De notulen der Classis van 21 Augustus 1907, zijn toen onveranderd goedgekeurd, *zonder eenige voorwaarde*. De afgevaardigden van Tweede-Exloërmond moesten toen hunne opmerkingen gemaakt hebben; maar, nu zij de notulen, en daarmee de grensregeling onvoorwaardelijk hebben goedgekeurd, heeft de Kerkeraad van Tweede-Exloërmond zelfs het recht van protest verloren.

De *meerdere vergaderingen* hebben dit definitief besluit der Classis te overwegen. In rechten is dat besluit alleen wettig en geldig.

En als men vraagt: kan Stads-Musselkanaal nog niet eenige huisgezinnen afstaan ten behoeve van de Kerk in de Tweede-Exloërmond? dan is ons eenparig antwoord: dat de financiële toestand der Kerk van Stads-Musselkanaal het niet gedooft, leden af te staan ten behoeve van een naburige Kerk.

Zal de Kerk van Stads-Musselkanaal aan hare financiële verplichtingen voldoen, het tractement op die hoogte brengen, als door de meerdere vergaderingen wordt aanbevolen, dan moeten wij houden, wat wij hebben. Door het formeeren van Kerken te Valthermond, Nieuwbuinen, Ter-Apel en Tweede-Exloërmond is de Kerk van Stads-Musselkanaal van alle zijden zoozeer besnoeid, en het zielental zooveel verminderd, dat de Kerkeraad, zonder noodzaak, geen vrijheid kan vinden, de Kerk nogmaals te verzwakken.

En, indien de Kerk van Tweede-Exloërmond hulpbehoevend werd, moest dan de Kerk van Stads-Musselkanaal alleen hulpe bieden? Ook de andere Kerken der Classis Stadskanaal waren daartoe verplicht.

De eerste overweging der Particuliere Synode is derhalve onjuist en onvolledig. Dit geldt tevens van de derde overweging. Daarin is ook geen rekening gehouden met het besluit der Classis van Augustus 1907 en van November 1907. Toen is een beslissend besluit genomen en goedgekeurd.

De tweede overweging is *onwaar*.

In het rapport, overgenomen door de Particuliere Synode, staat: „dat volgens *besluit* van de vergadering der Classis Stadskanaal, Mei 1912, tengevolge eener klacht van Tweede-Exloërmond, de grens aangegeven is op No 30, *waarbij aan hen, die woonden tusschen No 30 en 35, vrije keuze werd gelaten . . .*” Wat wij gecursiveerd hebben is *onwaar*.

Waarheid is, dat de Classis besloot het *advies* der Commissie aan te nemen. Dit advies, door de Classis aanvaard, luidt als volgt:

„De Kerken van Stads-Musselkanaal en van Tweede-Exloërmond komen overeen, dat de grens tusschen deze beide Kerken komt op No 30. *Deze grensregeling heeft geen invloed op de keuze, die de leden, wonende tusschen 30 en 35, eens hebben gedaan*”.

Er is derhalve een belangrijk verschil tusschen het besluit der Particuliere Synode en het advies der Classis. Had de Commissie onveranderd het advies der Classis overgenomen, dan was de Particuliere Synode tot een ander besluit gekomen.

De Kerkeraad was van oordeel, dat de Classis, in casu, *alleen een advies mocht geven*, maar niet dwingen: ging, in Mei 1912, met dat advies accoord, doch de Kerkeraad van Tweede-Exloërmond heeft dat advies verworpen.

De Generale Synode lette er wel op, dat de Classis, in Mei 1912, een advies gaf, en dat Stads-Musselkanaal met dat *advies* accoord ging.

De Kerkeraad is nog van oordeel, dat de grensregeling, die *terstond* bij de institueering eener Kerk, door de Classis en de betrokkene Kerken is geregeld en goedgekeurd, rehtens moet gehandhaafd worden door de meerdere vergaderingen.

Den leden, die bij de institueering eener Kerk een vrije keuze hebben gehad, mag, door een meerdere vergadering, niet andermaal een vrije keuze gegeven worden; dat kan en mag alleen de plaatselijke Kerkeraad doen, in overleg met die leden, en de genabuurde Kerk.

De Kerkeraad heeft, in Maart 1914, nogmaals een poging aangewend, om door een bemiddelend voorstel, deze zaak te beëindigen. Doch dat viel in geen goede aarde. In een schrijven van den Kerkeraad van Tweede-Exloërmond, gedateerd 30 Maart 1914, drong de Kerkeraad van Tweede-Exloërmond aan op *recht* — „om geenerlei bijoorzaak welke ook”, was het hem te doen.

De Kerkeraad heeft daarop besloten, alle bemiddelende voorstellen weer in te trekken, en gaf van dat besluit schriftelijk kennis aan den Kerkeraad van Tweede-Exloërmond. Over het *recht* valt niet te marchandeeren.

De Kerkeraad is van oordeel, dat het *advies* der Classis van Mei 1912, niet kan gelden als overweging om, daaruit een besluit af te leiden.

Om de volgende redenen niet:

a. Omdat het besluit der Classis, Mei 1912, geen bindend besluit was, maar een advies tot inhoud had.

b. Omdat de Kerkeraad van Tweede-Exloërmond dat advies heeft afgewezen.

c. Omdat de Kerkeraad van Stads-Musselkanaal alle bemiddelende voorstellen weer heeft ingetrokken, dus ook het advies van Mei 1912.

Het laatste gedeelte van het besluit: „wederkeerig geldt deze bepaling voor huisgezinnen, die thans woonachtig mochten zijn tusschen 25—30”, is geheel overbodig. Tusschen No 25—30 heeft nog nooit een gezin gewoond, dat zijn attestatie bij Tweede-Exloërmond mocht hebben.

Voor wij wederom spreken kunnen over deze grensregeling, moet uitgemaakt worden door de Generale Synode wat recht is, in kerkrechtelijken zin. Ofschoon er in de theorie van het kerkrecht overeenstemming is, toch moet men alle aanleiding wegnemen, om te kunnen denken aan independentistische of hiërarchische practijken in deze procedure. *Dat is de principieele kwestie.*

Wij achten, dat een besluit der Generale Synode in het belang is der betrokken Kerken en van de Kerken in het algemeen. Gedurig immers komen de Kerken in aanraking met geschillen over de grensregeling.

De Kerkeraad is van oordeel, en verzoekt de Generale Synode uit te spreken:

1. dat de grensregeling, tusschen de Kerken van Stads-Musselkanaal en Tweede-Exloërmond, geregeld en vastgesteld door de Classis Stadskanaal, 21 Augustus 1907, en onvoorwaardelijk goedgekeerd door de Classicale Vergadering van November 1907, ook door de afgevaardigden van Stads-Musselkanaal en van Tweede-Exloërmond, de definitieve grens is, die door geen meerdere vergadering mag vernietigd, veranderd of gewijzigd worden, als een der partijen zich daartegen verzet; Gal. 3 : 15: Zie kantteekeningen.

2. dat den leden, die 6 weken na de institueering der Kerk van Tweede-Exloërmond een vrije keuze hebben gehad, door een meerdere vergadering niet andermaal een vrije keuze mag gegeven worden, en dat dit ook niet kan afgeleid worden uit het advies der Classis Mei 1912.

Naar aanleiding van ons protest tegen het besluit der Classis Stadskanaal Februari 1914: „dat de attestatiën moeten worden afgegeven”, welk protest door de Particuliere Synode van Groningen niet is behandeld, vraagt de Kerkeraad een uitspraak der Generale Synode omtrent deze zaak: of, gedurende den tijd van hooger beroep de attestatiën moeten worden afgegeven, als de Classis dit besluit.

Met toebidding van de leiding des Heiligen Geestes,

Uw Weleerw. en Eerw. broeders in CHRISTUS.

De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van Stads-Musselkanaal, 28 Juli 1914.

Ouderlingen:

B. BRANDSEMA.
R. MIDDEL.
C. EVERHARDUS.
J. EERKENS.
G. WIND.
H. PRINS.

Diakenen:

J. BROUWER.
E. DE JONGE.
J. VAN WERINGH.
B. TUIN.
A. TOREN.
J. MUNNEKE.

J. BUIKEMA, *Dienaar des Woords.*

BIJLAGE CXV.
(Art. 152).

**Advies over het protest van den Kerkeraad
Stads-Musselkanaal in zake grensregeling.
Agendum H 4.**

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken
in Nederland gehouden October/November 1914 te
's Gravenhage.*

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Commissie, in wier handen is gesteld het protest van den Kerkeraad der Geref. Kerk van Stads-Musselkanaal tegen de besluiten der Classis Stadskanaal van 12 November 1913 en 14 Februari 1914, op uw Agendum voorkomend onder letter H 4, heeft de eer het volgende te rapporteeren.

Uwe Commissie heeft gezien, dat genoemd protest in hoofdzaak betreft deze twee

zaken: nl. 1e het besluit der Classis Stadskanaal d.d. 12 November 1913 om de grens te bepalen tusschen de Kerken Tweede-Exloërmond en Stads-Musselkanaal, 2e het oordeel van meergenoemde Classis inzake de verplichting tot afgifte van attestaties gedurende den tijd hangende het geding.

Uwe Commissie heeft gelezen, dat de Kerk van Stads-Musselkanaal wel verklaard heeft, door het besluit der Particuliere Synode van Groningen 1914, waarop zij zich beroepen had, niet ontlast is van haar principieel en praktisch bezwaar tegen de besluiten van de Classis bovengenoemd, maar toch meent de Commissie te moeten opmerken, dat de overwegingen van meergenoemde Particuliere Synode h. i. *in hoofdzaak* juist zijn, wyl daarin *een-zijds* terecht wordt herinnerd aan de oorspronkelijke overeenkomsten, waarvan de Kerk van Stads-Musselkanaal zelf verklaart, dat voor een groot deel de institueering en het welzijn van de Kerk van Tweede-Exloërmond afhankelijk was, en *anderzijds* van het gewraakte Classicale besluit van 14 Februari 1914 zegt: „dat de Classis daarbij niet voldoende rekening heeft gehouden met de aangelegane overeenkomst en het vroeger besluit.

Uit een en ander bleek, dat bij de officieele grensregeling was bepaald, dat „de Kerken van Stads-Musselkanaal en Tweede-Exloërmond overeenkomen, dat de grens tusschen deze beide Kerken komt op No 30”, er bij voegend: „doch dat deze grensregeling geen invloed heeft op de keuze die de leden wonend tusschen No 30 en No 35 eens hebben gedaan”.

Hierbij merkt uwe Commissie op, dat niet uit het oog dient te worden verloren, dat het hebben van keuze om al of niet binnen een vastgestelde grens te wonen toch niet anders is dan een overgangsmaatregel, en het steeds het ernstig streven behoort te zijn om de lidmaten de grens der Kerk te doen eerbiedigen.

Daarom stelt uwe Commissie voor: De Generale Synode besluit: [volgt in Art. 152].

Ds DIJKSTRA, *Rapporteur*.

BIJLAGE CXVI.
(Art. 153).

**Schrijven van de Christian Reformed Church in N.A.,
Stated Clerk Rev. HENRY BEETS, LL. D., La
Grave Ave S-E. 107, Grand Rapids, Mich., U. S. A.
Agendum M 12.**

GRAND RAPIDS, MICH., U. S. A. 2 Juli 1914.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Eerwaarde Vaders en Broeders.

De Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord Amerika besloot in hare vergadering van 18 Juni j.l. aan U een schrijven te richten tot betere en meer innige kerkelijke correspondentie tusschen uwe Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerk in de Nieuwe Wereld. Onze tijden zijn tijden van verval in geestelijke aangelegenheden, zoodat wij groote behoefte hebben aan wederzijdschen steun en voorlichting.

Onze Belijdenisschriften en Liturgie zijn het gemeenschappelijk eigendom onzer Kerken.

Bij zooveel stormloop op de forten der Waarheid, ons beiden dierbaar, is het noodig schouder aan schouder te staan tot verdediging van het Erfdeel der Vaderen, gegrond op het onfeilbaar Woord onzes Verbondsgods. Ook tot het verspreiden van nieuw licht op de oude Waarheid, tot verdieping onzer beschouwingen, tot beter formulatie van onze gemeenschappelijke beginselen hebben wij elkander noodig.

Daarom dringt de Synode er bij dezen vriendelijk op aan, dat uwe Vergadering de noodige stappen neme tot het regelen van kerkelijke Correspondentie volgens de lijnen

indertijd door onzen en uwen onvergetelijken Dr H. BEUKER getrokken en opgenomen in de uitgave onzer Kerkenorde pag. 82, luidende als volgt:

„Die Correspondentie besta niet slechts uit het wisselen van groeten en beleefdheidsbezoeken, maar ook:

- a. in het zenden van Deputaten naar elkanders meerdere vergaderingen met adviseerende stem;
- b. in het op elkander acht geven, dat men noch in leer, noch in dienst en tucht afwijke van de Gereformeerde beginselen;
- c. in het onderling overleg, hoe zich jegens derden te houden;
- d. in het dienen van elkaar met voorlichting, vooral waar er sprake is van wijziging van Confessie en Liturgie”.

Deze gewichtige zaak aan uw ernstige belangstelling aanbevelend, en U verder des HEEREN zegen toebiddend in uwen arbeid als Generale Synode,

namens de Synode der Christelijk Gereformeerde Kerk in N. A.,

HENRY BEETS, *Stated Clerk.*

BIJLAGE CXVII.
(Art. 154).

Verzoek van de Synode der Christian Reformed Church in Noord-Amerika. Agendum M 16.

Aan de Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te 's Gravenhage, Augustus 1914.

Wcleerwaarde en Geliefde Broeders.

De Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika, vergaderd te Chicago, Juni 1914, droeg aan ondergeteekenden als hare Deputaten het volgende op:

1. namens haar de Nederlandsche regeering te wijzen op het dringend gevaar der Mormoonsche propaganda in Nederland, en haar dringend te verzoeken hiertegen maatregelen te willen nemen;
2. een ontwerp voor de petitie aan de Nederlandsche regeering op te zenden aan Uwe Vergadering, en u te verzoeken deze petitie in wettigen vorm in te kleeden, en uwe adhaesie daaraan te hechten, om ze alsdan, van uw gewaardeerden steun voorzien, in te dienen bij de Hooge Overheid.

In gebondenheid aan deze opdracht hebben ondergeteekenden de eer u nevensgaand stuk aan te bieden, en verzoeken we u dringend naar den wensch onzer Synode deze zaak te behartigen.

De HEERE leide u bij al uwe beraadslagingen, en geve u ook in deze materie de noodige wijsheid.

Met broedergroete, hoogachtend:

De Deputaten voornoemd:

I. VAN DELLEN.
W. STUART.
C. DE LEEUW.

PELLA, YOWA, 24 Juli 1914.

**Schrijven van Dr J. VAN LONKHUIZEN.
Agendum M 18.***Eerwaarde Vaders en Broeders!*

Het bericht, dat de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken, welke stond gehouden te worden in 's Gravenhage op 24 Augustus en volgende dagen, wegens de donkere tijdsomstandigheden uitgesteld moet worden, gewerd ook mij. Gekomen als afgevaardigde van de Christelijk Gereformeerde Kerk van Amerika ten einde den groot dier zusterkerk over te brengen en verder iets wat hierna genoemd zal worden met u namens onze Kerkengroep te bespreken, zal het mij nu wegens dit uitstel niet mogelijk zijn de Synode, wanneer zij samenkomt, te bezoeken. Vergunt mij daarom, Geliefde Vaders en Broeders, dat ik mij schriftelijk van mijn opdracht kwijt.

Ontvangt dan allereerst voor uwe Kerken de hartelijke groeten van de Kerkengroep der Christelijk Gereformeerde Kerk van Amerika. Weest er van overtuigd, dat deze Kerkengroep steeds hartelijk met u medeleeft. Dat getuigt de breede stroom van Gereformeerde literatuur, zoowel van vroeger als van later datum, welke in steeds klimmende mate van hier naar ginds, en voor een groot deel naar onze Kerken vloeit. Dat getuigt o.m. het getal der jongelingen en predikanten, die aan de scholen in uw midden verdere theologische opleiding komen zoeken. Dat getuigt het gedurig levendig verkeer, dat er tusschen ons en U plaats heeft. Achter dat alles ligt naast den snellen groei onzer Kerkengroep, GODE zij dank, ook een meer en meer toenemen van het Gereformeerd bewustzijn, zoodat er meer en meer een hartelijke belangstelling naar al wat er van Gereformeerd leven buiten eigen kring gevonden wordt, en inzonderheid naar wat er onder U verschijnt of plaats heeft, ontstaat. Wij hebben een anderen strijd dan gij hebt, hebben andere moeilijkheden te overkomen, tegen andere geestelijke stroomingen te strijden; tegen andere gevaren, ook in eigen boezem, te kamperen; hebben met andere problemen te worstelen, maar, Broeders, hoeveel verschil ook, wij zijn één met u in de blijdschap over de herleving der oude Gereformeerde waarheden, en in het streven om deze waarheden niet alleen in naam, maar inderdaad, in geheel ons leven toe te passen.

En daarom is het zoo goed, inzonderheid in deze hard aangevochten tijden, deze eenheid te gevoelen en zoo door het overbrengen der broedergroeten aan elkander, ook uit te spreken. Wij doen dat met de beste wenschen voor den bloei ook van uw Kerken, die GOD in de geschiedenis van het Gereformeerd geloof zulk een gewichtige plaats gaf, en nog geeft.

Geve GOD een ieder onzer Kerkengroepen de groote verantwoordelijkheid te verstaan, waarvoor wij in dezen tijd gezet zijn. Hij make ons meer en meer dapper, volvaardig, helder in het geloof, warm in de liefde, eensgezind, overgegeven tot Zijnen Dienst. Hoe donker de tijden ook zijn, de beloften onzes HEEREN en de kennelijk providentieele leiding GODS, waarmede Hij de Gereformeerde waarheid bewaarde en weer deed herleven, zeggen ons, dat er nog een toekomst voor de Belijdenis dier waarheid is.

Dit brengt mij geleidelijk tot het tweede punt mijner opdracht. Namelijk om u namens onze Kerkengroep een nadere regeling onzer correspondentie voor te stellen. Onze Synode besloot u voor te stellen deze correspondentie zoo te doen plaats hebben, dat zij meer beantwoorden mocht aan het daaromtrent in onze Kerkenordering bepaalde. Wilt hierbij het besluit onzer Synode, dat ik U in extenso toezond, vergelijken. De bedoeling is duidelijk. Wij hebben als zelfstandige Kerkengroepen zoowel ieder als gezamenlijk eene roeping. Een roeping van samen leven, van samen werken en samen strijden. Een roeping vóór en jegens elkander, en voor de Gereformeerde waarheid en het Gereformeerd Kerkelijk leven in 't algemeen. Een roeping der broederlijke liefde, welke vordert, dat wij elkander raadplegen en toonen elkanders gevoelen op prijs te stellen. De vraagstukken zijn vaak zoo moeilijk, de lijnen zoo verflauwd, de strijd zoo zwaar, de taak zoo groot!

Bovendien, daar is zooveel dat wij nog als gemeen goed mogen beschouwen. Onze *Geloofsbelydenis* is gemeen goed van al onze Gereformeerde Kerken. Onze *liturgie* en ook de *hoofdlijnen onzer Kerkenordering* zijn feitelijk gemeen goed van een groot gedeelte der Gereformeerde Kerken, en inzonderheid van de Hollandsch sprekende Gereformeerde Kerken. Het feit, dat er nog zulk een schat van eenheid is en nog zulk een band, die ver over nationale grenzen heengaat, is zeker iets, dat op prijs gesteld moet worden en waarmede ook gerekend moet worden. En dat tot bloei van GODS Koninkrijk, en tot bevestiging en verdieping der Gereformeerde waarheid ook *gebruikt* moet worden.

Welnu dan, Broeders, laat ons dan bij wederzijdsche ontmoeting de handen niet

alleen even formeel, maar ook meer praktisch samenslaan. Door elkanders gevoelen bij gewichtige vraagstukken in te winnen; veranderingen of uitbreiding in wat gemeen goed is, of als zoodanig beschouwd mag worden, niet dan met wederzijdsche consultatie aan te brengen; bij het bestendigen van bestreden oude lijnen, of bij het trekken van nieuwe lijnen elkander te raadplegen; gewichtige zaken tijdig onder elkanders aandacht te brengen, onze houding tegenover derden saam te bepalen, in één woord al zulks te doen, wat tot den gezamenlijken arbeid van zusterkerken behoort, zoowel tegenover elkander, tegenover de waarheid, als tegenover derden.

Zulk een meer actieve correspondentie kan o.i. onder GODS zegen rijke vrucht dragen. Wij twijfelen niet, geliefde Broeders, of ook bij u leeft dezelfde overtuiging. Immers ons Christelijk geloof roept tot meerdere openbaring der eenheid en tot nauwere samenwerking. Het voorbeeld, in uiting van eenheid en in inruiming van plaats voor samenwerking door onze vaders en hun glorieuse Synode te Dordt gegeven, trekt er toe. Wij vleien ons daarom, dat ons voorstel bij u een goede ontvangst zal vinden.

Ontvangt intusschen nogmaals den hartelijken groet onzer Kerkengroep. De HEERE bestrale U in Uwe vergadering met licht en wijsheid. Ontvangt, nu ik weer gereed sta het oude vaderland te verlaten, ook mijn persoonlijken hartelijken groet.

De HEERE zij met U.

De afgevaardigde der Christelijk Gereformeerde Kerk van Amerika,

Dr J. VAN LONKHUIZEN.

BIJLAGE CXIX.
(Art. 156).

**Advies over een protest van den Kerkeraad der
Gereformeerde Kerk te Grootegast in zake den
doop van een kind. Agendum H 7.**

Geliefde Broeders in Christus!

Deze zaak, waarover Uwe Commissie u heeft te dienen van rapport en praeadvies, is de volgende:

Een gehuwd Dooplid der Kerk van Grootegast deed Augustus 1911 belijdenis des geloofs ter toelating tot het Heilig Avondmaal. Daarna vroeg hij bij zijn Kerkeraad den Doop aan voor twee zijner kinderen en voor een onecht kind zijner vrouw, hetwelk hij wel niet als zijn eigen kind kon erkennen, doch dat hij toch in zijn huisgezin had opgenomen en voor welks opvoeding en onderwijzing naar de leer onzer Kerken hij zich geheel verantwoordelijk wilde stellen. De Kerkeraad weigerde den Doop van dit kind. Hij meende, dat het niet als een kind des verbonds kon worden aangemerkt. En wel op dezen grond, gelijk het woordelijk heet in het tot u gerichte bezwaarschrift: „Deze vrouw is gedoopt in de Hervormde Kerk, maar leefde geheel onkerkelijk en is totaal onwetend, wat de Waarheid aangaat”. Wel was er blijkbaar eenige aarzeling om deze beslissing te nemen. Immers de Kerkeraad won het advies in van twee hoogleraren in het kerkrecht. Doch dit bracht hem helaas, niet verder. Gelijk het wel meer gaat, de geleerden waren het niet met elkander eens. Hunne adviezen waren niet eenparig.

Intusschen was ook bedoelde Broeder het niet met zijn Kerkeraad eens, en hij wendde zich tot de Classis. Ook deze oordeelde anders dan de Kerkeraad en nam dit besluit:

„De Classis Grootegast, overwegende:

a. dat naar 't oordeel der Classis het bedoelde kind een kind des verbonds is op grond, dat de moeder door den Doop nog tot een Christelijke Kerk behoort;

b. dat met den vader als belijdend lid der Gereformeerde Kerk voldoende stipulatiën in zake den Doop zijn aan te gaan;

adviseert den Kerkeraad van Grootegast alsnog op zijn besluit terug te komen en tot den Doop van 't kind over te gaan”.

De Kerkeraad kon zich met deze beslissing niet vereenigen en beriep zich op de Particuliere Synode van Juni 1912, die zich na lange discussies met 13 van de 24

stemmen aansloot bij het classicaal advies. En waar de Kerkeraad alsnog zijn bezwaar handhaaft, vraagt hij het oordeel van Uwe Vergadering.

In den boezem Uwer Commissie heerschte aanvankelijk ook geen eenstemmigheid. Enkele konden zich geheel vereenigen met het gevoelen der genoemde meerdere vergaderingen, anderen deelden de meening van den Kerkeraad. Zij oordeelden, dat het breede standpunt in zake de bediening van den Doop, ook vroeger wel door onze Vaders ingenomen, moet leiden tot verwereldlijking van de Kerk; dat eigenlijk alleen aan kinderen van leden onzer Kerken de Doop kan worden bediend; en dat in casu deze vrouw door haar onkerkelijk, onchristelijk, onzedelijk leven van haar zijde het verbond der genade had verbroken, zoodat haar kind niet geacht kon worden een kind des verbonds te zijn en dus de grond voor het recht op het Heilig Sacrament hier wordt gemist.

Daar het hoofdbezwaar zich concentreerde om de kerkelijke positie en den levenswandel der moeder, besloot Uwe Commissie nadere inlichtingen daaromtrent bij den Kerkeraad in te winnen. Deze werden met de meeste welwillendheid verstrekt bij monde van den Praeses des Kerkerads, Ds M. ELZINGA. Zij komen neer op het volgende: de vrouw leeft nu fatsoenlijk; komt nu en dan ter kerk; zou ook wel de catechisatie willen bezoeken, doch is daarin door huiselijke omstandigheden verhinderd, en is zeer onkundig, zoodat zij zelfs meende haar doopattest, uit de Hervormde Kerk medegebracht, zoo maar bij ons te kunnen aanbieden, hetwelk de Kerkeraad echter geweigerd heeft.

Zonder zich over dit laatste uit te spreken, kan de Commissie toch niet nalaten er haar leedwezen over te uiten, dat de Kerkeraad niet gepoogd heeft door aan deze vrouw privaats onderwijs te geven in de Gereformeerde religie haar onder den zegen des HEEREN geheel in het rechte, kerkelijke spoor te brengen.

De ontvangen inlichtingen waren aanleiding, dat Uwe Commissie kon komen tot een eenparig praeadvies. Zij bieden het u hierbij aan door u voor te stellen: [volgt in Art. 156].

H. C. VAN DEN BRINK, *Rapporteur*.

BIJLAGE CXX.
(Art. 157).

WAGENINGEN, October 1914.

Agendum M 21.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken te 's Gravenhage.

Ondergeteekende,

Deputaat der Classis Arnhem voor de Rijnprovincie en Westfalen, gemachtigd om als Deputaat der Gereformeerde Kerken op te treden ter behartiging van de belangen der Nederlandsche Gereformeerden bij de Overheidspersonen in Duitschland,

heeft de eer Uwe vergadering mede te deelen, dat er sedert de Synode te Zwolle, 1911, geen bijzondere gevallen zich hebben voorgedaan, daar de autoriteiten in Duitschland steeds een zeer welwillende houding aannemen tegenover de goedgezinde Gereformeerde Nederlanders.

Een paar gevallen van zeer ernstigen aard in deze oorlogstijden hebben zich voorgedaan, welke de voorspelling niet denkbeeldig doen achten, dat in een afzienbare toekomst zijn tussschenkomst niet ongewenscht zal blijken.

Met het oog vooral hierop neemt ondergeteekende de vrijheid Uwe eerwaarde Vergadering bescheidenlijk voor te stellen, zijn mandaat te vernieuwen, gelijk in 1908 en 1911 is geschied.

Tevens neemt hij deze gelegenheid te baat Uwe vergadering te doen toekomen een exemplaar van het „*Verslag van den geestelijken arbeid in Rijn-Pruisen en Westfalen onder de Gereformeerde Nederlanders in 1912/13*”, zooals dit door de Deputaten der Classis Arnhem dezen zomer is ingediend bij genoemde Classis en de Synode van Gelderland.

Uwe vergadering de leiding des HEILIGEN GEESTES op al haren arbeid toebiddende,

Uw gevolmachtigde,

C. L. F. VAN SCHELVEN.

BIJLAGE CXXI.

(Art. 157).

**Rapport en advies betreffende de werkzaamheden van
Ds C. L. F. VAN SCHELVEN, Deputaat der Classis
Arnhem voor de Rijnprovincie en Westfalen.
Agendum M 21.**

Uwe Commissie heeft kennis genomen van het rapport van den Broeder Deputaat der Classis Arnhem voor de Rijnprovincie en Westfalen, aan wien door de Generale Synode van Zwolle machtiging was verleend, om als Deputaat der Gereformeerde Kerken op te treden ter behartiging van de belangen der Nederlandsche Gereformeerden bij de Overheidspersonen in Duitschland.

Deze Broeder Deputaat deelt mede, dat er sedert de Synode van 1911 geen bijzondere gevallen zich hebben voorgedaan, daar de autoriteiten in Duitschland steeds een zeer welwillende houding aannemen tegenover de goedgezinde Gereformeerde Nederlanders. Deze mededeeling heeft Uwe Commissie met grooten dank aan den HEERE vernomen.

Naar het oordeel van gemelden Broeder Deputaat zal er binnenkort aandacht gewijd moeten worden aan een paar gevallen van zeer ernstigen aard in verband met de tegenwoordige tijdsomstandigheden; redenen waarom hij de Synode bescheidenlijk voorstelt zijn mandaat te vernieuwen gelijk in 1908 en 1911.

Met zijn rapport heeft de Broeder Deputaat ook nog gezonden aan uw adres het verslag van den geestelijken arbeid in Rijn-Pruisen en Westfalen onder de Gereformeerde Nederlanders in 1912/13, zijnde het rapport door Deputaten ad hoc opgesteld voor de Classis Arnhem.

Uwe Commissie heeft de eer, Uwe vergadering voor te stellen: [volgt in Art. 157].

A. DE GEUS, *Rapporteur.*

BIJLAGE CXXII.

(Art. 158).

**Protest van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk
te Gapinge tegen een besluit der Particuliere Synode
van Zeeland aangaande de grensregeling tusschen
Gapinge en Veere. Agendum H 8.**

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland.

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Raad der Gereformeerde Kerk te Gapinge (Classis Middelburg) heeft de eer tot U te komen met een bezwaarschrift tegen het besluit van de Particuliere Synode van Zeeland, gehouden te Goes 12 Juni 1912, waarbij bovengenoemde Synode besloot geen gehoor te verleen aan de Kerk van Gapinge, die een betere grensregeling vroeg tusschen haar Kerk en die van Veere.

De Raad der Gereformeerde Kerk van Gapinge had een drietal rederen, waarom zij een betere grensregeling vroeg.

In de eerste plaats acht hij de bestaande regeling door en door onbillijk ten opzichte der Kerk te Gapinge. Wat toch is het geval. De grens der burgerlijke Gemeente Vrouwepolder, waartoe Gapinge behoort, strekt zich uit tot aan den posten van Veere, terwijl Veere's kerkelijke grens Gapinge nadert tot op een afstand van een half kwartier, zoodat Veere enkele van zijn leden trekt uit een gebied, dat, en burgerlijk en wat de ligging betreft tot Gapinge behoort. (Bijgaand kaartje zal, hopen we, een en ander nog verduidelijken).

Maar in de tweede plaats is de bestaande regeling ongeriefelijk voor enkele huisgezinnen, zooals b.v.: van Br. AARNOUTSE, wat 7^{1/2} minuten van Gapinge en 40 minuten van de Kerk van Veere verwijderd is, van Br. GOEDBLOED, waar de afstanden respectievelijk 20 en 45 minuten bedragen, en meer anderen.

Een gevolg van dezen misstand is, dat sommige dier leden om des afstands wille hun plaats ledig laten in de Kerk waar zij behooren en zodoende gedwongen worden tot een onkerkelijk leven.

En de derde reden waarom de Raad der Gereformeerde Kerk te Gapinge revisie vroeg was deze, dat de bestaande regeling in lijnrechten strijd is met het Gereformeerde Kerkrecht en de regelen, door de Gereformeerde Kerken aangenomen op de Generale Synode van 1892, waar besloten werd, dat als regel de burgerlijke grens tevens de kerkelijke grens moest zijn, uitgezonderd wanneer door zulk een regeling een bestaande Kerk zou worden verstoord of dat de uitvoering van deze bepaling een onmogelijke combinatie zou opleveren. En zoo gaat het besluit verder: alle toeleg en vooral de toeleg der Classes moet steeds zijn, om in elke plaats van ons land de Kerk van CHRISTUS tot openbaring te brengen, en het is om dit hooge motief, dat de onderscheiding der plaatsen, gelijk GOD de HEERE een iegelijk de plaats zijner woning heeft toebeschikt, niet dan in gevallen van hooge noodzakelijkheid mag worden uitgewischt. Acta Synode 1892. Grensregeling Plaatselijke Kerk pag. 117.

Voor al deze laatste zinsnede vestigen wij de aandacht, omdat hierin de Kerken — niet een of ander persoon — maar we herhalen het, de Kerken, uitspreken, dat de onderscheiding der plaatsen, gelijk GOD de HEERE een iegelijk de plaats zijner inwoning heeft toebeschikt, niet mag worden uitgewischt, dan in gevallen van hooge noodzakelijkheid. En nu bestaat in het bedoelde geval zulk een noodzakelijkheid niet en nog veel minder een hooge noodzakelijkheid. Integendeel, de bestaande regeling levert een onmogelijke combinatie op, scheidt wat bijeen hoort, terwijl bovendien door deze regeling de Kerk van Gapinge nog steeds onmachtig is een eigen herder en leeraar te beroepen.

Om al deze redenen is de Raad der Gereformeerde Kerk te Gapinge er ten innigste van overtuigd, dat hij in zijn begeerte om een betere grensregeling niets meer vraagt dan recht.

De Particuliere Synode van 1911 benoemde een Commissie, die staande de vergadering bij één der Deputaten van de Classis Middelburg en bij den Predikant van Veere inlichtingen inwon, en 's avonds adviseerde aan Gapinge's verzoek niet te voldoen.

Terecht begreep de Synode, dat deze manier van behandeling allesbehalve serieus was, en werd de Commissie opgedragen een onderzoek in loco in te stellen en te rapporteeren op de eerstvolgende Particuliere Synode. Dit geschiedde en de Commissie adviseerde het besluit van Middelburgs Classis, te handhaven.

De gronden voor dit advies waren, dat de bestaande grenzen overeenkwamen met een historisch kerkelijke indeeling, en dat de Deputaten de overtuiging hadden gekregen, dat Veere geen verliezen kon lijden.

Wat de eerste reden betreft kunnen we niet begrijpen wat Deputaten hiermee bedoelen. Den toestand voor 1840? voor 1886? Wij weten het niet.

Bedoelde men den toestand voor 1886, toen de Afscheidenen van Gapinge eensdeels kerkten in Veere, anderdeels in Serooskerke? Maar was er toen tusschen deze beide Christelijk Gereformeerde Kerken officieel een grens getrokken? Wij betwijfelen het. Van 1886—1892 strekte de grens van de Nederduitsch Gereformeerde Kerk zich uit tot dicht aan Veere.

Het tweede argument, de overtuiging der Deputaten, dat Veere geen verlies kan lijden, is naar onze meening niet gevestigd op bewijzen. Veere heeft op Classis en Synode steeds beweerd: wij kunnen het niet missen, maar geen enkele poging gedaan om dit zeggen met hare boekhouding te staven. Bovendien Gapinge vraagt niet — kan volgens de bepalingen van de Synode ook niet vragen — dat van Veere een groot deel wordt afgenomen, om dat bij Gapinge te voegen, maar onze wensch is, dat de kinderen, geboren in het bewuste gedeelte, worden ingeschreven in Gapinge, zoodat er een overgangstijdperk ontstaat van 25 à 30 jaar. Gapinge heeft reeds 22 jaar geboet voor de onattentheid van haar Kerkeraad. Want hoe de bestaande regeling is tot stand gekomen, ligt ook nog steeds in het duister.

Noch de notulen van onzen Kerkeraad, noch de notulen van de Classis Middelburg spreken over de grensregeling. In de Classis-notulen van 11 Augustus 1892 worden grenzen getrokken tusschen de verschillende Kerken, maar van Gapinge—Veere geen sprake. Ook in de verdere notulen blijkt deze zaak niet behandeld.

In 1904 bracht onze Kerk deze regeling ter sprake op de Classis Middelburg en vroeg om wijziging. Een Commissie werd benoemd, die bij monde van Dr L. H. WAGENAAR rapporteerde, dat Gapinge's eisch alleszins billijk was, — maar Veere had verklaard, het verlies van eenige leden niet te kunnen lijden, — Gapinge's verzoek werd afgewezen.

Wij wijzen er met nadruk op, dat ons recht formeel werd erkend. Maar zoolang Veere blijft zeggen: „wij kunnen ze niet missen”, is onze actie met lamheid geslagen, wat ook bleek op de Classis Middelburg van October 1910, waar Gapinge de zaak

ook aanhangig had gemaakt, en waar Veere de vier bekende woorden slechts behoefde te herhalen om ons verzoek te zien afwijzen met 15 tegen 13 stemmen.

Wij hebben ons eenige uitvoerigheid veroorloofd om de Synode te vragen onze kleine Kerk recht te doen, want naar onze innigste overtuiging wordt ons onrecht aangedaan en is, én op de Classis Middelburg én op de Particuliere Synode van Zeeland, niet genoeg de zaak van beide kanten gezien.

Met broedergroete en heilbede,

De Raad der Gereformeerde Kerk te Gapinge,

J. DE VOOGD, *Praeses.*

S. SIMONSE, *Scriba.*

GAPINGE, Juli 1914.

BIJLAGE CXXIII.

(Art. 158).

**Advies over een protest van den Kerkeraad der
Gereformeerde Kerk te Gapinge in zake eene
grensregeling. Agendum H 8.**

In handen Uwer Commissie werd gesteld een bezwaarschrift van den Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Gapinge (Classis Middelburg) tegen een besluit van de Particuliere Synode van Zeeland, gehouden 12 Juni 1912.

De Kerkeraad van Gapinge achtte het noodig op eene betere grensregeling tusschen Gapinge en Veere te moeten aandringen, en meende daarvoor drie redenen te kunnen opgeven.

Die drie redenen zijn deze:

- a. er wonen leden der Kerk van Veere op het burgerlijk terrein van Gapinge;
- b. de tegenwoordige grensregeling is in strijd met de bepalingen der Generale Synode van 1892, waar bepaald is, dat de burgerlijke grens zooveel mogelijk tevens kerkelijke grens moet zijn;
- c. dat enkele leden van de Kerk van Veere, die veel dichter bij Gapinge wonen, geleid worden tot een onkerkelijk leven, wijl zij nu reeds dikwijls kerken niet in Gapinge.

Bij die drie redenen voegt de Kerkeraad nog toe, dat de Kerk van Gapinge door deze regeling verhinderd wordt tot het beroepen van een eigen leeraar over te gaan.

De Classis Middelburg heeft deze bezwaren van Gapinge door eene Commissie laten onderzoeken, die hierover een rapport uitbracht. Deze Commissie adviseerde de Classis de bezwaren van Gapinge niet voor grondig te verklaren. De Classis nam dit rapport aan en ook de Particuliere Synode van Zeeland.

Tegen dat besluit komt de Kerkeraad op en vraagt herziening van de Generale Synode.

Uwe Commissie heeft deze bezwaren overwogen en komt tot U met de volgende overwegingen:

- a. in 1893 is er tusschen de Kerken van Gapinge en Veere eene door beide partijen aanvaarde grensregeling getroffen, en er zijn geen genoegzame redenen om daarin thans reeds verandering te brengen;
- b. bij de voorgestelde regeling zou Veere zoo verzwakt worden, dat deze Kerk moeilijk aan hare verplichtingen zou kunnen voldoen;
- c. dat, bij aanneming van het door Gapinge voorgestelde, deze Kerk toch niet zóó zou gebaat worden, dat zij een eigen leeraar zou kunnen beroepen;
- d. waarbij nog komt, dat de Kerk van Gapinge zoo uitnemend verzorgd wordt door de Classis Middelburg, dat zij om de veertien dagen een Classis-predikant ontvangt.

Op grond van deze vier overwegingen adviseert Uwe Commissie afwijzend te beschikken op het bezwaarschrift van Gapinge en van dit besluit kennis te geven aan de Kerk van Gapinge, aan de Classis Middelburg, en aan de Particuliere Synode van Zeeland.

L. A. SMILDE, *Rapporteur.*

BIJLAGE CXXIV.
(Art. 159).

**Advies over een voorstel in zake de samenstelling
van een statistiek der Gereformeerde Kerken
in Nederland. Agendum Q 5.**

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland,
gehouden October 1914 te 's Gravenhage.*

Wel Eerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Commissie, in wier handen is gesteld het voorstel van de Particuliere Synode van Zuid-Holland ten Zuiden, op Uw Agendum voorkomend onder letter Q 5 en luidend als volgt: „De Generale Synode benoeme Deputaten tot samenstelling van een statistiek der Gereformeerde Kerken in Nederland”, heeft de eer het volgende te rapporteeren:

Met belangstelling heeft Uwe Commissie van dit voorstel kennis genomen en zij erkent gaarne het groot belang van eene nauwkeurige uitgebreide statistiek der Gereformeerde Kerken in Nederland, waarom zij zulk eene statistiek wel wenschelijk acht; doch overwegende: dat deze zaak nog geen voldoende aandrang vond in onze Kerken, daar er slechts één Particuliere Synode is, die, zonder eenige nadere omschrijving, deze zaak ter sprake brengt;

overwegende, dat alleen een nauwkeurige statistiek van waarde is en het zeer bezwaarlijk zal zijn eene volledige statistiek van de Gereformeerde Kerken samen te stellen;

overwegende, dat het bovendien uiterst moeielijk zal zijn om Deputaten te vinden, die voor de uitvoering van zulk een omvangrijk werk genoegzaam tijd beschikbaar zullen hebben en eindelijk het samenstellen en bijhouden van zulk een statistiek groote finantieele offers zal vorderen;

stelt Uwe Commissie mitsdien voor:

De Generale Synode besluit op deze zaak vooralsnog niet in te gaan.

R. ZIJLSTRA, *Rapporteur.*

LIJST VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND,
op nummer gesteld en, waar ter zelfder plaatse meer dan
ééne Kerkformatie is, door eene volgletter nader onderscheiden.

Particuliere Synode van Groningen.

In de Classis Groningen, te

1. Aduard.
2. Bedum (A).
3. Bedum (B).
4. Ezinge.
5. Groningen (A).
6. Groningen (B).
7. Haren.
8. Hoogkerk.
9. Kielwindeweer.
10. Sappemeer.
804. Wetsinge-Sauwert.
13. Ten Boer.
14. Thesinge.
15. Zuidbroek.
16. Zuidwolde.
900. Onderdendam.

In de Classis Grootegast, te

17. Enumatil.
18. Grootegast.
19. Kornhorn.
20. Leek.
21. Marum.
22. Niezijl.
23. Oldehove.
24. Oldekerk.
25. Stroobos.
26. Zevenhuizen.
27. Zuidhorn.
127. Munnikezijl.
759. Lutjegast.
805. De Wilp.
835. Grijskerk.
880. Boerakker.
894. Kommerzijl.

In de Classis Warffum, te

28. Baflo.
29. Houwerzijl.
30. Leens.
31. Middelstum.
32. Pieterburen.
33. Uithuizen.
34. Uithuizermeeden.
35. Roodeschool.
36. Ulrum.
37. Warffum.
38. Winsum.
39. Zoutkamp.
829. Schouwerzijl c. a.

In de Classis Appingedam, te

41. Appingedam.
42. Bierum.
43. Delfzijl.
44. Garrelsw eer.
45. Loppersum.
46. Nieuwolda.
47. Overschild.
48. Schildwolde.
49. Siddeburen.
889. Spijk.
52. Stedum.
53. Ten Post.
54. Wagenborgen.
55. Woldendorp.
56. 't Zandt.
808. Westeremden.

In de Classis Winschoten, te

40. Meeden.
 57. Midwolda.
 58. Nieuw-Beerta.
-

- 59. Oostwolde.
- 60. Oude-Pekela.
- 61. Scheemda.
- 62. Veendam.
- 63. Winschoten.
- 716. Bellingwolde.
- 800. Westerlee.

In de Classis Stadskanaal, te

- 64. Nieuw-Buinen.
- 65. Nieuwe-Pekela.
- 66. Onstwedde.
- 67. Onstwedder-Mussel.
- 68. Sellingen.
- 69. Stadskanaal.
- 70. Stadsmusselkanaal.
- 71. Valthermond.
- 73. Wildervank.
- 757. Emmer-Compascuüm.
- 863. Ter Apel.
- 864. Weerdingerveen.
- 870. Tweede Exploërmond.
- 899. Vlachtwedde.

**Particuliere Synode van
Friesland (Noordelijk gedeelte).**

In de Classis Leeuwarden, te

- 79. Berlikum.
- 80. Boxum c. a.
- 85. Hijlaard.
- 86. St Jacobi-Parochie.
- 90. Oenkerk c. a.
- 92. Suawoude c. a.
- 93. Wartena c. a.
- 94. Wirdum.
- 734. Beetgum.
- 793. Dronrijp.
- 816. Leeuwarden.
- 830. Eernewoude.
- 884. Huizum.

In de Classis Hallum, te

- 74. St Anna-Parochie (A).
- 75. St Anna-Parochie (B).
- 81. Britsum.
- 82. Hijum en Finkum.
- 84. Hallum.
- 89. Marrum c. a.

- 91. Stiens.
- 98. Blija c. a.
- 103. Ferwerd.
- 105. Hollum (Ameland).
- 114. Reitsum c. a.
- 116. Wanswerd c. a.
- 736. Holwerd.
- 852. Oude- en Nieuwe-Bildtziel.
- 886. Oude-Leye.

In de Classis Dokkum, te

- 95. Broek-onder-Akkerwoude.
- 96. Murmerwoude.
- 97. Anjum.
- 99. Dokkum (A).
- 100. Dokkum (B).
- 101. Driesum.
- 104. Hantum c. a.
- 108. Metslawier.
- 109. Morrha c. a.
- 110. Nes en Wierum.
- 111. Nijkerk.
- 113. Paesens.
- 115. Rinsumageest c. a.
- 714. Nijawier c. a.
- 717. Foudgum c. a.
- 778. Schiermonnikoog.

In de Classis Kollum, te

- 102. Engwierum.
- 112. Ee.
- 117. Augustinusga.
- 118. Buitenpost c. a.
- 119. Burum.
- 123. Gerkesklooster.
- 126. Kooten.
- 129. Oostermeer.
- 130. Oudwoude c. a.
- 131. Westergeest.
- 135. Surhuizum.
- 136. Twijzel.
- 137. Veenwoudsterwal c. a.
- 760. Eestrum.
- 849. Kollum.

In de Classis Franeker, te

- 138. Arum.
- 154. Midland (Terschelling).
- 155. Minnertsga.
- 157. Oosterbierum.

- 159. Sexbierum.
- 161. Tzummarum c. a.
- 162. Westerschelling.
- 163. Winsum c. a.
- 731. Franeker.
- 767. Tzum.
- 819. Harlingen.
- 831. Lollum en Waaxens.
- 838. Achlum.

**Particuliere Synode van
Friesland (Zuidelijk gedeelte).**

In de Classis Dragten, te

- 78. Bergum.
- 83. Garijp.
- 120. Dragten.
- 121. Drogeham (A).
- 122. Drogeham (B).
- 128. Nijega-Opeinde.
- 132. Oudega.
- 133. Rottevalle.
- 134. Surhuisterveen.
- 191. Donkerbroek.
- 192. Duurswoude.
- 207. Ureterp c. a.
- 711. Boornbergum en Kortehemmen.
- 795. Suameer.
- 861. Dragtster Compagnie.

In de Classis Heerenveen, te

- 194. Heerenveen.
- 195. Hoornsterzwaag c. a.
- 196. Idskenhuisen.
- 197. Joure c. a.
- 198. Knijpe.
- 201. Lippenhuisen c. a.
- 202. Mildam c. a.
- 203. Oldeboorn c. a.
- 204. Oosterzee.
- 205. Echten.
- 206. Terwispel.
- 208. Wolvega.
- 754. Lemmer, Eesterga en Follega.
- 820. Munnikeburen.
- 855. Oudehorne.

In de Classis Bolsward, te

- 139. Bolsward (A).
- 140. Bolsward (B).

- 141. Exmorra.
- 144. Gaast c. a.
- 147. Idsegahuizen.
- 156. Oosterend-Hyland.
- 158. Schraard.
- 160. Tjerkwerd c. a.
- 164. Witmarsum.
- 165. Wommels c. a.
- 166. Wons c. a.
- 725. Makkum en Cornwerd.
- 751. Pingjum en Zurich.
- 787. Kubaard.
- 811. Schettens c. a.

In de Classis Sneek, te

- 167. Balk.
- 168. Bozum.
- 170. Goënga c. a.
- 177. Oosthem c. a.
- 180. Scharnegoutum.
- 181. Sloten.
- 184. Sybrandaburen c. a.
- 188. Wijckel.
- 189. Ylst.
- 712. Oppenhuizen en Uitwellingerga.
- 733. Jutrijp en Hommerts.
- 858. Sneek.

In de Classis Workum, te

- 169. Gaastmeer c. a.
- 171. Heeg.
- 172. Hemelum c. a.
- 173. Hindeloopen.
- 176. Koudum.
- 178. Oudega-Idsega c. a.
- 179. Oudemirdum c. a.
- 185. Warns c. a.
- 186. Workum.
- 187. Woudsend c. a.
- 783. Stavoren.
- 843. Heidenschap.

Particuliere Synode van Drente.

In de Classis Assen, te

- 190. Appelscha.
- 193. Haulerwijk.
- 209. Assen.
- 211. Borger.
- 212. Gasselter-Nijveen.

- 214. Norg.
- 215. Roden.
- 216. Een.
- 217. Smilde (A).
- 218. Smilde (B).
- 219. Vries.
- 809. Zuidlaren.

In de Classis Meppel, te

- 223. Hollandsche Veld.
- 226. Ruinerwold en Koekange.
- 229. Nijeveen.
- 230. Zuidwolde.
- 791. Meppel.
- 818. Hoogeveen.
- 850. Nieuweroord (bij Hoogeveen).
- 897. Nieuwlande.

In de Classis Beilen, te

- 210. Beilen.
- 213. Hijken.
- 220. Westerbork.
- 221. Diever c. a.
- 222. Dwingeloo.
- 752. Vledder.

In de Classis Coevorden, te

- 231. Zweeloo.
- 232. Coevorden.
- 233. Emmen.
- 234. Gees c. a.
- 235. Nieuw-Amsterdam.
- 236. Nieuw-Dordrecht.
- 237. Schoonebeek.
- 238. Schoonoord.
- 239. Sleen.

Particuliere Synode van Overijssel.

In de Classis Zwolle, te

- 242. Genemuiden.
- 247. Kamperveen.
- 249. Langeslag.
- 250. Rouveen.
- 251. Staphorst.
- 898. Steenwijk.
- 254. Stad Vollenhove.
- 255. Ambt Vollenhove (A).
- 256. Ambt Vollenhove (B).

- 257. Zalk c. a.
- 708. Oldemarkt.
- 709. Blokzijl.
- 727. Zwartsluis.
- 728. Hasselt.
- 775. Kampen.
- 798. Zwolle.
- 821. Wilsum.

In de Classis Deventer, te

- 262. Deventer (A).
- 263. Deventer (B).
- 266. Enter.
- 267. Holten.
- 268. Nijverdal c. a.
- 269. Olst c. a.
- 270. Rijssen.
- 271. Vriezenveen.
- 272. Wierden.
- 273. Wijhe.
- 700. Hengelo.
- 743. Almelo.
- 825. Enschede.
- 826. Haaksbergen.
- 853. Stad-Deiden.
- 862. Glanerbrug (gemeente Lonneker).

In de Classis Ommen, te

- 274. Bergentheim.
- 277. Dedemsvaart.
- 278. Den Ham.
- 279. Stad Hardenberg.
- 877. Heemse.
- 282. De Krim.
- 285. Lutten-aan-de-Dedemsvaart.
- 288. Ommen.
- 289. Vroomshoop.
- 739. Nieuw-Leuzen.
- 744. Dalfsen.
- 758. Avereest.
- 762. Lemele en Lemelerveld.
- 883. Gramsbergen.

Particuliere Synode van Gelderland.

In de Classis Arnhem, te

- 295. Bennekom.
- 298. Ede.
- 299. Heteren.
- 300. Lunteren.

- 303. Oosterbeek.
- 304. Randwijk c. a.
- 305. Renkum.
- 895. Velp.
- 310. Wageningen.
- 311. Zetten c. a.
- 322. Westervoort.
- 351. Opheusden.
- 735. Nijmegen.
- 860. Arnhem.
- Duisburg.
- Hasselbek bij Heiligenhaus.
- Ruhrort.

In de Classis Harderwijk, te

- 327. Doornspijk.
- 329. Elburg.
- 331. Ermelo.
- 334. Hattem.
- 337. Nunspeet.
- 338. Nijkerk.
- 339. Oldebroek.
- 344. Wezep.
- 753. Putten.
- 810. Harderwijk.

In de Classis Apeldoorn, te

- 294. Beekbergen.
- 326. Barneveld.
- 330. Epe.
- 335. Heerde.
- 336. Kootwijk.
- 342. Voorthuizen.
- 343. Wapenvelde.
- 785. Voorst.
- 812. Dieren.
- 823. Apeldoorn.

In de Classis Tiel, te

- 345. Aalst.
- 346. Gameren.
- 347. Geldermalsen.
- 348. Herwijnen.
- 350. Kuilenburg.
- 352. Poederrijen.
- 353. Tiel.
- 354. Vuren c. a.
- 355. Well c. a.

- 356. Zuilichem.
- 715. Rossum.
- 773. Zalt-Bommel.
- 801. Hoenza-Driel.

In de Classis Zutphen, te

- 875. Aalten.
- 314. Barchem.
- 317. Geesteren-Gelselaar.
- 318. Gendringen-Silvolde.
- 319. Neede.
- 320. Varsseveld.
- 321. Vorden.
- 325. Zutphen.
- 720. Winterswijk.
- 770. Lochem.
- 784. Doesburg.
- 828. Doetinchem.
- 837. Rekken (Eibergen).

Particuliere Synode van Utrecht.

In de Classis Utrecht, te

- 357. Amerongen.
- 358. Benschop.
- 359. De Bildt.
- 360. Doorn.
- 361. Driebergen.
- 362. Harmelen.
- 363. Linschoten.
- 366. Montfoort.
- 369. Vreeswijk.
- 370. IJsselstein.
- 402. Zuilen.
- 730. Lopik.
- 763. Utrecht.
- 769. Vleuten en de Meern.
- 786. Zeist.

In de Classis Amersfoort, te

- 306. Scherpenzeel.
- 373. Amersfoort (A).
- 374. Amersfoort (B).
- 377. Bunschoten c. a. (A).
- 378. Bunschoten c. a. (B).
- 379. Nieuw-Loosdrecht.
- 380. Oud-Loosdrecht.
- 381. Maartensdijk.
- 382. Renswoude.
- 383. Soest.

385. Veenendaal.
724. Westbroek c. a.
748. Baarn.

In de Classis Breukelen, te

392. Kamerik.
393. Kockengen.
394. Loenen.
395. Maarssen.
396. Mijdrecht.
397. Nichtevecht.
398. Tienhoven.
399. Vinkeveen.
400. Vreeland.
401. Wilnis.
718. Breukelen.
741. Baambrugge.
856. Abcoude.

Particuliere Synode van

Noord-Holland.

In de Classis Amsterdam, te

407. Bussum.
408. Diemen.
409. 's Graveland.
414. Muiden.
417. Nederhorst-den-Berg.
420. Sloten.
421. Sloterdijk.
422. Uithoorn.
423. Weesp (A).
424. Weesp (B).
704. Amstelveen.
705. Overtoom.
719. Huizen.
756. Watergraafsmeer.
764. Naarden.
768. Muiderberg.
782. Ankeveen.
797. Ouderkerk-aan-den-Amstel.
802. Amsterdam.
857. Aalsmeer.
859. Hilversum.

In de Classis Haarlem, te

427. Haarlem (A).
428. Haarlem (B).
429. Haarlem (C).

432. Haarlemmermeer (Vijfhuizen).
433. Haarlemmermeer (Oostzijde).
434. Halfweg.
437. Velzen.
438. Westzaan.
439. Wormer.
440. Wormerveer.
878. Krommenie.
879. Zaandam.
746. Nieuw-Vennep.
749. Haarlemmermeer (Sloterweg).
750. Haarlemmermeer (Hoofddorp).
781. Beverwijk.
840. IJmuiden.
891. Koog-Zaandijk.

In de Classis Alkmaar, te

449. Dirckshorn.
450. Heer-Hugowaard.
453. Kolhorn c. a.
454. Krabbendam c. a.
455. Oosterend (Texel).
456. Schagerbrug.
458. Schermerhorn.
737. Den Helder.
742. Alkmaar.
776. Noord- en Zuid-Scharwoude.
777. Broek-op-Langendijk.
832. Anna-Paulownapolder.
846. St. Pancras.
892. Wieringen.

In de Classis Enkhuizen, te

459. Andijk.
460. Enkhuizen.
461. Hoorn.
462. Medemblik.
463. Opperdoes.
464. Urk.

In de Classis Edam, te

465. Buiksloot.
466. Edam c. a.
467. Holysloot c. a.
468. Landsmeer.
469. Marken.
470. Monnikendam.
471. Nieuwendam.
472. Oostzaan.
473. Purmerend.
706. Zunderdorp.

**Particuliere Synode van
Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte).**

In de Classis 's Gravenhage, te

- 478. 's Gravenzande.
- 479. De Lier.
- 480. Loosduinen.
- 481. Monster.
- 484. Scheveningen (A).
- 485. Scheveningen (B).
- 486. Schipluiden.
- 487. Voorburg.
- 488. Zegwaard c. a.
- 707. Rijswijk.
- 740. Naaldwijk.
- 806. Delft.
- 844. 's Gravenhage.
- 847. Pijnacker en Nootdorp.
- 851. Maasdijk.
- 876. Leidschendam.
- 881. Wateringen.
Batavia.
Soerabaja.

In de Classis Leiden, te

- 515. Hazerswoude.
- 517. Hillegom.
- 518. Katwijk-aan-den-Rijn.
- 519. Katwijk-aan-Zee.
- 520. Koudekerk.
- 524. Leiderdorp.
- 527. Rijnsburg.
- 528. Sassenheim.
- 529. Voorschoten.
- 813. Noordwijk-aan-Zee.
- 822. Boskoop.
- 854. Leiden.

In de Classis Woerden, te

- 530. Ter Aar.
- 531. Aarlanderveen.
- 532. Alphen-aan-den-Rijn.
- 536. Nieuwkoop.
- 537. Nieuwveen.
- 538. Noorden.
- 539. Oudshoorn.
- 541. Waarder.
- 545. Woerden.
- 546. Zevenhoven.

- 547. Zwammerdam.
- 721. Oude- en Nieuwe-Wetering.
- 722. Bodegraven.
- 772. Woubrugge.
- 803. Leimuiden en Kalslagen.

In de Classis Gouda, te

- 548. Bergambacht.
- 551. Haastrecht.
- 552. Krimpen-aan-de-Lek.
- 553. Willige-Langerak.
- 554. Nieuwerkerk-aan-den-IJssel.
- 555. Oudewater.
- 556. Reeuwijk.
- 557. Schoonhoven (A).
- 558. Schoonhoven (B).
- 559. Sluipwijk.
- 560. Waddinxveen.
- 701. Moordrecht.
- 765. Zevenhuizen.
- 794. Lekkerkerk.
- 848. Ouderkerk-aan-den-IJssel.
- 865. Gouda.

**Particuliere Synode van
Zuid-Holland (Zuidelijk gedeelte).**

In de Classis Rotterdam, te

- 489. Berkel c. a.
- 490. Bleiswijk.
- 491. Capelle-aan-den-IJssel.
- 492. Charlois c. a.
- 493. Katendrecht.
- 494. Delfshaven.
- 497. Kralingen.
- 505. Rhoon.
- 873. Rotterdam.
- 817. Oud-Terbregge (Hilligersberg).
- 871. Feijenoord.

In de Classis Schiedam, te

- 495. Hoek-van-Holland.
- 496. Hoogvliet.
- 834. Maasland.
- 500. Maassluis (A).
- 501. Maassluis (B).
- 502. Overschie.
- 503. Pernis.
- 504. Poortugal.

726. Rozenburg c. a.
833. Schiedam.
510. Vlaardingen (A).
511. Vlaardingen (B).

In de Classis Gorinchem, te

874. Giessendam c. a.
565. Hardinxveld.
566. Langerak.
569. Lexmond.
572. Schoonrewoerd.
573. Vianen.
574. Ottoland.
713. Asperen.
729. Gorinchem.
755. Meerkerk.
761. Noordeloos.
836. Leerdam.
867. Giessen-Oudkerk, Giessen-
Nieuwkerk.

In de Classis Dordrecht, te

587. 's Gravendeel.
590. Hendrik-Ido-Ambacht.
591. Nieuw-Lekkerland.
595. Puttershoek.
598. Sliedrecht c. a.
602. Zwijndrecht.
807. Molenaarsgraaf en Brandwijk.
815. Alblasterdam.
842. Dordrecht.
Antwerpen.
Brussel.

In de Classis Brielle, te

603. Den Bommel.
604. Brielle.
605. Hellevoetsluis.
606. Middelharnis.
607. Nieuw-Helvoet.
608. Ooltgensplaat.
609. Oostvoorne.
610. Rockanje.
614. Spijkenisse.
615. Stad-aan-'t Haringvliet.
616. Stellendam.
617. Zuidland.
618. Zwartewaal.
702. Abbenbroek.
703. Ouddorp.
845. Melissant.

In de Classis Barendrecht, te

771. Barendrecht.
581. Bolnes.
588. Heerjansdam.
589. Heineoord.
890. Klaaswaal.
593. Numansdorp.
824. Oud-Beijerland.
596. Ridderkerk.
597. Rijsoord c. a.
745. Strijen.
601. Westmaas.
512. IJselmonde.
580. Zuid-Beijerland.

Particuliere Synode van Zeeland.

In de Classis Middelburg, te

619. Arnemuiden.
620. Domburg.
621. Gapinge.
624. Koudekerke.
625. St Laurens c. a.
626. Meliskerke c. a.
627. Middelburg (A).
628. Middelburg (B).
629. Middelburg (C).
630. Oostkapelle.
633. Oost- en West-Souburg.
634. Veere.
882. Vlissingen.
637. Vrouwenpolder.
732. Grijskerke.
792. Serooskerke.
839. Westkapelle.

In de Classis Zierikzee, te

638. Brouwershaven.
639. Bruinisse.
640. Colijnsplaat.
641. Haamstede.
642. Kamperland.
643. Oosterland.
644. Scharendijke c. a.
645. Wissekerke.
646. Geersdijk.
648. Zierikzee.
799. Zonnemaire.
827. Nieuwerkerk (Duiveland).

In de Classis Tholen, te

- 649. Anna-Jacobapolder.
- 650. Krabbendijke.
- 652. Poortvliet.
- 653. Rilland-Bath.
- 656. Oud-Vossemeer.
- 738. Bergen-op-Zoom.
- 869. Tholen.

In de Classis Goes, te

- 657. Baarland.
- 658. Kapelle-Biezelinge.
- 659. Goes.
- 660. Heinkenszand.
- 661. Kruiningen.
- 662. Nieuwdorp c. a.
- 663. Wolfaartsdijk.
- 664. Yerseke.
- 789. Borselen.
- 814. 's Gravenpolder.
- 866. Wemeldinge.
- 868. Driewegen.

In de Classis Axel, te

- 896. Axel.
- 667. Oostburg.
- 668. Schoondijke.
- 669. Terneuzen.
- 885. Zaamslag.
- 841. Hoek.

Particuliere Synode**van Noord-Brabant en Limburg.****In de Classis 's Hertogenbosch, te**

- 675. Genderen c. a.

- 676. 's Gravenmoer.
- 679. Helenaveen.
- 680. Helmond.
- 681. 's Hertogenbosch.
- 682. Heusden.
- 684. Sprang.
- 689. Veen.
- 747. Vrijhoeven- en 's Grevelduin-
Kappelle.
- 766. Tilburg.
- 872. Eindhoven.
- 887. Venlo.

In de Classis Almkerk, te

- 674. Dussen.
- 683. Meeuwen c. a.
- 685. Nieuwendijk.
- 686. Almkerk.
- 688. Sleeuwijk.
- 690. Waardhuizen c. a.
- 691. Werkendam (A).
- 692. Werkendam (B).
- 779. Andel.
- 780. Giessen en Rijswijk.

In de Classis Klundert, te

- 693. Dinteloord c. a.
- 694. Fijnaart c. a.
- 697. Moerdijk.
- 698. Willemstad.
- 699. Zevenbergen.
- 710. Breda.
- 723. Klundert.
- 796. Raamsdonk.
- 893. Drimmelen.

REGISTER.

A

- Acta:** uitgave van de —, Art. 40*, 11.
Adviseerende leden, Art. 2*, 4*, 21*, 33*, 2, 5, 20.
Agendum: vaststelling van het —, Art. 9.
Archiefbewarende Kerk, Art. 93, 94, Bijlage LXII, LXIII; aanwijzing van de —, Art. 160.
Argentinië: Gereformeerden in —, Art. 35, Bijlage XII; benoeming van Deputaten, Art. 160.
Artikel 123 van het Indisch Regeeringsreglement, Art. 103, Z. R. Hoofd 1812 en Bijlage 4, Bijlage LXXV.

B

- Bakker:** medewerking van Ds. D. — aan eene herziening der Javaansche Bijbelvertaling, Art. 73, Z. R. 1816, Bijlage XLVIII.
Batavia: Gereformeerde Kerk te —, bezwaarschrift, zie: *Bezwaarschriften*; als buitenkerk van de Classis 's Gravenhage, Art. 44, Bijlage XV, XVI; regeling van haar rechtspositie, Art. 121, Bijlage XLII, LXXXII; subsidie aan deze Kerk, Art. 97, Z. R. Hoofd 2, 183, Bijlage LXVI, LXVII, LXVIII, LXIX.
Bede- en Dankdagen, Art. 92, 128, Bijlage LXI, LXXXVI; Classis voor het uitschrijven van —, Art. 160; Dank- en Bededag in 1913, Art. 12*, Bijlage IV*.
Bentheim en Oost-Friesland: Afgevaardigden van de Kerken in —, zie: *Buitenlandsche Afgevaardigden*; bijwoning van het Peremptoir

Examen in de Kerken van —, Art. 31, Bijlage VIII; benoeming van Deputaten, Art. 160.

- Bezwaarschriften,** van de Kerk te Batavia, Art. 68, Bijlage XLII en XLIIa; — van de Kerk te Gapinge, Art. 158, Bijlage CXXII en CXXIII; — van de Kerk te Grootegast, Art. 156, Bijlage CXIX; — van de Classis Grootegast, zie: CASEMIER; — van de Kerk te Niezijl, Art. 141, Bijlage C, CI; van de Kerk te Serooskerke (W.), Art. 46, Bijlage XIX, XX; — van de Kerk te Stadsmusselkanaal, Art. 152, Bijlage CXIV, CXV; — van B. A. BOLL te Genderen, Art. 119; van D. BRIL te Gramsbergen, Art. 53, Bijlage XXVIII; — van T. BIJLSMA te St Anna Parochie, Art. 120; — van B. VAN DAM en echtgenoot te Apeldoorn, Art. 115; — van A. HAASAKKER te Aalst, Art. 116; — van H. VAN HAERINGEN te Dedemsvaart, Art. 56, Bijlage XXX; — van A. KUPERUS en F. H. VAN ZWOL te Houtgehage, Art. 122; — van J. MODDEJONGE en D. TEN BRINKE te Den Ham (O.), Art. 58, Bijlage XXXII; — van A. VAN DER NAGEL Jr te Rotterdam, Art. 11*, 57, Bijlage III*, XXXI; — van J. OFFRINGA te Uithuizermeeden, Art. 98, Bijlage LXX; — van J. J. VAN SCHUIJLENBURG, zie: CASEMIER; — van J. VISSER AZN te Werkendam, Art. 118; — van J. VAN DER WEIJDEN te Waarder, Art. 117.
Boekenfonds: Christelijk Javaansch —, Art. 147, Z. R. Hoofd 1823, Bijlage CX.
Brielle: steun aan de Kerk te —,

N.B. De getallen met een * verwijzen naar de Artikelen en Bijlagen der Acta van de Synode van 1912 (blz. 5—26). Met Z.R. wordt verwezen naar het Zendingsrapport (Acta 1914, Bijlage XIII, blz. 134—189).

- Art. 10*, Bijlage II*; kerkgebouw te —, Art. 29*.
- Buitenlandsche Afgevaardigden**, Art. 5; toespraak van Prof. J. JAEGER, Art. 45, Bijlage XVII; afscheid van Prof. J. JAEGER, Art. 76; schrijven van Rev. D. E. JENKINS, Art. 45, Bijlage XVIII; schrijven van Dr J. VAN LONKHUIZEN, Art. 155, Bijlage CXVIII.
- Buitenlandsche Kerken**: rapport van Deputaten voor de correspondentie met de —, Art. 25, Bijlage IV; nadere correspondentie met de —, Art. 153, Bijlage CXVI; benoeming van Deputaten voor de correspondentie met de —, Art. 160.
- Bijbelvertaling**: herziening van de —, Art. 34, Bijlage XI; benoeming van Deputaten te dezer zake, Art. 160.

C

- Casemier**: zaak van O. —, Art. 136, Bijlage XCIV, XCV, XCVI.
- Christelijke Gereformeerde Kerk**: toelating van een voormalig predikant der —, Art. 79, Bijlage LIII; — in Noord-Amerika, zie: *Buitenlandsche Kerken*, nadere correspondentie, en: *Mormonen*.
- Cock**: schrijven van Mej. M. de —, Art. 78, Bijlage LII.
- Credentiebrieven**: onderzoek der —, Art. 2*, 2.

D

- Deputaten**: benoeming van — Art. 106, 160; vacatures in Deputatschappen, Art. 162; secundi van — voor de Zending, zie: *Zendingsdeputaten*.
- Doctoraat** aan de Theologische School, zie: *Theologische School*, toekenning van promotierecht.
- Doop**: verwerping van den kind —, Art. 138, Bijlage XCVII; bezwaarschrift in zake den — van een kind, Art. 156, Bijlage CXIX.
- Duur** der zittingen, Art. 8.

E

- Eeredienst**: generale regeling van den —, Art. 131; zie ook: *Kerkliederen*.

Elders kerken: kerkelijke behandeling van lidmaten, die —, Art. 140, Bijlage XCIX.

Emeriti-Predikanten: rapport van Deputaten, Art. 14, 142, Bijlage III, CII; betere verzorging van —, Art. 143, Bijlagen CIII, CIV, CV; benoeming van Deputaten voor de Generale kas, Art. 160; zie ook: WIJERS.

Ethiek als examenvak aan de Theologische School, Art. 27.

Evangelisatie-arbeid in Noord-Brabant en Limburg, Art. 32.

Examen: — naar Art. IV der Zendingsorde, Art. 70, Bijlage XLIV, XLV; benoeming van Deputaten, Art. 160, Bijlage I*; Peremptoir -- in Bentheim en Oost-Friesland, zie: *Bentheim*, enz.; erkenning van —, zie: *Theologische School*.

F

Finantieeleaangelegenheden der Synode: — van Zwolle, Bijlage I*; — van 's Gravenhage 1912, Art. 18*, Bijlage LIX; — van 's Gravenhage 1914, Art. 7, 23, 162.

G

Geestelijke Verzorgers: kerkelijke positie van — in Stichtingen, Art. 139, Bijlage XCVIII.

Geloofsbelijdenis: voorstel tot wijziging eener zinsnede in Art. 36 der —, Art. 126, Bijlage LXXXIV, LXXXIVa.

Gereformeerden buiten ons Kerkverband: correspondentie met — over onderscheidene zaken, Art. 36; contact met de Gereformeerde Gemeenten buiten ons Kerkverband, Art. 33, Bijlage X.

Gezangen, zie: *Kerkliederen*.

Grensregeling: — tusschen Hoek van Holland en 's Gravenzande, Art. 90, Bijlage LVIII; bezwaarschriften in verschillende zaken betreffende —, zie: *Bezwaarschriften*.

Groot: E. J. DE — te Voorburg, Art. 54, Bijlage XXIX.

H

Helmond: steun voor de Kerk te —, Art. 32, Bijlage IX.

Hoekstra: Dr T. —, Hoogleraar aan de Theologische School, Art. 38*, Bijlage LIX 1.

Horstman: R. J. —, zie: *Temanggoeng*; vroegere school van R. J. —, zie: *Magelang*.

Hulpbehoevende Kerken: Generale kas voor —, Art. 13, 32, Bijlage II, IX; schrijven van Deputaten voor de — in Zuid-Holland (Noordelijk Gedeelte), Art. 144, Bijlage CVI.

Huysing: Mevr. de Wed. Ds D. —, Art. 52, Z. R. Hoofd 18⁴_{bis}, Bijlage XXVII.

I

Indische Protestantsche Kerk: reorganisatie van de —, Art. 121, Bijlage LXXXII.

Instemming: betuiging van — met de Belijdenisschriften, Art. 5*, 21*, 32*, 4, 81, 113; zie ook: *Theologische School* (onderteeke-ningsformulier).

J

Joden: Zending onder de —, Art. 47, 48, Bijlage XXI, XXII, XXIII; benoeming van Deputaten, Art. 160.

K

Kerkblad: opheffing van „Het —”, Art. 28.

Kerkliederen: vermeerdering van het aantal —, Art. 131, Bijlage XCII.

Kerkverband: Kerken buiten ons —, zie: *Gereformeerden*, enz.

Keucheniuschool: Art. 59, Z. R. Hoofd 11 (A) en 18¹⁴_b, Bijlage XXXIII; internaat verbonden aan de —, Art. 74, Z.R. Hoofd 18²², Bijlage XLIX.

Koelewijn: buitenlandsch verlof aan Br. D. —, Art. 60, Z.R. Hoofd 18¹⁵, Bijlage XXXIV.

Koningin: huldebetuiging aan Hare Majesteit de —, Art. 21; antwoord van Hare Majesteit de —, Art. 41.

Kuyper Sr: Gelukwensch aan Dr A. —, Art. 22; dankbetuiging namens Dr A. —, Art. 41.

L

Losmaking van Predikanten naar Art. 12 K.O., zie: *Staat des levens*.

M

Magelang: Christelijke Hollandsche Inlandsche School te —, Art. 148, Z.R. Hoofd 14, 18⁵, Bijlage CXI.

Militairen: geestelijke verzorging der —, Art. 125, Bijlage LXXXIIIa; benoeming van Deputaten, Art. 160; zie ook: *Vloeken*, enz.

Moderamen: verkiezing van het —, Art. 3*, 3; rapport van de leden van het — der Synode van Zwolle, Art. 8*, Bijlage I*; opdracht aan de leden van het — der Synode van 's Gravenhage 1912, Art. 28*; rapport van de leden van het — der Synode van 's Gravenhage 1912, Art. 91, Bijlage LIX, LX; opdracht aan de leden van het — der Synode van 1914, Art. 11, 162.

Mormonen: Ontwerp-Petitie in zake de —, Art. 154, Bijlage CXVII.

N

Nood der tijden: voorstel-Amsterdam met betrekking tot den —, Art. 37; verklaring der Synode met het oog op den —, Art. 111, Bijlage LXXXI.

Noordtzij: emeritaat van Prof. M. —, Art. 14*, Bijlage V*.

O

Oefenaars, Art. 109, Bijlage LXXIX.

Ouderdomswet: bezwaren tegen het Ontwerp- —, Art. 124, Bijlage LXXXIII.

Overheid: correspondentie met de Hooge —, rapport van Deputaten, Art. 30, Bijlage VII; benoeming van Deputaten, Art. 160; opdracht aan Deputaten, Art. 29*, 124, 154, 161.

P

Pera: Ds W. —, Art. 20; afscheid van Ds W. —, Art. 132, Bijlage XCIII.

Persverslag, Art. 6*, 6.

Plaatsen: „sommige —” naar Art. 2 der Zendingssorde, Art. 75, Z.R. Hoofd 18⁴, Bijlage L.

Ploos van Amstel: verzoek van Ds E. Th. —, Art. 32.

Predikantstractementen: verbetering van —, Art. 89, Bijlage LVI, LVII; benoeming van Deputaten, Art. 160.
Publiciteit, in tuchtzaken, Art. 64, Bijlage XXXVIII.

R

Ridderbos: Dr J. —, Hoogleraar aan de Theologische School, Art. 26*, 35*, Bijlage X*.

Rijn-Pruisen en Westfalen: rapport van den Deputaat der Classis Arnhem voor —, Art. 157, Bijlage CXX, CXXI; machtiging aan den Deputaat der Classis Arnhem voor —, Art. 160.

S

Samenroeping: Kerk, aan welke de — der volgende Generale Synode is opgedragen, Art. 18*, 160.

„**Singuliere gaven**”, bedoeld in Art. 8 K.O., Art. 108.

Soerabaja; Gereformeerde Kerk te —, als buitenkerk van de Classis 's Gravenhage, Art. 44, Bijlage XV, XVI; subsidie aan deze Kerk, Art. 96, Z. R. Hoofd 1, 18 2, Bijlage LXV.

Staat des levens: Predikanten die tot een anderen — zijn overgegaan, Art. 107, Bijlage LXXVIII, LXXVIIIa.

Statistiek van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Art. 159, Bijlage CXXIV.

Studenten: optreden van — in de samenkomsten der gemeente, Art. 77, Bijlage LI.

T

Temangoeng: Gemeente te —, Art. 72, Z.R. Hoofd 14, 1825, Bijlage XLVII; zie ook: *Plaatsen* naar Art. 2 Z.O.

Theologische School: rapport van Curatoren der —, Art. 12, 27, Bijlage I; benoeming tot Hoogleraar aan de — van Dr G. CH. AALDERS, Art. 15*, 23*, Bijlage V*, VI*; idem van Dr T. HOEKSTRA, Art. 36*, 38*, 39*, Bijlage XII*, LIX 1; idem van Dr J. C. DE MOOR, Art. 16*, 23*, Bijlage V*, VII*; idem van Dr J. RIDDERBOS, Art. 23*, 26*, 35*, Bijlage VIII*, X*;

idem van Dr B. WIELENGA, Art. 23*, 26*, 35*, Bijlage VIII*, XI*; voorstel tot uitstel van idem, Art. 24*, Bijlage IX*; onderteekening-formulier voor de Hoogleraren en Lectoren aan de —, Art. 27, Bijlage IA; salaris der Hoogleraren aan de —, Art. 13*; vacature in het college van Hoogleraren der —, Art. 27, Bijlage IB; aanvulling van het Reglement der —, Art. 27, 105, Bijlage Ic, LXXVII; zie ook: *Ethiek*; erkenning van het candidaatsexamen van de — door de Vrije Universiteit, Art. 110, Bijlage LXXX; toekenning van het promotierecht aan de —, Art. 84, Bijlage LIV, LV.

Tiemersma: Ds L. —, zie: *Bezwaarschrift* van de Kerk te Batavia.

Toespraak van Dr J. C. DE MOOR bij de opening der Synode, Art. 1*, 1; — van Prof. J. JAEGER, Art. 45, Bijlage XVII; — van den Praeses, Art. 163; — van den Assessor, Art. 164; — van Prof. Dr H. BAVINCK, Art. 164.

V

Vacatures: — in Deputaatschappen, Art. 162; — in het college van Hoogleraren der Theologische School; zie: *Theologische School*.

Verband: rapport van Deputaten voor de oefening van het — met de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit, Art. 29, Bijlage VI, VIA.

Verhuizing: bericht van — van vertrekkende leden, Art. 26, Bijlage V.

Verspreide Gereformeerden in Nederlandsch-Indië, Art. 100, Bijlage LXXII, LXXIIa, LXXIIb.

Vloeken in het leger, Art. 127, Bijlage LXXXV.

Vorbereiding: Commissiën van —, Art. 8*, 10.

W

Wijers: emeritaat van Ds D. J. B. —, Art. 97, Bijlage LXVII, LXVIII, LXIX.

Z

Zending onder Heidenen en Mohammedanen:

Administratie, Art. 148, Z.R. Hoofd 18 5, 17, 19, Bijlage CXI, zie ook:

- Zendingsdeputaten* (huishoudelijke uitgaven);
- Algemeene Vergadering** van Zendingarbeiders op Midden-Java, Art. 67, Z.R. Hoofd 18 21, Bijlage XLI;
- Bibliotheek** op Java, Art. 67, Z.R. Hoofd 18 21, Bijlage XLI;
- Zendingsblad** en **Zendingskalender**, Art. 43, Z.R. Hoofd 12, 18 1, Bijlage XIV;
- Buitenbezittingen**: uitbreiding van de Zending in de —, Art. 129, Bijlage LXXXVII, LXXXVIII, LXXXIX;
- Chineezzen**: Zendingarbeid onder de —, Art. 130, Bijlage XC, XCI;
- Conferenties**: bijwonen van — door Deputaten tot de Zending, Art. 51, Z.R. Hoofd 15, Bijlage XXVI;
- Zendings-Consulaat**, Art. 69, Z. R. Hoofd 10, 18 6, Bijlage XLIII.
- Deputaten**: rapport van —, Art. 43, 150, Bijlage XIII, CXIII; huishoudelijke uitgaven van —, Art. 65, Z.R. Hoofd 16 5, Bijlage XXXIX; benoeming van —, Art. 160; secundi van —, Art. 102, Bijlage LXXIV; — naar Art. IV der Zendingssorde, zie: *Examen*;
- Helpers**: zie (*Zending*) *opleiding*;
- Hollandsche Kweekschool** voor Inlandsche Onderwijzers, zie: (*Zending*) *opleiding*;
- Kerk**: Zendinge — van Amsterdam c.a., Art. 49, Z. R. Hoofd 5, Bijlage XXIV, zie ook: (*Zending*) *Medische Dienst*; Zendinge — van Delft c.a., Art. 49, Z. R. Hoofd 4, Bijlage XXIV; regeling van de samenwerking van de Friesche Kerken, Art. 101, Z.R. Hoofd 6, 18 13, Bijlage LXXIII, LXXIIIa; Zendinge — van Heeg c.a., Z.R. Hoofd 6; Zendinge — van Middelburg (A) c.a., Art. 49, Z.R. Hoofd 7, Bijlage XXIV; Zendinge — van Rotterdam c.a., Art. 49, Z. R. Hoofd 3, Bijlage XXIV; Kerken, van wie de Zending op Soëmba uitgaat, Art. 49, Z.R. Hoofd 9, Bijlage XXIV; Zendinge — van Utrecht, Art. 49, Z.R., Hoofd 8, Bijlage XXIV;
- Keucheniusschool**, zie aldaar;
- Loopende Zendingssaken**: Deputaten voor —, Art. 50, Z.R. Hoofd 18 26, Bijlage XXV;
- Medische Dienst**: mededeelingen van de Kerk van Amsterdam aangaande haren —, Art. 145, Bijlage CVII, CVIII;
- Opleiding** van helpers bij den Dienst des Woords, Art. 61, Z.R. Hoofd 11 (B), Bijlage XXXV; — van Inlandsche Onderwijzers (Hollandsche kweekschool), Art. 146, Z.R. Hoofd 18 14c en Bijlage 6, Bijlage CX, (zie ook: *Keucheniusschool*); — van helpers voor den Medischen Dienst, Art. 63, Z.R. Hoofd 11 (C), Bijlage XXXVII;
- Zendingssorde**: wijziging van de —, Art. 149, Z.R. Hoofd 18 11 en Bijlage 3, Bijlage CXII;
- Predikanten**: verbetering van de voorbereiding der Missionaire —, Art. 95, Z.R. Hoofd 18 10 en Bijlage 2, Bijlage LXIV;
- Salarissen en pensioenen** van de leeraren der Opleidingsscholen, Art. 62, Z.R. Hoofd 18 24 en Bijlage 7, Bijlage XXXVI;
- Studieraad**: bijdrage aan de Zendingss —, Art. 99, Z.R. Hoofd 18 20, Bijlage LXXI;
- Tentoonstelling**: Zendingss —, Art. 71, Z.R. Hoofd 13, 18 8 en 18, Bijlage XLVI;
- Visitatie** der Zendingssposten, Art. 104, Z.R. Hoofd 18 9 en Bijlage 1, Bijlage LXXVI.
- Zuidema**: instructie van Br. J. P. —, Z.R. Bijlage 5; woning voor Br. J. P. —, Art. 66, Z.R. Hoofd 18 14a, Bijlage XL.

ERRATA.

- Blz. 7, Art. 2. *Katwyk ald. Ryn*, lees: *Katwyk aan Zee*.
H. W. Knoll, lees: *H. W. Knol*.
- „ 48, „ 27. *D I* lees *D 1*.
- „ 49, „ 29. *IV en IVa* lees: *VI en VIa*.
- „ 51, „ 35. *Bylage XII*, bij te voegen: *en XIIa*.
- „ 55, „ 45. lees: *altreformirte* en: *Ostfriesland*.
- „ 62, „ 65. *sub 6*, lees: *sub 5*.
- „ 65, „ 76. *Uittenhoudt*, lees: *Uytenhoudt*.
- „ 72, „ 99. *D. Dykstra*, lees: *Ds Dykstra*.
- „ 73, „ 103. *Bijlage IV*, lees: *Bilage 4*.
- „ 73, „ 104. *Bilage I*, lees: *Bilage 1*.
- „ 77, „ 111. *26—34*, lees: *26, 28—34*.
- „ 78, „ 113. *Haytema*, lees: *Haytema*.
- „ 82, „ 126. *Bijlagen LXXXIII en LXXIV*. lees: *Bylagen LXXXIV en LXXXIVa*.
- „ 94, „ 157. *CXIX*, lees: *CXXI*.
- „ 95, „ 158. *CXXII* (tweedemaal), lees: *CXXIII*.
- „ 220, *Bilage LII*. opschrift: *20*, lees: *19*.
- „ 232, *Bilage B* en de vlg. 2 regels, moeten volgen op de 22 regels druks die daar-
onder staan en nog behooren tot *Bilage A*.
- „ 252, regel 4 v. o. Het woord: *concept*, te schrappen.
- „ 255, *Bilage LXXV*. Opschrift: *2*, lees: *12*.
- „ 261, opschrift *Bilage LXXXII M 26*, moet zijn: *M 2b*.